

พุทธานุพุทธประวัติ

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยา วชิรญาณ วโรบล

— พิมพ์ —

พิมพ์ ๓๐๐๐ ฉบับ

พระพุทธศักราช ๒๔๖๒

ราคาเล่มละ ๑ บาท ๑๐ สตางค์

โรงพิมพ์...

8. 10 5 m (n)

104061. 2

พุทธานุพุทธประวัติ

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยา วชิรญาณ วโรบล

— ๒๕๖๒ —

พิมพ์ ๑๐๐๐ ฉบับ

พระพุทธศักราช ๒๕๖๒

ราคาเล่มละ ๑ บาท ๑๐ สตางค์

แก้คำผิด

— ๒๒๐ —

<u>คำผิด</u>	<u>คำถูก</u>	<u>หน้า</u>	<u>บันทึก</u>
ถูก ทั้ง	ถูก ทั้ง	๑๔	๘
มหา หา นามะ	มหานามะ	๒๔	๑๓-๑๔
แต่ทั้ง สอง	แต่เข้ทั้ง สอง	๓๕	๑๔
ประกอบ	ประกอบ	๔๘	๑๒
พราณสี่	พาราณสี่	๕๓	๑๘
อุปสมบท	อุปสมบท	๑๐๖	๕

— ๒๒๑ —

คำนำ

เรื่อง พุทธธานุพุทธ ประวัตติ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงนิพนธ์

— ๑๐๐ —

เรื่องพุทธธานุพุทธประวัติ ซึ่ง พรรณนาความเป็นไป แห่ง พระบรม
ศาสดาแล พระสาวก ทั้งหลาย ไม่ปรากฏในชาติประเทศ ซึ่ง สู้ สังคิ
จนตลอดเรื่อง สัก แห่งเดียว มี มาในชาติประเทศ นั้น ๆ เพียงเป็น
ท่อน ๆ เช่นเรื่อง ประสูติ มาใน มหาปทานสูตร แห่ง ทิฆมณิกาย มหา
วรรค เรื่อง ครั้น ยัง ทรง พระเยาว์ มาใน คตินิยาต อังคุตตรนิกาย
เรื่อง ตั้งแต่ ปวารณาเหตุ ที่ เสกฯ ออก บัพพชา จน ภิกษุ บัญญัติศัลย
สำเร็จ พระอรหัตผล มาใน ปาสราสีสูตร แห่ง มัชฌิมนิกาย มูล
ปัณฑาสกั เรื่อง เสกฯ ออก บัพพชา แล้ว บำเพ็ญ ทุกกร กิวิยา จน ได้
ตรัสรู้ มาใน มหาสัจจกสูตร แห่ง มัชฌิมนิกาย มูลปัณฑาสกั เรื่อง
ตั้งแต่ ตรัสรู้ แล้ว จน ถึง อัครสาวก บัพพชา มาใน มหาวรรค
แห่ง พระวินัย ทรง บำเพ็ญ พุทธ กิจ นั้น ๆ มาใน พระสูตร ต่าง ๆ

หลายสถาน ตอนใกล้จะนิพพาน จนถึงนิพพานแล้ว มัลลิกหัตถิย์
 ในเมืองกุสินารา ทำการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว แบ่ง
 สารีริกธาตุไว้บ้าง แจกไปให้พระนครอื่นๆ บ้าง มาในมหาปริ
 นิพพานสูตร แห่งที่ฉฬภิกขุ มคาวรรค เรื่องสังคายนา ร้อยกรองพระ
 ธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นแบบแผน มาในอุฬารวรรคแห่งพระวินัย เรื่อง
 นอกจากนี้ มาในชาดกบ้าง ในอรรถกถาบ้าง มีบทกลอนเรื่อง
 แต่หนังสือที่อาจารย์ในปางก่อน เก็บข้อความมาจากที่อื่นๆ
 ร้อยกรองขึ้นไว้เป็นภาษามคธบ้าง เป็นภาษาอื่นบ้าง ย่อบ้าง พิศการบ้าง
 กล่าวความเหมือนกันบ้าง ผิดกันบ้าง มีข้อความที่เราทั้งหลาย
 ผู้เกิดในภายหลัง พึงเชื่อถือบ้าง เหลือวิธีที่เรapingเชื่ออีกบ้าง ก็
 ขวมนกหนังสือที่แต่งไว้แล้วในปางก่อน ไม่เลือก ว่าของชาติไทย
 ภาษาไทย มักกล่าวข้อความที่ไม่มี ไม่เป็นไ้ในภายหลังโดย
 ชุกชุม ที่เราทั้งหลาย จะเชื่อตามก็ไม่สนิทใจ ดูเหมือนจะว่า
 อะไรก็มักว่าให้เกินไ้กว่าที่เป็นจริง ในครั้งนั้น เพราะหมายจะให้
 คนภายหลังพิศวง เมื่อลบทข้อความที่ไม่มีไม่เป็นที่ไ้ในภายหลัง
 ลงเสียบ้างแล้ว ก็พอเป็นประมาณไ้ แม้หนังสือเรื่องนี้ก็เช่น
 อย่างเดียวกัน หนึ่งในดูเหมือนผู้ที่แต่งตั้งใจจะแสดงเหตุอัศจรรย์
 ค่างๆ ให้คนภายหลังเห็นแปลกแล้วเชื่อถ้อยเท่านั้น ไม่ต้อง
 การจะแสดงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหนัก ยกไว้แต่จำเป็น ส่วน
 ผู้แต่งหนังสือนี้ มีความประสงค์จะแต่งหนังสือเรื่องนี้คนละอย่าง

จากหนังสือที่ท่านแต่งไว้แล้ว คือ ประสงค์ ะแสดงคำ สั่งสอน ของ
พระสัมพุทธเจ้า ให้ผู้ศึกษา พระ พุทธ ศาสนา ทราบเท่า นั้น ครั้น
ะไม่แต่ง รวบรวมไว้เป็น เรื่อง ผู้ศึกษา ะ ศึกษา ลำบาก จึง ต้อง
เก็บ ข้อความ ซึ่ง มาใน ขาฬี ข้าง ใน อรรถกถา ข้าง ใน หนังสือ
ของ ชาติ เรา ข้าง ของ ชาติ อื่น ๆ ข้าง มา รวบรวมไว้เป็น เรื่อง หนึ่ง
ที่ควร ะ บ่อ ก็ ะ บ่อ เสีย ที่ควร ะ พิศการ ก็ ะ ให้ พิศการ ใน ที่
ผิด กัน แล กล่าว ความ ที่ เห็น ว่า ะ ไม่ มี ไม่ เป็น ไป ไ้ ก็ ต้อง ยก เสีย
ข้าง เลือ กเอา แต่ ที่ พอ เป็น ประมาณ ไ้ ข้าง เรื่อง ที่ ะ แต่ง นี้ ก็ เป็น
ข่าว เกิด มา นาน แลแล้ว เหลือ วิสัย ที่ ะ รับ รอง ไ้ ว่า เป็น จริง ทั้ง หมก
เพราะ ไม่ มี สิ่ง ไ้ เป็น หลักฐาน มัน คง เว้น ไว้ แต่ ขรรณ คำ สั่งสอน
ของ พระ สัมพุทธเจ้า ซึ่ง มี ญาณ ของ หัก ปราย ญาณ สามารถ ะ รู ไ้
ว่า จริง เท่า นั้น เหตุ นั้น ผู้ ศึกษา ะ ตั้ง ใจ เลือ กถือ เอา แต่ สิ่ง ที่ จริง
แล ะ ประกอบ ด้วย ประโยชน์ เทอญ

พู่ธานีพู่ทิศ ประวัติ

ปริจเฉทที่ ๑

ตามไค่ สักขัย มา ในกาล ก่อนแต่ พระ พุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลก
ชมพูทวีป คือประเทศ ที่เรียกกันว่าอินเดียนั้น ทุกวันนี้ ซึ่ง ตั้ง อยู่
ในทิศ พายัพ แห่ง ประเทศ สยามนี้ เป็น ประเทศ เจริญ สมบูรณ์ กว่า
ประเทศ อื่นๆ มีพระเจ้าแผ่นดิน แด่ พระชนาธิปัตย์ เป็นผู้ปกครอง
อาณาเขตต์เป็น ส่วน ๆ หลายแห่ง มีไค่ รวม อยู่ ใน ความ ปกครอง
อันเดียวกัน เช่นแคว้น แคว้นโกศลแล มาช เป็นต้น ล้วนเป็น เอกราช
กัวย กัน สัน ชมพูทวีป นั้น แยก ชื่อ เป็น สอง แฉก ประเทศ ที่
ตั้ง อยู่ ใน ทาม กลาง เรียก ว่า มัชฌิม ประเทศ หรือ มัชฌม ประเทศ
ประเทศ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ภาย นอก เป็น ขอบ เขตต์ เรียก ว่า บัรหันต ประเทศ
ถ้า ทิศ ที่ ซึ่ง เรียก ว่า มัชฌิม ประเทศ นั้น ในชาติ จัณมกัณณะ ใน
มหาวรรค แห่ง พระ วิมล แสดง ว่า ในทิศ บุรพา ภาย ใน แต่ มหา
สาธ นกร เข้ามา ในทิศ อาคัณย ภาย ใน แม่น้ำ สัลลวตี เข้ามา ใน
ทิศ ทักขิณ ภาย ใน แต่ เสกถิณณิกม เข้ามา ในทิศ บัคจิม ภาย

ในอุดมความเข้ามา ในทิศอุดร ภายในแต่ภูเขาดูสี่รอบๆ เข้ามา
 ที่ในกำหนดเท่านั้นเรียกว่า มัชฌิม ประเทศ ที่นอก จาก กำหนดที่ว่า
 แล้ว เรียกขานประเทศ แต่กำหนดนี้ ก็รู้จักกันในครั้งนั้น ครั้น
 กาลล่วงไปนาน ชื่อบ้านเมืองเป็นต้น ก็เปลี่ยนแปลง ยักย้ายไป
 จะนิยมเป็นแน่ไม่ได้ ถึงอย่างนั้นการ ที่แบ่งเป็น มัชฌิมประเทศ ก็ยัง
 มีปรากฏในแผนที่อินเดีย กำหนดที่ซึ่งเรียกว่า มัชฌิม ประเทศใน
 บัณฑิต ในทิศบูรพา ภายในแต่ประเทศเบงกอลเข้ามา ในทิศทักษิณ
 ภายในแต่ประเทศเตกกันเข้ามา ในทิศปัจจิม ภายในแต่ประเทศ
 ยอมเบเข้ามา ในทิศอุดร ภายในแต่ประเทศเนปอลเข้ามา มัชฌิม
 ประเทศนั้นเป็นที่นิยม นับถือของคนในครั้งนั้น เพราะเป็นท่ามกลาง
 เป็นที่ ตั้งแห่ง พระ นครใหญ่ๆ แต่เป็นที่ ประชุมนักปราชญ์ผู้ มีความรู้
 ประชุมชนในชมพูทวีป นั้น นับถือศาสนา พราหมณ์เป็นพื้น เป็นคน
 มีทิวภูมิ มาณะ กล้า วังเกียจ กันด้วยชาติแลโคตร เป็น อย่าง ยิ่ง ชื่อว่า
 ดือศาสนา พราหมณ์ นั้น คือถือว่าโลกธาตุแล สิ่ง ทั้งปวง พระอิศวร
 เป็นเจ้า ทรง สร้าง สั้น ถือว่าบัณฑิตาธาตุทั้งปวง มีคินน้ำไฟ ลม
 อากาศเป็นต้น ล้วน มี เทวกา ประจำ อยู่ ทั้งสิ้น กราบไหว้ นมัสการ
 เสด็จ สรง พระ เป็นเจ้า อิศวร นารายณ์พรหมแล เทวกา นั้นๆ อ่อนอ่อน
 ขอให้ ช่วย ประสิทธิ์ พว นั้นๆ ได้ ตน ให้ สม ตามความปรารถนาใน
 สิ่งนั้นๆ เพราะ สำคัญ เห็นว่า มนุษย์ จะได้ สุข หรือ ทุกข์ ก็เพราะ พระ
 เป็นเจ้า ทำให้ พระ เป็นเจ้า มีอำนาจ ที่ จะให้ เป็นไปได้ ตาม พระศุภทัย

ประสงค์ ถ้า มุ่งหมายอะไร ต้องประพฤติกรรม วางวายให้ ได้ความ
 ล้ำยากเกินจะ ถึง สิ้นชีวิตบ้าง ถึง กับ สิ้นชีวิตบ้าง เช่นถือการ
 ยืนกับเคียวเป็นวัตร ไม่หั่งไม่นอน แลถือการ กินผลไม้เลื่อง
 ชีวิตเป็นวัตร ไม่กินเข้าแลอื่นๆ ที่พวกโยคี ซึ่งเข้า มาในประเทศ
 เราได้ ทำแล้วเป็น คณ กวดยเข้าใจว่า เกษะที่ ประพฤติ คปะเช่น นั้น
 บันดาลให้ร้อนถึง พระ เปนเจ้า ๆ ได้เห็น ถาลังความเพียรไม่ ท้อถอย
 อย่าง นั้นแล้ว ย่อม ประสพชีพิพรให้ สมความปรารถนา แลเข้าใจว่า
 เปนบุญอย่าง ยิ่ง ถ้าใคร ประพฤติ ชอบต่อ พระ เปนเจ้า คายไปก็
 ไปขึ้นสวรรค์ ไม่ต้อง รุติแปรผันเป็น อย่างอื่น ถ้า ประพฤติไม่ชอบ
 ต่อ พระ เปนเจ้า คายไป ก็ตกนรก ความถืออย่าง ว่ามานี้ เปน
 หัวข้อในศาสนา พราหมณ์ ส่วน ทิฏฐิ คือความเห็น ของชนเหล่านั้น
 อันปรารถนาความ คายความ เกิดแล สุขทุกข์ก็ เปน ต่าง ๆ กัน แต่ ย่น
 ลง ก็คง เปน สอง อย่าง พวกที่ เชื่อถือศาสนา พราหมณ์ แลชน
 บางพวก ถือว่า คายแล้วเกิด พวกที่ไม่ถืออย่าง นั้น ก็ถือว่า คาย
 แล้วสูญ ในพวกชนที่ มีความเห็นต่าง กันเป็น สอง อย่างนั้น พวก
 ที่เห็นว่า คายแล้วเกิด บางพวกเห็นว่า เกิดแล้วเป็นอะไร ก็เป็น
 อย่าง นั้น ไม่ รุติแปรผันต่อไป บางพวกเห็นว่าเกิดแล้ว รุติ
 แปรผันได้ต่อไป พวกที่เห็นว่า คายแล้วสูญ บาง พวก ก็เห็นว่า
 สูญ โดยประการ ทั้ง ปวง บางพวกก็เห็นว่า สูญบางสิ่ง บาง
 พวกเห็นว่า สักว่ จะได้ สุข หรือ ทุกข์ก็ได้เอง สุขทุกข์ ไม่มีเหตุร้าย

บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีเหตุบังรับ ในชนพวกหลัง บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีมาเพราะเหตุภายนอก มีพระ เป็นเจ้า เป็นตน บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีมาเพราะเหตุภายในคือ กรรม ชนเหล่านี้ ก็ประพฤติ ภายวาทาใจตามความเห็น ของตนๆ พวกที่ถือว่า ตายแล้วเกิด เข้าใจว่า ประพฤติอย่างไร จะไปเกิดใน สวรรค์ แล สุกคติ ก็ประพฤติ อย่างนั้น พวกที่ถือว่า ตายแล้ว สุนัข นึก จะ ประพฤติ อย่างไร ก็ประพฤติ อย่างนั้น เพราะไม่ต้อง กลัวแต่ความเกิดใน นรก แล สุกคติ แม้พวกที่ถือว่า สัตว์ จะไป สุข หรือ ทุกข์ ก็ไต่เอง สุข ทุกข์ ไม่ มีเหตุบังรับ ก็ประพฤติเหมือน พวกที่ถือ ว่า ตายแล้ว สุนัข เพราะไม่ต้อง กลัวแต่เหตุ ของ ทุกข์ ฝ่าย พวกที่ถือ ว่า สุข ทุกข์ มีมา เพราะเหตุบังรับ แต่เป็นเหตุบังรับ ภายนอก ก็เล่น สวรรค์ สวรรค์ อ้อหนอน พระ เป็นเจ้า ให้ประทานสุขใดแก่ตน พวกที่ถือว่า สุข ทุกข์ มีมาเพราะเหตุภายในคือ กรรม เห็นว่า กรรมใดเป็น เหตุแห่ง ทุกข์ ก็เว้นกรรมนั้นเสีย ไม่ทำ เห็นว่า กรรมใดเป็นเหตุแห่ง สุข ก็ทำ แต่ กรรมนั้น ศึกษ ุ ความเห็น ของชนเหล่านี้ ต่างๆ กัน อย่างนี้ ส่วน มานะ คือความ ถือตัว ของชนเหล่านี้แรงกล้า เป็น อย่างยิ่ง ชนเหล่านี้ ถือหมู่ แล ชชาติโคตร ของตนๆ ชนในหมู่ที่เขา นิยมว่า สูง เช่น หมู่ อริยณะ ก็รังเกียจ ชนใน หมู่ที่เขา ไม่นิยม เช่น หมู่ มิถักชะ แม้ในหมู่เดียวกัน ชน มีชาติ สูง เช่น ชาติ กษัตริย์ แล พราหมณ์ ก็รังเกียจ ชน มีชาติ ต่ำ เช่น ชาติ จันฉาล ชาติ กุณฑะ ชาติ ปุณณะ

แม้ในหมู่ที่มีชาติเดียวกัน จนมีโคตรที่เขาไม่นับถือ เช่นโคตรม
โคตร ก็รังเกียจชนมีโคตรที่เขาไม่นับถือ เช่น ภวทวาชโคตร
โกสิยโคตร มาแสดงความดีใจของชนเหล่านั้นอย่างนี้

ในกาลก่อนแต่สร้างกรุง กบิลพัสดุ์ ตั้งศากยวงศ์ พระเจ้าโอก
ภากราช ดำรงราชสมบัติในพระมเหสีหนึ่ง พระองค์มีพระราช
บุตรสี่พระองค์ พระราชบุตรห้าพระองค์ ประสูติจากพระกรรม
พระมเหสีที่เป็นพระราชภคินีของพระองค์ ครั้นพระมเหสีนั้นถึงแก่
แล้ว พระเจ้าโอกภากราชได้พระมเหสีอื่นอีก พระมเหสีใหม่นั้น
ประสูติพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง พระเจ้าโอกภากราชทรงพระ
ปราโมทย์พลั้งพระราชทานพร ให้พระนางเจ้านั้นเลือกสิ่งทีต้อง
ประสงค์ พระนางเจ้าจึงทูลขอราชสมบัติให้แก่พระโอรสของ
พระองค์ พระเจ้าโอกภากราชครั้นคำนึงเสีย พระนางเจ้าก็ไม่ฟัง
ขึ้นกราบทูลอ่อนวอนอยู่เหื่องๆ เพราะได้สิ้นพระวาจาแล้ว จะไม่
พระราชทานก็เสียสัจย์ พระเจ้าโอกภากราช จึงครั้นถึงพระราช
บุตรสี่พระองค์ ซึ่งประสูติจากพระกรรม พระมเหสีเก่าได้พาพระภคินี
ซึ่งร่วมพระมารดาเกิดด้วยกันห้าพระองค์นี้ ไปสร้างพระนครอยู่
ใหม่ พระราชบุตรทั้งสี่พระองค์นี้ ก็กราบถวายบังคมลาพา
พระภคินีห้าพระองค์นี้ ยกครองคิณเสนา ออกจากพระนคร ไป
สร้างพระนครใกล้เขาคิมวันต์ ซึ่งเป็นภายในมณฑลประเทศ ในที่

อยู่แห่ง กบิล ภายสจึงให้นาม พระนครที่สร้างใหม่ ให้คล้อง กับ ที่อยู่
 ของ กบิล ภายส นั้นว่า กบิลพัสดุ์มหานคร ครั้น การ สถาปนา พระ
 นครเสร็จแล้ว อมาตย์ ทั้งหลายปรึกษากัน คิดจะ ทำ อาวาทะ วิवाหะ
 แก่ พระราชาบุตร ทั้ง สี่ นั้น ๆ ทรงเถรว่า ถ้า จะ ทำ อาวาทะ วิवाหะ
 ด้วย สตรีอื่น จาก พระองค์ พระบุตร พระบุตรี ที่ จะ ประสูติใน ภาย หลัง
 จะ ไม่ บริสุทธิ์ ทางฝ่าย พระมารดา จะมี พระชาติ เจือคละ กันไป จึง
 แสวง พระ อชยาศัย ใคว จะ ทำ อาวาทะ วิवाหะ ด้วย พระภคินี ของ
 พระองค์เอง อมาตย์ ทั้งหลาย ก็ ออเมืก ตาม พระราชาบุตร ทั้ง สี่ นั้น
 ก็ ทรง ทำ อาวาทะ วิवाหะ กับ พระภคินี เปน คู่ ๆ เว้นไว้แต่ พระเชษฐภคินี
 พระองค์เดียว ทั้ง ศากยวงศ์ สืบ มา ชนชาว พระนคร นั้น ได้ ยิน ว่า
 เปน หมู อริยกระ ส่วน พระเชษฐภคินี ภาย หลัง มี พระ หฤทัย ปฏิพัทธ์
 กับ พระเจ้า กรุง เกวหะ ได้ ทำ อาวาทะ วิवाหะ ด้วย กันแล้ว ทั้ง
 โกลิยวงศ์ สืบ มา ภยทริย สอง พระวงศ์ นั้น จึง นิย ว่า เปน พระญาติ เกี่ยว
 กัน ตั้งแต่ กาล นั้น ภยทริย ใน พระวงศ์ ศากยะ ได้ เปน โสณ ปกครอง
 สักกชนบท ดำรง พระวงศ์ สืบ มา โดย ลำดับ จนถึง พระเจ้า
 ชยเสนะ ๆ นั้น มี พระราชาบุตร พระราชบุตรี ที่ ปราบกฎ พระนาม สอง
 พระองค์ พระราชาบุตร มี พระนาม ว่า สีสหุ พระองค์ หนึ่ง พระราช
 บุตรี มี พระนาม ว่า บโธธา พระองค์ หนึ่ง ครั้น พระเจ้าชยเสนะ ทิวงค
 แล้ว สีสหุ ราชกุมาร ได้ เสวย ราชสมบัติ สืบ พระวงศ์ พระเจ้า
 สีสหุ นั้น มี พระมเหสี มี พระนาม ว่า กัญญา ซึ่งเป็น พระภคินี

ของพระเจ้าอัญชนะในกรุงเทวทหะ มีพระราชบุตร พระราชบุตร
 ประสูติแก่พระมเหสีนั้นเจ็ดพระองค์ พระราชบุตรห้าพระองค์ คือ
 สุกโชนะ ๑ สุกโกทนะ ๑ อมิตกนะ ๑ ไอโชนะ ๑ จมิตกนะ ๑
 พระราชบุตรสองพระองค์คือ นางปมิตา ๑ นางอมิตา ๑ ส่วน
 นางยโสธราซึ่งเป็นพระราชบุตรของพระเจ้าชยเสนะนั้นได้เป็น
 พระมเหสีของพระเจ้าอัญชนะในกรุงเทวทหะ มีพระราชบุตร
 พระราชบุตรสี่พระองค์ พระราชบุตรสองพระองค์ คือ สุปปพุทธ ๑
 ทัญญาปานิ ๑ พระราชบุตรสองพระองค์ คือ นางมายา ๑ นาง
 ปชชยติ (อีกอย่างหนึ่งเรียกโคทม) ๑ เมื่อสุกโชนราชกุมาร
 มีพระชนมายุเจริญวัย คราวจะมีพระเทวีได้แล้ว พระเจ้าสีหคห
 ทรงแต่งตั้งเชิญพระราชสาสนไปขอนางมายาซึ่งเป็นพระ
 ราชบุตรของพระเจ้าอัญชนะในกรุงเทวทหะ พระเจ้าอัญชนะก็ยอมถวาย
 ครั้นได้ศุภวารฤกษ์ พระเจ้ากรุงทั้งสองก็ให้ทำอาวาทะวิวาหะมงคล
 แก่พระราชบุตรแลพระราชบุตรที่เมืองเทวทหะแล้ว พาถิ่นเสก
 กลับมาอยู่เมืองกิลพัสดุ์ตามเดิม ครั้นพระเจ้าสีหคหถึงค
 แล้ว สุกโชนราชกุมารได้ดำรงราชสมบัติสืบพระวงศ์ พระนาง
 มายาก็ได้ดำรงในที่พระมเหสี ภายหลังพระเจ้าสุกโชนะได้นาง
 ปชชยติโคทม ซึ่งเป็นพระกนิษฐภคินีของพระนางเจ้ามายาเป็น
 พระราชเทวีอีกพระองค์หนึ่ง เมื่อกาลล่วงไป พระนางเจ้ามายาทรง
 พระครรภ์ถ้วนไตรมาส พระองค์ก็อยากจะเสกไปประพาสพระอุทยาน

ลุมพินีวัน จึงทูลพระสามีๆ ก็ทรงอนุโมทมิได้จักขวาง เพราะทรง
 กิดระณอม พระหฤทัย ถึงวันวิสาข ปรุณมีเพ็ญเดือนหกเพลาเช้า
 พระนางเจ้าก็เสกโดยสถลมารคพร้อมด้วยราชบริวารฝ่ายหน้าฝ่ายใน
 ถึงป่าลุมพินีวันเสกประพาสเล่นอยู่ในเวลานั้น ฌเณญให้ประจวร
 พระกรรมจะประสูติ อนาคตที่ตามเสกไปด้วย จักที่ประสูติถวาย
 ใ้พร้อมไม้ในท่อนั้น ตามสามารถที่ระจักได้ พระนางเจ้าประสูติ
 พระราชโอรส พระองค์หนึ่ง พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงทววยข่าวจึงครวส
 สั่งให้เชิญเสกกลับพระราชวัง ฝ่ายชัสติคทายส (อีกอย่างหนึ่ง
 เรียกว่า กาลเทวิสทายส) ซึ่งอาศัยอยู่ข้างเขาหิมวันต์ ผู้คุ้มเคบ
 แดเปนที่นับถือของราชตระกูลได้ทววยข่าวว่า พระราชโอรสของ
 พระเจ้าสุทโธทนะ ประสูติใหม่จึงเข้าไปเยี่ยม พระเจ้าสุทโธทนะ ทรง
 ทววย ครวสสั่งให้เชิญเข้าไปนั่งณะอาสนะอันสมควรแล้ว ทรงทววย
 อภิวาทแล้ว ปราสไ้ตามควรแล้ว ทรงอัมพระราชโอรสออกมาเพื่อ
 ะไ้นมัสการ พระคายนส พระคายนสเห็นพระโอรสนั้น มีพระลักษณะ
 ก้องคำหวัม มหาบุรุษ ลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ ซึ่งสำหรับทำนาย
 ลักษณะของพระมหาบุรุษโดยส่วนสองว่า ถ้าจักดำรงในฆราวาส
 วิสัยจักเป็นจักรพรรดิราช ปรวยปรามช้านะทั่วปฐพี มณฑล มีมหา
 สมุทรสี่เปนที่สุก โดยขรมิกอุบาย ถ้าจักออกบัพพชาประพฤติ
 พรวคพรวมจรวรย์ จักเป็นศาสดาผู้แนะให้สั่งสอนเอกในโลก ไม่มี
 ศาสดาอื่นจะยิ่งกว่า ครั้นเห็นอัครจรวรย์อย่างนั้นแล้ว มีความ

เคารพ นับถือใน พระราชาโฮส นั้น มาก ลุก ขึ้น ถวาย ลง ที่ พระบาท
 ทั้ง สอง ของ พระโฮส นั้น ด้วย ศีรษะ ของ ตน แล้ว กุล ทำนาย ลักษณะ
 ของ พระราชาโฮส นั้น ความ คำหว่าน มลายูรุษ ลักษณะ พยากรณ์ คำสวด
 นั้น แล้ว ถวาย พระพร ลา กลับ ไป ที่ อยู่ แล่ง ตน ฝ่าย ราชตระกูล เหน
 คายส ซึ่ง เป็น ที่ นับถือ ของ ตน ลง ถวาย ที่ พระบาท ของ พระราชาโฮส
 แสดง ความ นับถือ แล ได้ พัง พยากรณ์ อย่าง นั้น ก็มี จัก นับถือ
 ใน พระราชาโฮส นั้น ยิ่งนัก บอ มถวาย โฮส ของ ตน ๆ เป็น ขวี่ว
 ตระกูล ละ คน ๆ ส่วน พระเจ้า สุกโฮทนะ พระราชาธิกาภิ พระราชทาน
 ขวี่ว จัก พระพิเลียง พระหมก อยะ วัง รักษา พระราชาโฮส เป็น นิตยกาล
 เมื่อ ประสูติ แล้ว ใกล้เคียง พระองค์ ไป รก ให้ ประชุม พระญาติวงศ์ แล
 เสนา มา คบ พร้อม กัน เชิญ พระคณเฑียร ข้อม แยก คน มา ฉันทโกษา ทาร
 แล้ว ทูล มงคล พระราชทาน พระนาม ว่า สัทธัตถ ราชกุมาร แต่
 ประชุม ชน มัก เรียก ตาม พระโคตร ว่า โคตมะ ส่วน พระนาง เจ้า มายา
 ซึ่งเป็น พระ มารดา พอ ประสูติ พระโฮส แล้ว ใกล้ เจ็ด วัน ก็ ทิ้ง คัด
 พระเจ้า สุกโฮทนะ จึง ทรง มอบ พระราชาโฮส นั้น ให้ พระนาง เจ้า
 ปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็น พระนางเลี้ยง ค้อม มา ภายหลัง พระนาง เจ้า
 ปชาบดีโคตมี มี พระราชบุตร พระองค์ หนึ่ง มี พระนาม ว่า นันทกุมาร
 มี พระราชบุตร พระองค์ หนึ่ง มี พระนาม ว่า อนุตต กุมาร แม้ ถึง อย่าง
 นั้น ก็ ไม่ ทรง เป็น ภาวะ ใน ที่ ะ ทำน ข้าง รุ่ง ให้ ยิ่ง กว่า สัทธัตถ กุมาร

เมื่อ สัทธัตถ กุมาร ทรง พระ เจริญ ขึ้น โดย ลำกับ มี พระชนมายุ
 ใกล้ เจ็ด ปี พระราชาธิกาภิ ไป รก ให้ ขุด สระ โยถะ ใน พระราชนิเวศน์

สามสระ ปลุก อุบลบัวเขียว สระหนึ่ง ปลุก ปะทุมบัวหลวง สระหนึ่ง
 ปลุกบุณฑริกบัวขาว สระหนึ่ง แล้ว ตกแต่งไว้เป็นที่เล่นสำราญ พระ
 หฤทัย พระราชโอรส แล จักเครื่องทรง คือ จันทน์ สำหรับทา ผ้า
 โพลี พระเคียว นลของ พระองค์ ผ้าทรง สหัท พระภูษา ล้วนเป็น ของ
 มาแต่ แว่นแคว้น กาสี ซึ่ง นิยม ว่า เป็น ของ ดี ประณีต ใน เวลา นั้น
 ทั้ง สิ้น มีคน คอย อภิบาล กัน เสวย คณิศร (พระกลดขาว ซึ่ง นิยม ว่า
 เป็น ของ สูง) ทั้ง กลางวัน กลางคืน เพื่อ จะ มี ให้ เบื่อน ร้อน รุติ ของ
 แดกหน้าคาง มา ถูคอง พระกายไว้ ครั้น พระราชกุมาร มี พระชนม์
 เจริญควร จะ ศึกษา ศิลปศาสตร์ แล วิทยา ไก่ พระราชบิดา จึง ทรง พา
 ไป มอญ ไว้ ใน ลำหนักครุ วิสสามิตตะ พระราชกุมาร ทรง เรียน ไก่ ว่อง
 ไว จน สิ้น ความ รู้ อาจารย์ แล้ว ไก่ แดกเงให้ บำราญ ใน หมู่ พระญาติ
 เมื่อ พระราชกุมาร ทรง พระเจริญวัย มี พระชนมายุ ไก่ สิบหกปี คว
 มี พระเทวี ไก่ แล้ว พระราชบิดา จึง ครีดีสั่งให้ สว่าง บำราญ สาม
 คลัง เพื่อ เป็น ที่ เสก อยู่ แห่ง พระราชโอรส ใน ตามฤก คือ ฤก
 หนาว ฤก ร้อน ฤก ฝน ตก แต่ง บำราญ สาม คลัง นั้น ตาม สมควร
 เป็น ที่ สบาย ใน ฤก นั้น ๆ แล้ว ส่ง ฤก เชิญ พระราชศาสนา ไป ขอนาง
 ยโสธรา (นาง แห่ง เวียง นาง พิมพา) ซึ่งเป็น พระราชบุตร พระ
 เจ้าสุปัปพุทธะ ใน กรุงเทวทหะ อัน ประสูติ แต่ นาง อมิตา ซึ่ง
 เป็น พระกนิษฐภคินี ของ พระองค์ มา อภิเษก เป็น พระเทวี สิทธัตถราช
 กุมาร นั้น เสก อยู่ บน บำราญ ทั้ง สาม นั้น ตาม ฤก ทั้ง สาม บำราญ
 กวบ คนตรี ล้วน แต่ สัตว์ ประโคม ไม่มี บุรุษ เจ็ด ปณ เสวย สุข

สมัยที่ ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน จะมี พระชนมายุ ได้ ยี่สิบห้าปี มี พระ
โอรส ประสูติ แรก นาง ยโสธรา องค์หนึ่ง มี พระนาม ว่า ราหุล कुमार

ข้อ ที่ สิบเจ็ด ราหุล कुमार บริบูรณ์ ด้วย สุข ตั้งแต่ ทรงพระเยาว์ จน
ทรงพระเจริญวัย เหน่นยานี้ ก็เพราะ เป็น พระราชโอรส สุขุมมาล ชาติ
ทั้ง พระราชบิดาแล พระ ญาติวงศ์ ได้ ทรง พังคำทำนาย ของ อสิท ทายศ
ว่า ท่านผู้มี ลักษณะ เหน่นยานี้ มีคติ สองอย่าง คือ ถ้าอยู่ครอง
สมัยจักเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ ปรายปราม ชำระ ทวี ปรุพี มณฑล
ถ้าออกบัพพชา จักเป็น ศาสกาเอกในโลก ไม่มี ศาสกาอื่น จะ ยิ่งกว่า
จำเป็น ต้อง ปรารถนา ให้ เสกจอยู่ครอง ราช สมบัติ มากกว่า ที่ จะ ขอมได้
บัพพชา จึง ต้อง ศึกษาศึกษา ผูกพันใจ ไว้ ให้ เพลิดเพลิน ใน กาม สุข
อย่างนี้

ฝ่าย พระราชกนิษฐภคินี ของ พระเจ้าสุทโธทนะ นั้น สุทโธทนะ
ศากยะ มี พระโอรส องค์หนึ่ง มี พระนาม ว่า อานนทะ อมิตโธทนะ
ศากยะ มี พระโอรส สององค์ มี พระนาม ว่า มหานามะ ๑ อหุโรทนะ ๑
มี พระธิดา องค์หนึ่ง มี พระนาม ว่า โรหิตี นางอมิตา ซึ่งเป็น พระราช
กนิษฐภคินี ของ พระเจ้าสุทโธทนะ นั้น เป็น พระมเหสี ของ พระเจ้า
สุปัปพทนะ ใน กรุงเทวทหะ ประสูติ พระราชบุตร พระ องค์หนึ่ง มี
พระนาม ว่า เทวทัตตะ พระราชบุตร พระองค์หนึ่ง มี พระนาม ว่า
ยโสธรา ซึ่งเป็น พระเทวี ของ สัทธัตถ กุมาร พระกุมารแล พระ กุมารี
ใน พระวงศ์ ทั้ง สอง นั้น ก็เจริญ ขึ้นโดย ลำดับ ทั้ง เกรือ พระวงศ์ ต่อไป
ใน หน้า หน้า

ปริเฉทที่ ๒

วันหนึ่ง สัทธัตถราชกุมาร ทรงรำพึงว่า หมู่ชนที่เกิดมาแล้ว
ต้องมีความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นธรรมดา ไม่ล่วง ความแก่
ความเจ็บ ความตายไปได้ทุกคน แม้เป็นอย่างนั้น เพราะโทษที่ไม่
ได้ฟัง คำสั่ง สอน ของ นิกัปปราชัญ เมื่อได้เห็นผู้อื่นแก่ เจ็บ ตาย ก็
เบือนหน้าเกลียดชัง ไม่คิดถึง ตัวว่า จะ ต้องแก่ เจ็บ ตาย เหมือนอย่าง
นั้นบ้าง มาอยู่ในวัฏสงสารความไม่มีโรคแฉะในชีวิต เหมือนหนึ่ง เป็น
คน จะ ไม่ ต้องแก่ เจ็บ ตาย มีวชชนชวาชสาแก่ของที่มีความแก่
เจ็บ ตาย เหมือนตัวตน ไม่คิดหา อุบายที่จะให้พ้น จากความแก่
ความเจ็บ ความตายเลย ถึงเรา ก็เช่นเช่นนี้ ข้อที่เป็นเช่นนี้
ไม่สมควรแก่เราเลย เมื่อเราได้รู้เห็นอย่างนี้แล้ว ควรที่จะ
แสวงหา อุบายที่จะให้พ้น จากความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้ เมื่อ
ทรงดำริห์อย่างนี้ ก็ทรงบันทึกความเมา สาม ประการ แล ความ
เพเลกเพลินในกาม สมบัติเสียได้ จึงทรงดำริห์ต่อไปว่า ขรรพกา
สภาพทั้ง ปวง ย่อมมีของที่เป็นข้าศึกแก่ กัน เช่น มีร้อนแล้ว
ก็มีเย็นแก่กัน มีมืดแล้วก็มีแสงสว่างแก่ กัน ข้างที่จะมีอุบายที่
จะแก้ไขทุกข์สามอย่างนี้ได้บ้าง กระมัง ก็แต่ว่าการที่จะแสวงหา
อุบายแก้ทุกข์สามอย่างนั้นเป็นยาก อย่างยิ่ง เรายังอยู่ในขรวาต
เศษจะแสวงหาไม่ได้ เพราะขรวาตนี้ เป็นที่คับแคบนัก แลเป็น

ที่ ตั้งแห่ง อารมณฺ์ อันทำให้ เสื่อมว่า หมอง เพราะ เป็นที่ กำหนักรัก
ใครในอารมณฺ์ ซึ่งเป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ กำหนักรักใคร่ ชักเคืองใน
อารมณฺ์ ซึ่งเป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ ชักเคือง หลงเพลิกเพลี้ยนใน อารมณฺ์
ซึ่งเป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ หลง กุญ เป็น ทาง ที่ มา แห่ง ขุติ บัพพชา คือ
ความ เว้น จาก กิจ การ ของ คน มี เข้า เว้น ประพฤติ คน เป็น นกขเวช
เป็น ช่องว่าง พอ เป็น ที่ จะ แสง หา อุบาย นั้นได้ พระ ราช กุมาร ทรง
พระ คำวิหิตอย่างนี้แล้ว ก็มี พระ อธิษาศัย น้อมไป ใน บัพพชา ไม่ ยิน ติ
ใน ชมราวาส สมบัติ ตั้งแต่ นั้น มา ภายหลัง พอ ได้ ช่อง พระ องค์ ก็
ปลง พระ เกศ แล พระ มัสสุ ทรง ผ่า ภาสวพัศตร์ อธิษฐาน เพศ ผนวช
เป็น บัพพจิต เว้น จาก กิจ ของ ผู้ อยู่ ทรง เว้น

ก็ เพศ บัพพชา นั้น มิใช่ ว่า จะ มี ใน พุทธ ศาสนา อย่าง เกียว แม้
เมื่อ พุทธ ศาสนา ยัง ไม่ เกิด ก็มี บัพพจิต คือ นกขเวช เช่น ฤๅษี กายส
เป็น ตัวอย่าง เติม ที่ ชอบ พระ ราช กุมาร จะ น้อม พระ อธิษาศัย ใน
เพศ บัพพชา เช่น นั้น ก่อน ภายหลัง จึง ได้ ทรง บัญญัติ เพศ บัพพชา อัน
สมควร แก่ พระ พุทธ ศาสนา ส่วน ช่อง ที่ จะ แสง ออก บัพพชา เข้า เจ้า
ยัง ไม่ ได้ วิหิต ที่ พอใจ ท่าน ผู้ แต่ง ขานี้ แสง ว่า แสง ออก บัพพชา
โดย ซึ่ง หน้า โดย ความ เป็น พุทธ ภานิก ว่า ครั้น สมัย นั้น เรายัง
กำลัง เป็น หมู่ มี ผู้ อื่น คำ สนิท มา ตาม พร้อม ด้วย เขา นั้ อื่น เจริญ
มี วิบ ติ แรก เมื่อ มารดา บิดา ไม่ ไคร่ ยอม มี หน้า ชุ่ม ด้วย หน้า คาร์อง ได้
อยู่ เรา ปลง ผม แล หนวด แล้ว หุ่น ผ่า ภาสวพัศตร์ ถึง ความ

ปฏิบัติของคนไม่มีเรือน หากเรือนดังนี้ ฝ่ายว่าท่านผู้แต่ง อรรถกถา
แสดงว่า เสภาศนี ออกบังพพสาในเวลา กลางคืน เมื่อเสภาออก
นั้น ทรงม้า ถัดรุ่งระ มีนายฉันทะ ตามเสภาถึงฝั่งแม่น้ำอโนม
ครตีสั่งให้นายฉันทะ นำมา พระที่นั่ง กลับคืนพระนครแล้ว ทรงชัก
พระเมไลด้วย พระชรรค์ อธิษฐานเพศบรรพชา ณ ที่นั้น ท่านผู้แต่ง
บาฬีแล อรรถกถา กล่าวความผิด กันอย่างนี้ ถ้าพระ ราชกุมารหนี
ออกบังพพสา เหตุใดไม่ได้ชื่อว่า พระบิดาทรทราบดีแล้ว ทรง
เพิกเฉยเสีย หรือทรง ทักถามแต่ไม่พบ นายฉันทะ กลับมา พระ
นครแล้ว ก็ไม่ได้ยินว่า ทรง พระพิโรธ แล ลงราชทัณฑ์แก่นาย
ฉันทะอย่างไร ภูความขาดหายไป ถ้าพระราชกุมาร เสภาออก
บังพพสาโดย ซึ่ง หน้า พระราชกุมาร พระองค์นี้แล้ว ก็เป็นพระโอรส
ใหญ่ที่จะได้สืบ พระวงศ์ เหตุใดจึงต้อง ขอมให้บังพพสา เพราะ
ความ จำเป็นอย่างไร ก็ไม่แจ้ง จำพเจ้าไว้ ควรจะเห็นว่า เวลา
ที่เสภาออกบังพพสา จะเข้าใจ กันว่า ออกไปถือ ขวช ประพฤติ
วิบัติ ทรมาณ ร่างกาย ลวดย พระเป็นเจ้า ตามแบบ คาสนา พราหมณ์
เพียง ครั้งหนึ่ง คราวเดียว จึงเป็นช่องให้ พระราชกุมาร เสภาออก
ไปได้โดยง่าย ครั้นท่านเสภาออกไปแล้ว ไม่เสภากลับ ก็
ไม่รู้ว่า จะทำ ประการใดได้ ข้อนี้ก็เป็นแต่ อหุมาทเทีย เรื่องอื่น
เท่านั้น ไม่เป็นการ แก้ไข จึงว่าไว้ ในท้องเรื่องแต่เพียง สังเขป
เพียงเท่านั้น ข้อที่พระราชกุมาร ปลง พระเกศ เสีย นั้น ภูเหมือน

จะผิดแบบของบัณฑิตในครั้งนั้น เพราะบัณฑิตในครั้งนั้น เกลา
ผมแข็งที่เรียกว่า ชฎา ขรอย จะ ทรงเห็นว่า การ ปลง พระเกศเสีย
นั้น จะ เป็นเหตุห้าม กันไม่ให้ พระองค์ เสวย กลับคืนไป สู่ ฌราวาส
อีกได้ แลเป็นเหตุให้ พระ บิคา แล พระ ญาติวงศ์ สิ้น หวังใน พระองค์
เพราะ ได้ ยิน ว่า คนใน ครั้ง นั้น ถึง การ ตัก การ โพนผม ด้วยคม มีด ว่า
เป็น จึงไร คนที่ ตัก หรือ โพนผม ด้วยคม มีด แล้ว เป็น ที่ ดู หมิ่น
ของคนทั้ง ปวง ไม่เป็น ที่ นัยถือเลย แม้ภายหลัง พราหมณ์บาง
คน ก็ได้ กล่าว ว่าหา ปรามาส พระองค์ ว่า คน หัว สั้น กิ่งนี้ อึ่ง ช้อ
ที่ ทรง ฝ่า กาสาว พัสตร์ คือ ผ่า ที่ ย่อม ด้วย รส ผา กอ นเกิด แค่ คั้นไม่
ซึ่ง เป็น ของ เสรี ฆ้อง นั้น ก็ เคย จะ เป็น เหตุ อย่าง เดียว กัน

เมื่อ พระ ผู้มี พระภาค เจ้า ทรง ละ งาม สุก ออก บัณฑิต เพื่อ
จะ แสวง หา อุบาย ให้ พ้น จาก ขวาท พยาธิ มรณะ อย่าง นั้น แล้ว เพราะ
พระองค์ ยัง ไม่ เคย เสพ ลัทธิ นั้น ๆ ซึ่งเป็น ที่ นิยม นัยถือ ว่า เป็น
บุญ อย่าง ยิ่ง แลเป็น เหตุ ให้ สำเร็จ สิ่ง ที่ ประสงค์ นั้น ๆ ซึ่ง คณา
จารย์ สั่ง สอน กัน อยู่ ใน ครั้ง นั้น ก็ จำ เป็น ที่ จะ ต้อง ทรง ทกลอง กู
ว่า ลัทธิ เหล่า นี้ จะ เป็น อุบาย ที่ จะ ให้ สำเร็จ ความ ประสงค์ ได้ ย่าง
กระมัง จึง ได้ เสก ไป อยู่ ใน สำนัก อาฬาร คายส กาลาม โคตร แล
อุททก คายส รวม บุตร โศภ ลำดับ ซึ่ง มหาชน นัยถือ ว่า เป็น คณาจารย์
ใหญ่ ขอ ศึกษา ลัทธิ สมัย ของ ท่าน ๆ ก็ สั่ง สอน ตาม ลัทธิ ของ คน ๆ
นั้น สั้น แล้ว สรรเสริญ พระ ผู้มี พระภาค เจ้า ว่า มีความ รู้ เสมอ ด้วย

คนแล้ว ชวนให้ อยู่ด้วยกัน สั่งสอน หมู่ศิษย์ ต่อไป พระผู้มีพระภาค
เจ้าได้ ทรง กระทำ ทกสองใน สัตถิ นั้น ทุก อย่างแล้ว เห็นว่าไม่ใช่ทาง
ควรสู้รบ ขยาย นั้นได้ จึง ทรง หลีกไป จาก สำนัก ทาส ทั้งสองนั้น เสก
จารึก ไปใน มคชชนบท บัลลุถึง อรุณเวลา ประเทศเสนานิคม ได้ทอด
พระเนตร เห็น พื้น ที่ ราบรื่น แหว่งป่าเขียวสด เป็นที่ เบิกบานใจ
แม่น้ำไหล มีน้ำใสสะอาด มีท่าอันดี น่ารื่นรมย์ โคจรคามคือหมู่
บ้านที่อาศัย เทียบภิกขาจาร ก็ถึง อยู่ใกล้โคจรอบ ทรงพระดำริ
เห็นว่าประเทศนี้ ควรเป็นที่ตั้ง ความเพียร ของ กุลบุตร ผู้มี
ความ ต้อง การ ด้วยความเพียรได้ จึงเสกข ประทับ อยู่ ณ ที่ นั้น

ครั้งนั้น อุปมาสามข้อ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่เคยได้ทรง
สัทธ มาปรากฏแจ่มแจ้งแก่พระองค์ว่า สมณะ หรือ พราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ซึ่งมีกายไม้ไผ่ หลีกออกจาก กาม และมีความ
พอใจรักใคร่ใน กาม ยังละให้ สงขรวัช กวดย ตีใน กายในไม้ไผ่แล้ว
สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่านี้ แม้ได้ เสวย ทุกข เวทนา อันกล้าแสบ
เผ็ดที่ เกิด เพราะ ความเพียร ก็ดี ไม้ไผ่ เสวย ก็ดี ก็ไม่ควร จะตรัสรู้
อุบาย นั้นได้ เหมือนไม้สากที่ ชุ่ม ด้วยยาง บุคคล ชั่วไว้ในน้ำ บุรุษ
มีความ ต้อง การ ด้วยไฟ มาถือเอาไม้สำหรับ สไฟ ใส่เข้าด้วย หวัง
จะให้เกิดไฟ บุรุษนั้นไม่อาจให้ไฟเกิดขึ้นได้ ต้อง เห็นกเห็น้อย
ล้ายากเปล่า เพราะ ไม้ นั้น ยัง สก มี ยาง อยู่ ทั้ง บุคคล ชั่วไว้ใน
น้ำนั้น อีกข้อหนึ่ง สมณะ หรือ พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้

พุทธชาดพุทธประวัติ

มีกาย หลีก ออกจาก กามแล้ว แต่ยังมี ความพอใจรักใคร่ใน กาม
 ยัง ละให้ สงบ รงับ ด้วย ตี ใน ภายใน ไม่ได้ สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า
 นั้น แม้ได้ เสวย ทุกข เวทนา เช่น นั้น ที่ เกิด เพราะ ความ เพียร ก็
 ไม่ได้ เสวย ก็ดี ก็ไม่ควร จะ ครุสวัธู ขยาย นั้นได้ เหมือนไม้ สก ที่ ชุ่ม
 ด้วย ขาง แม้ต่าง โกล จาก น้ำ บุคคล ทั้ง วัชระ แยก บุรุษ ถ้า ไม่ อา
 ระ สี่ ให้ เกิด ไฟ ได้ ถ้า สี่ เข้า ต้อง เหน็ด เหนือ ย ล้ำ ขาด เปลา เพราะ
 ไม่นั้น แม้ ตั้ง อยู่ บนบก แล้ว ก็ ยัง เป็น ของ สก ชุ่ม ด้วย ขาง ฉะนั้น
 อีก ข้อ หนึ่ง สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า ไก เหล่า หนึ่ง ซึ่งมี กาย
 หลีก ออกจาก กาม แล้ว และ ละ ความ พอใจ รักใคร่ ใน กาม ได้ ด้วย
 ก็ ใน ภายใน แล้ว สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า นั้น ได้ เสวย ทุกข
 เวทนา เช่น นั้น ที่ เกิด เพราะ ความ เพียร ก็ดี แม้ ไม่ได้ เสวย เลย ก็ดี
 ก็ ควร จะ ครุสวัธู ขยาย นั้นได้ เหมือน ไม้ แห้ง ที่ โกล จาก น้ำ บุคคล
 ทั้ง วัชระ แยก บุรุษ อาจ สี่ ให้ เกิด ไฟ ขึ้น ได้ เพราะ เป็น ของ แห้ง แล
 ตั้ง อยู่ บนบก ฉะนั้น จำ เติม แต่ กาล นั้น พระ องค์ ทรง คิด จะ ทำ
 ความ เพียร เพื่อ จะ บัง กัน จิต ใจ ไม่ ได้ ห่อ มไป ใน กามารมณ์ ได้ จึง
 ทรง บำเพ็ญ ทุกกร กิรียา คือ ทรมาน พระ กาย ได้ ล้ำ ขาด ซึ่งเป็น ที่
 นิยม นัย ถึง กัน ใน ครั้ง นั้น ว่า เป็น กศล วัตร คือนิเวศน์ อาจ จะ ได้ สิ่ง ที่
 ปรารถนา สำเร็จ ได้ ก่อน ว่า ระ แรศ ทรง ภัก พระ ทนต์ ด้วย พระ ทนต์
 ภัก พระ คาตุ ด้วย พระ ชิวหา ไว้ ให้ แน่น ทน พระ เสโท โสธ ออกจาก
 พระ กัธระ ประเทศ ใน เวลา นั้น ได้ เสวย ทุกข เวทนา อัน กล้า เป็รียบ

เหมือนบุรุษ มีกำลัง ขบขัน มี กำลัง น้อยไว้ ที่ คีรี ตรี ที่ คอ ขัน
 ให้ แหม่ ลมนี้ แม่ พระกาย วรรณกรรมวามไม่ สงบ รมย์ อย่างนี้ ทุก
 เวทนามี ถ้าไม่อาจ ครองจำ พระศฤงคารให้ กระสับกระส่ายได้ พระองค์
 มีพระสติ ทั้ง มีไม่ พ้นเพื่อน ปรารภความเพียรไม่ ท้อถอย ครั้น
 ทรง เห็นว่า การ ทำอย่างนี้ ไม่ใช่ ทาง ความสำเร็จ จึง ทรงเปลี่ยน อย่างอื่น
 วาระ ที่ สอง ทรง ผ่อน ถิ่น ลม อัสสาสะ บัสดาสะ เมื่อ ลม อัสสาสะ
 บัสดาสะ ไม่ ได้ เกิด สรรพ โดย ชอง พระ นาสิก แล ชอง พระ โยชนู ก็ เกิด
 เสี่ยง ค้างอยู่ ชอง พระกรรณ ทั้ง สอง แล ปวด พระเคียร เสี่ยงพระอุทร
 ร้อนใน พระกาย เป็น กำลัง แม่ ถึงได้ เสวย ทุกข เวทนา ถัดถึง เพียงนี้
 ทุกข เวทนา มี ถ้าไม่ ได้ ครองจำ พระศฤงคาร ให้ กระสับ กระส่ายได้ มี
 พระสติ ทั้ง มีไม่ พ้นเพื่อน ปรารภความเพียรไม่ ย่อหย่อน ครั้น
 ทรง เห็นว่า การ ทำอย่างนี้ ไม่ใช่ ทาง ความสำเร็จ จึง ทรงเปลี่ยน อย่างอื่น
 อีก วาระ ที่ สาม ทรง ยก พระอุทรา ผ่อน เสวย แด่ วัน ละ น้อย ๆ
 จน พระกาย เติบเต็ม พระฉวี เสรา้ หมอง พระอัมมชูลี ปรากฏทั่วพระกาย
 เมื่อ ทรง ลุก พระกาย เสน่ พระโลมา มี ราก อัน หน้า สดุด ร่วง ราก ชุม
 พระโลมา พระกำลัง น้อย ถอย ลง ะเสกไป ข้าง ไหน ก็ ขวน หลีก
 หลีก ทั้ง หลาย ได้ เห็นแล้ว กล่าว ทักว่า พระสมณะ โคกม คำไป บาง
 พวก กล่าว ว่า ไม่ คำ เป็น แค คำไป บาง พวก กล่าว ว่า ไม่ เป็น อย่าง
 นี้ เป็น แค พร้อไป พระผู้มี พระภาค เจ้า ทรง ยำ เพ็ญ ทุกกร กิริยา
 นับ แต่ การ ที่ ทรง ผนวช มา ได้ หก ปี ทรง พระดำริ ว่า สมณะ หรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสนเผ็ด
 ที่เกิดเพราะ ความเพียร ในกาลล่วงแล้ว ก็จักได้เสวยในกาล
 ข้างหน้า ก็จัก เสวยอยู่ในกาลบัดนี้ ก็จัก ทุกขเวทนา นั้น ก็อย่างยิ่ง
 เพียงเท่านี้ ไม่เกินกว่านี้ขึ้นไป ถึงอย่างนั้น เรายังไม่สามารถ
 จะ ครุสรู้ ด้วยทุกกร กิริยาที่เผ็ดร้อนอันนี้ได้ ชะรอยทาง ความครุสรู้
 อย่างอื่น จะพึง มีอยู่ กระมัง ครั้นทรง พระคำวิหิตนี้แล้ว ก็จัก ทรง
 ละ ความเพียร ทรมาน พระกายให้ ล้าชากนั้น ทำ ความเพียร เปรนไป
 ในจิตต์ต่อไป ทรงเห็นว่า ความเพียร เปรนไปใน จิตต์นั้น คน ชุ่มฉอม
 เช่นนี้ ไม่สามารถได้ เปรนไปได้ จำเรา จะ กินอาหาร ทยาย คือ
 เข้าสุก จนมกณมาส ให้มี กำลึง ก้อน ครั้น ทรง สันนิษฐาน อย่าง
 นั้นแล้ว ก็แต่ กาล นั้น มา ก็เสวย พระ อาหาร ทยายไม่ ทรง ออก
 คอไปอีก

ฝ่าย ฤษีขณิวคคิย พวก ห้า คือ โกลจัญญะ วัชระ ภททิสะ มหา
 หาหามะ อัสติชชี แต่เดิมเป็น พราหมณ์ ได้ เห็นอย่าง ได้ยินอย่างว่า
 พระ ผู้ มี พระภาคเจ้า มี พระลักษณะ ค่อง คาม คำหริย มกาศุรุญ ลักษณะ
 พยากรณ์ ศาสตร์ จึง มีความเคารพ นับถือ แล เชื่อใน พระ ผู้ มี พระภาค
 เจ้าเป็นอันมาก เมื่อพระ ผู้ มี พระภาคเจ้า เสกขออก ทรงผวาช พราหมณ์
 ห้าคน นั้น คำวิหิต เห็นว่า ขัปปชา ของ พระ ผู้ มี พระภาค เจ้า นั้น จักไม่
 เลวทราม เสื่อม เลีย ราก ประโยชน์ คง จะ เป็นผล ประโยชน์ แก่คน
 แล ผู้ อื่น ครั้น ก็ คอย อย่าง นั้น แล้ว จึง พา กัน ออก ขวชคาม พระ ผู้ มี

พระภาคเจ้า คอยเฝ้าอยู่ ปฏิบัติทุกคำเข้า กว๋ยหวังว่า พระองค์
ไค้บัลลุขรรวมโก จักทรงสั่งสอนให้ตนบัลลุขรรวมขึ้นบ้าง ครั้นเห็น
พระผู้มี พระภาคเจ้า ทรงละ ทุกกร กิวิยาที ทรง ประพฤติ มาแล้ว ซึ่ง
คนเคย นิยม นับถือ ว่า เปน ฤคสวัคค์ อัน พิเศษ ของ ผู้ บำเพ็ญเพียร
จึง เห็น พร้อม กัน ว่า พระ สมณะ โคตม เปน คน มัถ มาก กลาย
ความ เพียร เวียน มา เพื่อ ความ เปน คน มัถ มาก เลียบ แล้ว จึง เชื้อหน้า
ใน การ ที่ จะ ปฏิบัติ ต่อไป กว๋ย เห็น ว่า พระองค์ คง จะ ไม่ บัลลุขรรวม
พิเศษ อัน ไค้ ได้ พา กัน หลีก ไป เลียบ จาก ที่ นั้น ไป อยู่ อาศัย ณ ภูเขา
อิสิปตนมฤคทายวัน แขวง เมือง พาราณสี

ข้อ ที่ ฤๅษี ฌณฺวคฺคิย ไค้ มา อยู่ คอย ปฏิบัติ บำรุง พระผู้มี พระภาคเจ้า
ใน เวลา ทรง บำเพ็ญ ทุกกร กิวิยา ทรมาน พระภาค ให้ ลำบาก ซึ่งเป็น
ที่ นิยม นับถือ ของ คน ครั้น นั้น ดู เหมือน เปน พยาน ของ พระผู้มี พระภาค
เจ้า ใน การ ที่ ไค้ ตรัสรู้ แล้ว ไป ถ้า พระองค์ จะ ทรง แสวง ขรรวม สั่งสอน
ใคร ๆ ให้ ละ อคฺคกิลมณฺหาโยค คือ การ ประอบ ความ เห็น กเห็น อย
แก่ ตน เปลา ก็ จะ ไค้ แนะนำ ให้ สิ้น สงสัย ว่า อคฺคกิลมณฺหาโยค นั้น
เรา ก็ ไค้ เคย ประพฤติ มา แล้ว ไม่ มี ใคร จะ ประพฤติ ไค้ ยิ่ง ไป กว่า เรา
แม้ เชื่อนี้ ก็ ไม่ เปน ทาง ที่ จะ ให้ ฐั ขรรวม พิเศษ สิ่ง ไค้ ได้ ผู้ นั้น ก็ จะ ละ
ความ นิยม นับถือ ใน อคฺคกิลมณฺหาโยค นั้น แล้ว ปฏิบัติ ตาม คำ
สั่งสอน ของ พระองค์ เพื่อ บัลลุ ประโยชน์ ตาม สมควร ครั้น ถึง

เวลาที่ จะ ทำความเพียร เปรียบใน จิตต์ ซึ่ง จะ ต้อง การ ความ สัก
 กัณเฏญ์ให้ ฤทธิชัยวัชรกัณเฏญ์นั้น คิด เบื่อหน่าย แล้ว หลีกไป เสีย ข้อ นี้ ฤ
 เหมือน กับ เขา เหล่า นั้น ไม่ ให้ เป็น อันตราย แก่ ความ สัก ของ พระ ผู้ มี
 พระภาคใด

ฝ่าย พระ ผู้ มี พระภาค เจ้า เสวย พระ อาศาร ทยาย ทำ พระกาย
 ให้ กลม มี พระ กำลัณ ขันโต อย่าง เก่า แล้ว ทรง เริ่ม ความ เพียร เปร
 ไปใน จิตต์ ให้ พัง อยู่ใน อารมณ์ อัน เกียว วน เป็น สมาธิ พระองค์ ใด
 บัลลุณานที่ ๑ ณานที่ ๒ ณานที่ ๓ ณานที่ ๔ โดย ลำดับ เมื่อ จิตต์
 ตั้งมั่น เป็น สมาธิ ขวัญ ทั่ว ทั่ว จาก เครื่อง เสว่า หมอง มีความ
 พอใจ รักใคร่ ใน กาม เป็น ต้น อย่าง นี้ แล้ว ทรง คำ นึง ถึง อุบาย ที่ จะ
 ให้ พ้น จาก ขรา พยาธิ มรณะ ที่ พระองค์ ใด แสง ภา อยู่ นั้น ต่อ ไป ก็
 สิ่งใด มีความ เกิด เป็น ขรรณกา สิ่ง นั้น ต้อง มี ขรา พยาธิ มรณะ
 เป็น ขรรณกา ใคร ๆ จะ ปรารถนา อย่า ให้ ขรา พยาธิ มรณะ เลย ไม่
 เป็น ที่ ตั้ง แห่ง ความ สม ประสงค์ ใด ทุกข์ ความ หักใจ เพราะ ขรา
 พยาธิ มรณะ นี้ ย่อม มี เพราะ ความ ติด มั่น ว่า มี แก่ ตน ถ้า ไม่
 ติด มั่น อย่าง นั้น แล้ว ทุกข์ นี้ ก็ ไม่ ครอบ ครอบ จิตต์ ใด อย่าง นี้ แล
 เป็น อุบาย ที่ จะ ให้ พ้น จาก ขรา พยาธิ มรณะ ใด ครั้น เมื่อ พระ ผู้ มี
 พระภาค เจ้า ทรง พระดำริ วิต หนึ่ง แล้ว จึง ทรง แสง ภา อุบาย เป็น
 เหตุ ไม่ ติด มั่น ต่อ ไป ก็ ความ ไม่ ติด มั่น นั้น จะ มี ใด ก็ เพราะ พิจารณา
 แยก กาย ใจ อัน นี้ ออก เป็น ส่วน เป็น กอง พิจารณา เห็น แต่ เพียง เป็น

ส่วนเป็นกองทั่วทั้งหมก พระผู้มีพระภาคเจ้า ไก่ทรง กำหนกเหน
 ภายในกาลที่ล่วงไปแล้วกัฏฐิ ที่มีอยู่ขณะกัฏฐิ เป็นส่วน ๆ
 เป็นกอง ๆ ทั่วทั้งหมกตามอย่างที่ได้กล่าวแล้ว ข้อนี้เป็นวิทยา
 ที่ทัน พระองค์ได้ตรัสรู้เองโดยลำพังในยามที่ทันแห่งราตรี เมื่อ
 วิทยาที่ทันเกิดขึ้น ถ้าจักอภิวาทความไม่รู้ เป็นเหตุให้หลงมึนอยู่
 ในภายใน อย่างนั้นแล้ว พระองค์ ทรงปรารภส่วน กอง ซึ่งได้กำหนก
 รู้แล้วนั้น ซึ่งเรียกโดยสมมติว่าสัตว์ อันเกิดแล้ว จุติเคลื่อนไป
 เหมือนกันหมก แต่เหตุใดน บางพวกจึง คำช้า เสว ทราม บาง
 พวก ประณีต บางพวก มีผิวพรรณอันดี บางพวก มีผิวพรรณ
 ชั่ว บางพวกได้ สุข บางพวกได้ ทุกข์ ทรงเห็น ด้วย พระญาณ
 ทั้ง วิทยุทิพย์ อันบริสุทธิ์ ล่วง ญาณ ที่เป็นของ มนุษย์ สามัญว่า ส่วน
 กองที่เรียก ตาม สมมติ ว่า สัตว์ นั้น ที่เกิดแล้ว จุติเคลื่อนไป เหมือน
 กันหมก แต่เป็นต่าง กันทั้งนี้ เพราะเป็นไป ตามกรรมที่ ตัว กระทำ
 ข้อนี้เป็นวิทยาที่สอง พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วโดยลำพัง พระองค์เอง
 ในยามเป็น ท่ามกลาง แห่งราตรี นั้น เมื่อ วิทยาที่สองเกิดขึ้น ถ้าจัก
 อภิวาทความไม่รู้ ที่เป็นเหตุให้ หลง มึน ในความ เป็นต่าง ๆ แห่ง
 ส่วน แห่ง กอง ที่ เรียก ตาม สมมติ ว่า สัตว์ อันเกิด ขึ้น แล้ว จุติเคลื่อนไป
 ทั้งนี้แล้ว ก็ ชื่อ ว่า ไก่ ทรง เห็น ลักษณะ ทั้งสอง คือ ข้ำจัตตะ
 ลักษณะ คือ กำหนกโดยความ เป็น ส่วน เป็น กอง แล สามัญญะ
 ลักษณะ คือ กำหนกโดยความ เป็น สภาพ เสมอ กัน คือ ความ

เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตน ครั้นทรงเห็น
ลักษณะทั้ง สองอย่างนี้แล้ว พระองค์ทรงกำหนดเห็นส่วน กองเหล่า
นั้นว่าเป็นแค่เพียงทุกข์ คือ สิ่งอันสัตว์ถือ มั่นว่าเป็นของตนแล้ว
ก็อกทนได้ กวดยยาก ตัดหาความคันรณพยายามอยากเป็นบ้าง ภัยแห่ง
ความถือ มั่นนั้น เป็นเหตุให้ทุกข์นั้นเกิด ความคับแค้นทุกข์
ที่เป็นผลนั้น ย่อมมีเพราะความคับแค้นตัดหาที่เป็นเหตุ ปัญญา
อันเห็นชอบ พร้อมด้วยองค์ที่เป็นบิพวาร คือ ความกำวิหชอบ วาจา
ชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ความเพียรชอบ วลีชอบ ทั้ง
ใจไว้ชอบ เป็นทางให้ถึงความดับทุกข์ แลทรงกำหนดรู้อาสวะ
คือ กิเลสที่ไหล ของอยู่ในสันดาน เหตุให้เกิดอาสวะ ความคับ
อาสวะ แลข้อปฏิบัติเป็นทางให้ถึงความดับอาสวะ แฉงซักตาม
เป็นจริงแล้วอย่างไร เมื่อพระองค์ทรงรู้เห็นอย่างนี้ จิตก็พ้น
จาก อาสวะ ทั้งปวงไม่ถือมั่น ข้อนี้เป็นวิทยาที่สาม พระองค์ได้
ครีตรู้แล้วโดยลำพัง พระองค์เอง ในยามเป็นที่ สุกแห่ง ราตรีนั้น
ถ้าจิตอวิชชาความไม่รู้แจ้ง ที่เป็นเหตุให้หลงผิดในอริยสัจทั้งสี่
เสียได้ วิทยาสามอย่างนี้ พระองค์ได้ครีตรู้แล้ว ในราตรีแห่งวิสาข
ขจรณ มีกิติเพญ พระจันทร์เต็มดวง เสวยวิสาข นักษัตรฤกษ์ ที่ได้
ร่วมไม้ขัดสัตะพฤกษ์ไฟใบ เพราะ ครีตรู้วิทยาสามอย่างนี้ได้ โดย
ลำพัง พระองค์เองแล้ว ทำจิตให้พ้น จาก กิเลสอาสวะได้ สิ้นเชิง
พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้พระนามโดยคุณนิมิต्तว่า อรหิ สัมมา
สัมพุทโธ แปลว่า ผู้ไกล ผู้ควร ผู้ครีตรู้แล้วเองโดยชอบ ข้อว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ไกล ผู้ควร นั้น เพราะไกลจากกิเลส
 อาสวะ ๆ ใจ ที่พระองค์ละทิ้งจากแล้ว กิเลสอาสวะเหล่านั้น
 ไม่เกิดขึ้นครอบงำจิตอีก พระองค์ห่างไกลจากทุกข์ ความ
 ประพาศ ชั่วด้วยกาย วาจาใจไม่ทรงประพาศแม้ในที่ลับ มีพระ
 หฤทัยเสมออยู่เช่นนั้น ไม่ยินดีในโลกธรรมซึ่งเป็นส่วนอันบุคคล
 ปราณา คือ ลาภ ยศ ความสรรเสริญ สุข ไม่ยินร้ายในโลกธรรม
 ซึ่งเป็นส่วนอันบุคคลไม่ปราณา คือ ไม่มีลาภ ไม่มียศ นินทา
 ทุกข์ โลกธรรมทั้งสองส่วนนี้ไม่ครอบงำจิตของพระองค์ให้
 แปรปรวนได้ จึงควรเป็นศาสดาแนะนำสั่งสอนเราทั้งหลาย แล
 ควรเราทั้งหลาย นยถือ กราบไหว้ แลเชื่อฟังคำสอนของพระองค์
 แล้วปฏิบัติตาม ข้อว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดย
 ชอบนั้น พระองค์ ตรัสรู้ วิชยา สาม ประการ นั้นโดยลำพัง พระองค์
 เอง ไม่มีใครเป็นครู สั่งสอน ความตรัสรู้ นั้นชอบไม่วิปริต ให้
 สำเร็จ ประโยชน์แก่ พระองค์แลผู้อื่นได้ ด้วย พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ได้พระนามโดยคุณนิมิตถ์ ด้วยประการ อย่างนี้

—*—*—

ปริจเฉทที่ ๓

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ วิชยา สาม ประการ นั้นเอง
 โดยชอบแล้ว ประทับอยู่ ณ ภูเขามาลิณีนั้น เสด็จวิมุกติ
 สุข (สุขเกิดแก่ความพ้น จากกิเลสอาสวะ) สิ้นกาลเจ็ดวัน

ครั้งนั้น พระองค์ทรงพิจารณาปฏิภาณสมาธิ (สภาพอาศัยบารมี
เกิดขึ้น) ที่พระองค์ได้ทรงกำหนดรู้แล้วนั้น ตามลำดับตลอด
กลับทั้งข้างเกิดทั้งข้างดับตลอดยามสามแห่งราตรีแล้วเปล่งอุทาน
(พระวาทะที่เปล่งขึ้นโดยความเบิกบานพระหฤทัย) ในยามละครั้ง
อุทานในยามต้นว่า เมื่อใดกรรมทั้งหลาย คืออริยสัจสี่ปรากฏ
ชัดแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อเห็นความสงสัยทั้งปวง
ของพราหมณ์นั้น ย่อมดับหายไป เพราะพราหมณ์นั้นรู้แจ้งธรรม
คือกองทุกข์ทั้งสี่กับทั้งเหตุ อุทานในยามปานกลางว่า เมื่อ
ใดกรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อ
เห็นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้น ย่อมสิ้นไป เพราะพราหมณ์
นั้นได้รู้ความสิ้นแห่งบารมีทั้งหลาย อุทานในยามที่สามว่า เมื่อใด
กรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์
นั้นย่อมกำจัดเสนามาร คืออหิงสา พยาธิ มรณะ เสีบกัฏฐะ พระอาทิตย์
อุทัย กำเนิดมิกทำอากาศให้สว่างฉนั้น ครั้นล่วงเจ็ดวันแล้ว เสด็จ
ออกจากภวไนยร่วมไม้มหาโพธิ์นั้น ไปยังภวไนยร่วมไม้ไทร ซึ่งเป็นที่
พักแห่งคนเลี้ยงแพะ อันได้ชื่อว่าอชปาลนิโคธ ทรงนั่งเสวยวิมุตติ
สุขเจ็ดวัน ครั้นนั้น พราหมณ์ผู้หนึ่ง มีชาติแห่งคนมักควาคนอื่น
ว่าคือเป็น ปกติ มาอยู่ที่นั้น ทูลถามถึงพราหมณ์และธรรมซึ่งทำ
บุพพกาลให้เป็นพราหมณ์ว่า บุพพกาลชื่อว่า เป็นพราหมณ์ด้วยเหตุเพียง
เท่าไร อหิงสกรรมอะไรทำบุพพกาลให้เป็นพราหมณ์ พระองค์ตรัส

ตอบว่า พราหมณ์ผู้ใด มีชายัธรรมอันลอบเสียแล้ว ไม่มีกิเลส
ซึ่งเป็นเครื่องข่มผู้อื่นว่า ศีลเป็นคำ หยาบ และไม่มีกิเลสข่มมิจิตต์
ให้ติดแน่น กุญหาฝาก มีทนต์สารวมแล้ว ถึงที่สุดขบเวทคือวิทยา
ทั้งสามแล้ว มีพรหมบรรยไก่ออยู่เสวยแล้ว ผู้ใดไม่มีกิเลสเครื่อง
ฟุ้งในโลกลมแผ่หนอยหนึ่ง ควร กล่าวด้วยคำ ว่า ตนเป็น พราหมณ์
โดยธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรง แสวง สมณะ และธรรมที่ ทำบุคคลให้
เป็น สมณะ ว่า เป็น พราหมณ์ และธรรมที่ ทำบุคคลให้ เป็น พราหมณ์
ในพระ พุทธศาสนา โดยอาหาร พราหมณ์ ด้วยพระ วาจา นี้ คือ คนที่
นับถือ ศาสนา พราหมณ์ พวกหนึ่ง ถือว่า เป็น เหล่า กอ สืบเนื่อง มา
แต่พรหม จึงได้ นาม ว่า พราหมณ์ แปลว่า เป็น วงศ์ พรหม พราหมณ์
นี้ รว้ง ชาติ ของ คนไม่ ได้ปนกละ ด้วยชาติอื่น แม้จะ หาสามภริยาภัก
ทาแต่ พวกพราหมณ์ เท่านั้น เพราะ จะไม่ให้ เจือปน ด้วยชาติอื่น เขาถือ
ว่า ตัวเขา เป็น อุกโตสุชาติ เกิดแล้ว ก็ ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่าย มารดาบิดา
เป็นสัง สฤชะ คคณ มี ทรัพย์ เป็น ที่ถือ ปฏิสนธิ หมก กติ แม้ชาติอื่น
ที่นับว่า ต่ำ กว่า ชาติพราหมณ์ ก็ นับถือ พราหมณ์ เหมือน คนถือ พระ
พุทธศาสนา นับถือ สมณะ พราหมณ์ นี้ มี วัคค์ เครื่อง ทรมา นกาย
ให้ ลำบาก โดย อาการ ต่าง ๆ เช่น กล่าว มา ใน หนหลังข้าง แล้ว เรียก
ว่า พรหมบรรย ผู้ใด ประพฤติ วัคค์ นี้ ชื่อว่า ประพฤติ พรหมบรรย
และเขา มีวิธี ลอบขบ คือ ทั้ง พืช อย่าง หนึ่ง เช่น การ ประจำปี ที่เรียก

ว่าศิวาราตรี ในพิธีนั้นเขาลงอาบน้ำในแม่น้ำ สระเกล้าศีรษะ ภายหลังให้หมากแล้ว ถือว่าไถ่ลอยบาปไปตามกระแสน้ำแล้ว เป็นสันนิษฐานกันคราวหนึ่ง ถึงปีถัดทำใหม่ เขามีเวทคือ คำหริบ แสงการบูชาอันนี้ ด้วยทั้ง มนต์สำหรับเส้น แล สวด อ่อน วอนพระเป็นเจ้าของเขา แล กิจที่ จะต้องทำในศาสนาของเขา สาม อย่าง ชื่อ อธิรพเพท ๑ บชพเพท ๑ สามเพท ๑ ถ้าเต็ม ธตัพพะเพท เข้า ค่าย ก็เป็นสี่ ผู้ใดเวียน เวททั้ง สาม หรือ ทั้ง สี่ นั้นแล้ว ชื่อว่า ถึง ที่ สุกเพท พราหมณ์ ก็คือ คน ซาคินี้ ขรรวม ที่ทำบุทกลให้ เป็น พราหมณ์ ก็คือ ไตร เพท ส่วน พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงใช้ ไวหาร นั้น แต่ เปลี่ยน แสง สมณะ แล ขรรวม ที่ทำบุทกลให้ เป็น สมณะ ว่า เป็น พราหมณ์ แล ขรรวม ที่ทำบุทกลให้ เป็น พราหมณ์ ใน พระ พุทธศาสนา ด้วย พระ ว่า จา ที่ กล่าว แล้ว อธิบาย ว่า บุทกล ผู้ ให้ ยาย สงข ร้างข แล้ว จาก สันคาน ชื่อ ว่า เป็น พราหมณ์ ๆ นี้ ละ กิเลส ที่ ทำให้ เป็น คน ทุบาย เยื่อ หึง แล บัณเฑาะว์ ได้ ตัก แค้น ใน กามารมณ์ แล้ว จึง ชื่อ ว่า มี บาป อัน ลอย เสีย แล้ว แล พราหมณ์ นั้น ได้ ศึกษา รู้ เวท วิชา อย่าง บอกร ตาม ประการ ใน ศาสนา เสรี แล้ว จึง ชื่อ ว่า ถึง ที่ สุก เวท แล้ว แล พราหมณ์ นั้น มี กิจ ที่ จำ ต้อง ทำ ในการ ละ สิ่ง ควร ละ แล เจริญ สิ่ง ควร เจริญ ได้ ทำ เสรี แล้ว ไม่ ต้อง เพียร เพื่อ กิจ อื่น อีก จึง ชื่อ ว่า มี พรหมจริย ได้ อยู่ เสรี แล้ว ทั้ง นี้

ครั้นล่วง เกิด วัน แล้ว พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า เสก ภา ออก ทา วร

ไม่ขอปลาหมึกไก่อรช ไปยังไม้จิกซึ่งไก่อรชว่า มุจลินท์ ทรงหึงเสวย
 วิมุกตสิสุขเจกวัน ทรงเปล่งอุทานณะที่เห็นว่า ความ สักเพสุของ
 บุคคลมี ชรรณอันไก่อรชแล้ว ยินก็ อยู่ในที่ สักกรู เหน สักกรู ที่บ่วง
 ตามเป็นจริงอย่างไร ความเป็นคนไม่มีความเยือกเยื่อต่าง ๆ คือ
 ความ สำนวนในสัตว์ทั้งหลาย แลความเป็นคนมีความ ก้าวก้าไป
 ปราศจากสันดานแล้ว คือ ความล่วงตามทั้งหลายเสียไก่อรชประการ
 ทั้งบ่วงเป็นสุขในโลก ความ นามัสมีมานะ คือความถือว่าตัว ตน
 ให้หมกไก่อรช เป็นสุขอย่างยิ่ง ครั้นล่วงเจกวันแล้ว เสกขออกจาก
 รมไม่ มุจลินท์ ไป ยังไม้จิกซึ่งไก่อรชว่า ราชชาตนะ ทรงหึงเสวย
 วิมุกตสิสุขเจกวัน สมัย นั้น พานิชสองคน ชื่อ คปัสสะ ๑ ภัสสิกะ ๑
 เกิดทางไกลมาจากอุกคละชนบทถึงที่นั้น ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้า ประทับอยู่ภายใต้ต้นไม้ราชชาตนะ จึงนำ สัตถุสงฆ์ สักกุธัน ซึ่ง
 เป็นเสียบง สำหรับเกิด ทางเข้าไป ถวายแล้ว ยินณะที่ สมควร ส่วน
 ข้างหนึ่ง พระองค์ ทรงรับแล้ว เสวย เสวยแล้ว พานิชสองคนนั้น
 กรวยทูล แสดงตนเป็นอุบาสก อัง พระองค์ ถวายทั้ง พระธรรมเป็นที
 วัลลภ กลอกชีวิต เป็น บัณฑิตอุบาสกขึ้นในพระ พุทธกาลแล้ว หลีกไป

ครั้นล่วงเจกวันแล้วเสกขออกจาก รมไม่ราชชาตนะ เสกขกลับ
 ไปประทับภายใต้ต้นไม้ขอปลาหมึกไก่อรช อีก ทรง พระดำริถึง ชรรณที่
 พระองค์ ได้ คริษฐ์แล้ว ว่า เป็น ของ ดีก ยากที่บุคคลผู้ ยินกิใน อาลัย

ะ ครัสต์รู้ตามได้ แต่อาศัย พระกรุณาในหมู่สัตว์จึง พิจารณาเห็นว่า
 ะ มีผู้รู้ทั่วถึงธรรมนั้นบ้าง หรือไม่ว่า ก็ทรง ทราบ ด้วย พระ ญาณว่า
 บุคคล ที่มี ภูมิตะ ห้อย เขา บาง ก็มี มี ภูมิตะ หยาบ ก็มี มี อื่นที่ มี คือ
 ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ ญาณ กล่าว ก็มี มี อื่นที่ มี อ่อน ก็มี มี
 อากาโร ชัก ก็มี มี อากาโร ชัก ชั่ว ก็มี ะ พึง สอน ให้ รู้ ได้ โดย ย่าง ก็มี
 ะ พึง สอน ให้ รู้ ได้ โดย ยาก ก็มี เปน ผู้ สามารถ ะ รู้ ได้ ก็มี ไม่
 สามารถ ะ รู้ ได้ ก็มี มี อธิบาย เปน คำ เบื้อง ว่า ใน กอ อุด หรือ ใน
 กอ บัว หลวง หรือ ใน กอ บัว ชาว กอ บัว ที่ เกิด แล้ว ใน น้ำ เจริญ แล้ว
 ใน น้ำ น้ำ เลี้ยง อยู่ ดม ภาวี้ ว่า บาง เหล่า ยัง รม อยู่ ใน น้ำ บาง เหล่า ถึง
 อยู่ เสร็จ หน้า บาง เหล่า ถึง ขึ้น พ้น น้ำ ใน กอ บัว สาม อย่าง นั้น กอ
 บัว ที่ ถึง ขึ้น พ้น น้ำ แล้ว นั้น คอย สัมผัส รัศมี พระ อาทิตย อยู่ จัก ยาน
 ณะวัน นี้ กอ บัว ที่ ถึง อยู่ เสร็จ หน้า นั้น จัก ยาน ณะวัน พุ่ง นี้ กอ บัว
 ที่ ยัง ไม่ ขึ้น จาก น้ำ ยัง ถึง อยู่ ภายใน น้ำ นี้ จัก ยาน ณะวัน ต่อ ๆ ไป
 กอ บัว ที่ ะ ยาน มี สาม อย่าง ฉนั้น ไก่ บุคคล ที่ สามารถ ะ รู้ ธรรม
 พิเศษ ได้ ก็ เปน สาม พวก ฉนั้น นั้น คือ อุกฤษฏัตถิณ ๑ วิปจิตถิณ ๑
 เนบะ ๑ ใน บุคคล สาม จำ พวก นั้น บุคคล ผู้ ไก่ มี อุปนิสัย สามารถ
 ะ รู้ จัก ธรรม พิเศษ ได้ โดย พลัน พร้อม กัน กับ เวลา ที่ ทำ ผู้ ศาสดา
 แสดง ธรรม ถึง สอน บุคคล ผู้ นั้น ชื่อ อุกฤษฏัตถิณ บุคคล ผู้ ไก่ คือ
 ทำ แรก ความ แห่ง คำ ที่ บอก ให้ พิจารณา ออกไป จึง ะ ครัสต์รู้ ธรรม
 พิเศษ ได้ บุคคล ผู้ นั้น ชื่อ ว่า วิปจิตถิณ บุคคล ผู้ ไก่ เมื่อ พาก เพียร

จำอุทเทสถามความทำในใจโดยอุบาย ที่ชอบคบ สัมภาษณ์ กัลยาณ
มิตร จึงจะ ครีธรู้ธรรมพิเศษได้ บุคคลผู้หนึ่งชื่อว่า เหยยะ ส่วน
บุคคลผู้ใด แม้ฟังแล้ว จำไว้ได้แล้ว ก็ยังกล่าวธรรมแก่ผู้อื่น
เป็นอันมาก ถ้าไม่อาจรู้ธรรมพิเศษได้ บุคคลผู้หนึ่งเป็นคุณ อภัพ
ควรเปรียบ ด้วย คอกบัวอัน จักไม่บาน จักเป็น ภักษะ แห่ง เถา แล
ปลาช่อน

ครั้น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงทราบ ด้วยพระ ปัญญา ว่า บุคคล ผู้ควร จะ รู้ทั่วถึง โสณ อยู่นั้น อย่าง นี้แล้ว ทรง จึง พระ หลุฑกับใน ที่ จะ แสดงธรรม ถึง สอนมหาชนแล้ว ทรง พระ คำวิห ทา คน ที่ จะ เป้น ผู้ รักษาศา ที่ แรก ว่า เรา จะ แสดงธรรม แก่ใคร ก่อน ก็ หอ ใคร ก็ รู้ธรรม นี้ได้ ดับ พลิท ครั้น นั้น ทรง รลึก ถึง อาฬาร ภายส แล อุตทก ภายส ซึ่ง พระองค์ ได้เคย ไปอาศัย ที่ ถิ่นา ใน ลัทธิ ของ เขา ใน กาล ก่อน ว่า เขา ทั้ง สอง เป้น คน ผลาถ ทั้ง มี ถิ่นา เขา ยาง สามารถ จะ รู้ธรรม นี้ได้ ดับ พลิท แต่ ทั้ง สอง นั้น ชีพ เสียด แล้ว มีความ ฉิบหาย เสียด จาก กุณธอันใหญ่ ถ้าได้ ฟัง ธรรม อัน นี้ แล้ว คง รู้ ได้ โดย พลัน ที่ เขียว ภาย หลัง ทรง นึก ถึง ฤๅษี บัญชร วัคคีย์ ว่า ฤๅษี บัญชร วัคคีย์ มี อุปการ แก่ เรา มาก เขา ได้ เป้น ผู้ อัญญา รุก นำ รุง เรา เมื่อ ครั้ง ข้า พันธ์ เพียร ควร เรา จะ แสดง ธรรม แก่ เขา ก่อน ครั้น ทรง ถำคห กลาง ว่า จะ แสดง ธรรม แก่ ฤๅษี บัญชร วัคคีย์ ก่อน อย่าง นี้แล้ว ทรง พระ คำนิร โย โดย ทาง ที่ จะ ไป ยี่ เมือง พาราณสี ครั้น ถึง ที่ เป้น ระหว่าง แม่ น้ำ ทราย กับ แกน พระ

มหาโพธิ์ต่อกัน พบ อาชีวกหนึ่ง ชื่ออุปกระเถิบสวนทาง มา อุปภา
ชีวกเห็นดี พระ ฌีของ พระองค์ผู้ผ่อง หนัก ปะหลาใจ ขยาก ะไร
ทราวยว่า ใคร เป็นศาสดาผู้สอน ของ พระองค์ จึงทูลถาม พระองค์
คริสต์ ทอบ แสดง ความว่า พระองค์ เปน สยัมม ผู้เป็น เอง ในทาง คริสต์ รู้
ไม่มีใคร เป็นครู สั่งสอน อุปภาชีวกไม่ เชื่อ สัน ทิยะแล้ว ทลิกไป
พระองค์ก็เสกไป โดย ลักขณ ถึงป่าอิสิปตน มฤคทายวัน แขวงเมือง
พาราณสี ซึ่งเป็นที่ อยู่ แห่งฤๅษีปัญจวัคคีย์ นั้น

ฝ่าย ฤๅษีปัญจวัคคีย์ ได้เห็น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า เสก มา แต่
ไกล จึงหักหมากกัน ว่า พระสมณโคตมนี้ มีความ มัถมาก คลาย
เพียร เวียน มา เพื่อความ มัถมาก แล้ว เสก มา ณะบิณฑิ ในเรา ทั้ง
หลาย ผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ฟัง ไหว ไม่ฟัง ตูตขึ้น คัษะ รัยเฮ ไม่ฟัง
รับบาตร จีวร ของเขาเลย ก็แต่ ว่า ฟัง คัษะ อาสนะ ที่นั่งไว้ เดิก ถ้า
เขาปรารถนา ก็ ะนั่ง ก็เห็น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า เสก เข้า ไป ถึง แล้ว
เข้ พุก กับ พระองค์ คัวย ไหวหาร ไม่ เคารพ คือ พุก ออก พระหาม แล
ใช้ คำ ว่า อาวุโส พระองค์ คริสต์ ห้าม เสบ แล้ว คริสต์ บอกว่า เราได้
คริสต์ ร้อมมฤคธรรม โดยชอบ เอะ แล้ว ทำน ทั้งหลาย คอบ พัง เดิก เรา
จัก สั่งสอน เมื่อ ทำน ทั้งหลาย ปฏิบัติ ตาม เรา สั่งสอน แล้ว ไม่ ซ้ำ
สัก เท่าใด ก็ จัก ได้ บัลด ร้อมมฤคธรรม นี้

ก็ คำ ว่า มฤค ธรรม นี้ เปน ไหวหาร เวียน ตาม ไหวหาร พราหมณ์
เพราะ พราหมณ์ ถือ กัน ว่า ในกาล ก่อน เทวคา เปน ชัน มาก คิด ขยาก

ระหาของ ที่ กัณ ทาย ไป ทูลถาม พระ เปน เจ้า ๆ รัช สังกั กวน พระ
มหาสมุทร ระ เกิด น้าทิพย์ ที่ ค่อม เจ้า ไป แล้ว ทำ ผู้ ค่อม ไม่ ได้ ทาย
เทวาทะหลาย ก็ กวน พระ มหาสมุทร ตาม คำ พระ เปน เจ้า รัช สังกั เมื่อ
กวน นั้น ใช้ ภูเขารองข้างล่างเขาหนึ่ง วางข้างบนเขาหนึ่ง ทำทาง
คล้าย กับ ไม่ สำหรัย ไม่ แฉ่ง แฉะ เขา นาค พัน เขา ข้าง บน ช่วย กัน ชัก
สองข้าง อาศัย ความ ร้อน ที่ เกิด แก่ ความ หมุน เวียน แห่ง ภูเขา ทั้ง
ไม้ ที่ เปน ยาน ภูเขา ทั้ง ปวง คาย ระเบิด ลง ไป ใน มหาสมุทร จน ขึ้น
เป่น ปลัก แล้ว เกิด เป่น น้าทิพย์ ใน ท่าม กลาง มหาสมุทร เรียก ว่า น้า
อมฤต บ้าง น้าสุรา มฤต บ้าง แปลว่า น้า ทำ ผู้ ค่อม ไม่ ได้ ทาย ของ เทวาทะ
เทวาทะ ที่ ค่อม น้า อมฤต นั้น แล้ว เป่น ผู้ ไม่ ทาย จึง ัก หาม ว่า อมโร
แปลว่า ผู้ ไม่ ทาย ศัพท์ นั้น เป่น เครื่อง ใช้ เรียก เทวาทะ ครั้ง นั้น มา
ส่วน ใน พระ พุทธศาสนา พระ พุทธ เจ้า ทรง แสวง ว่า สิ่ง ไก่ มีความ
บังเกิด ขึ้น เป่น จรรมนา สิ่ง นั้น กับ ไป เป่น จรรมนา ผู้ เกิด แล้ว ระ ไม่
คาย ไม่ มี เลข ก็ แก่ ว่า ความ รู้ สึก ว่า คาย หรือ ไม่ คาย ระ มี ไก่
โคย ขยาย อย่าง นึง คือ คน ที่ ไม่ เคย ไก่ สกับ ละ อัสสมิ มา ระ ไก่ ขาค
มัน สิ่ง นั้น ๆ ว่า เรา ว่า ของ เรา ว่า เขา ว่า ของ เขา เมื่อ สิ่ง นั้น ๆ
แตก ไป กับ ไป ก็ เข้าใจ รู้ สึก ว่า เรา คาย ของ เรา คาย เขา คาย ของ
เขา คาย ฝ่าย ผู้ ที่ ไก่ สกับ แล้ว ทำ ใน ใจ ไก่ ขอบ ละ อัสสมิ มา ระ ไก่ ขาค
ไม่ ถึง มัน ถึง กล่าว แล้ว เมื่อ สิ่ง นั้น ๆ แตก กับ ไป ก็ ไม่ เข้าใจ รู้ สึก
ว่า เรา คาย ของ เรา คาย เขา คาย ของ เขา คาย เหน แต่ เป่น สภาพ

อันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ก็กลับไป ชนมของ ผู้ที่เห็น อย่าง นี้ควร จะ เรียก
ว่า อมฤตได้ จึงใช้ ไหวหาร นี้ สืบมา

เมื่อ พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า ตรัสเตือน ฤๅษี ๖๐,๐๐๐ ฤๅษี ให้ คอย พัง
พระองค์ พระ ทรง สัน สอน อย่าง นี้แล้ว เธอ กล่าว คำ นาม เล็ก เล็ก ใน ปาง
หลัง ว่า อาวุโส โศกม แม้ แค กว้าง ความ ประพาศ อย่าง นั้น ท่าน ยัง
ไม่ บัลดุ ชนม พิเศษ ได้ บัณฑิต ท่าน มา ปฏิบัติ เพื่อ ความ เปน คน มัก มาก
แล้ว เหตุ โดย ท่าน จัก บัลดุ ชนม พิเศษ ได้ เถอ พระ สัมมา สัมพุทธ
เจ้า ทรงเตือน ฤๅษี ๖๐,๐๐๐ ฤๅษี พุทฺธ กัก กัน ได้ คอย กัน อย่าง นั้น ถึง สอง
ครั้ง สาม ครั้ง พระ องค์ จึง ตรัสเตือน ให้ เธอ ตาม วลี ใน หน หลัง ว่า
ท่าน ทั้ง ปวง จัก ได้ หรือ ว่า ท่าน เห็น เรา ได้ เคย พุทฺธ แล้ว ใน ปาง ก่อน แก่
กาล นี้ ฤๅษี ๖๐,๐๐๐ ฤๅษี ก็ หัก ขึ้น ได้ ว่า พระ วาจา เช่น นี้ ไม่ เคย มี เลย จึง
มีความ สำคัญ ใน อัน พระ พัง พระ องค์ ทรง แสดง ชนม ครั้น เธอ ตั้งใจ
คอย พัง โดย เคารพ แล้ว พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า ตรัส ชนม เทศนา ที่
แรก ประกาศ ความ ตรัส รู้ ของ พระ องค์ สอน ฤๅษี ๖๐,๐๐๐ ฤๅษี เหล่า นั้น
ว่า ฤๅษี ทั้ง หลาย ส่วน สาม กสอง อย่าง คือ การ ประกอบ คน ให้ พัว
พัน ด้วย ความ สุข ใน กาม ทั้ง หลาย ซึ่ง เปน ชนม อัน คำ ขำ เปน เหตุ
ที่ จะ ได้ ทั้ง บ้าน ทั้ง เรือน เปน ของ คน มี ภิเลศ หมา ไม่ใช่ ของ คน ไป จาก
ฆ่า ศัก คือ ภิเลศ ไม่ ประกอบ ด้วย ประโยชน์ อย่าง ๑ การ ประกอบ ความ
เห็น กเห็น ชอบ แก่ คน เป่า ซึ่ง ให้ เกิด ทุกข์ แก่ ผู้ ประกอบ ไม่ ทำ ผู้ ประกอบ
ให้ ไป จาก ฆ่า ศัก คือ ภิเลศ ได้ ไม่ ประกอบ ด้วย ประโยชน์ อย่าง ๑

ส่วนสามกสองอย่างนี้ บัณฑิตไม่ควร เสพ ข้อปฏิบัติซึ่งเป็นกลาง
 ไม่เข้าไปใกล้ ส่วนสามกทั้งสองนี้เราไ้ทริสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอัน
 ยิ่ง ทำ กว คาคือทำ ญาณเครื่องรอบรู้ เป็นไปเพื่อความเข้าไปสง
 วัณ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้ที่ เพื่อความไม่มีกิเลสเครื่อง
 รั้งไว้ ก็ข้อปฏิบัติเป็นกลางนั้น อย่างไรเล่า ข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง
 นั้น คือขรมที่ควรแสวงหา มีองค์แปด เครื่องไปจากฆ่าศึก คือ
 กิเลสอันนี้แล องค์แปดนั้นอย่างไรเล่า ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความ
 ดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑
 ความเพียรชอบ ๑ รลึกชอบ ๑ ทั้งใจไว้ชอบ ๑ ข้อปฏิบัติเป็น
 กลางนี้แล เราไ้ทริสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำ กว คาคือทำ
 ญาณเครื่องรอบรู้ เป็นไปเพื่อความเข้าไปสงวัณ เพื่อความรู้ยิ่ง
 เพื่อความรู้ที่ เพื่อความไม่มีกิเลสเครื่องรั้งไว้ ภิกษุทั้งหลาย
 ข้อนี้เป็นของจริง ของอริยบุคคล คือทุกข์ ความเกิดเป็นทุกข์
 ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความแห่งใจเป็นทุกข์ ความ
 พิโรธเป็นทุกข์ ความขบถเป็นทุกข์ ความเสียใจเป็นทุกข์ ความ
 คับใจเป็นทุกข์ ความเป็นไปเป็นทุกข์ ความปรารถนาเป็นทุกข์ ความ
 พึงใจเป็นทุกข์ ความกลัวเป็นทุกข์ ความพลัด
 พวากจากสิ่งทีรักเป็นทุกข์ ความปรารถนาไม่ไ้สมหวังเป็นทุกข์
 ข้อนี้เป็นของจริง ของอริยบุคคล คือเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความ
 ทนทนอยาก อันใดทำความเกิด อีก เป็นไป กับ ความ ถ้าหากด้วยอำนาจ
 ความเพียร เพียรยิ่งในอารมณ์นี้ ๆ ความทนทนอยากนี้อย่างไร

เล่า ความพยายาม ขยายใน อารมณฺ์ ที่ไกร ๑ ความ พยายาม ขยายใน
 ความมีความเป็น ๑ ความ พยายาม ขยายในความไม่มีไม่เป็น ๑ ความ
 พยายาม ขยาย สาม ประการ นี้ แลเป็น เหตุให้ทุกซ์ เกิด ข้อนี้ของจริง
 แห่ง อริยบุคคล คือ เหตุให้ทุกซ์ กับ ความกับด้วยไม่ คือกัยอม อยู่ได้
 โดยไม่เหลือ แห่งความ พยายาม ขยายนั้นแล ความสละ ความวาง
 ความปล่อย ซึ่งความ พยายาม ขยายนั้นแล ความที่แห่งความ พยายาม
 ขยายนั้นแล ไม่พัวพัน คือกัยอยู่ได้ เป็นเหตุให้ทุกซ์ กับ ข้อนี้ของจริง
 แห่ง อริยบุคคล คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความกับทุกซ์ อรรถที่ควร แสง
 หามีองค์แยก เครื่องไปจาก ชำคิก คือ กิเลส อันนี้แล เป็นข้อปฏิบัติ
 ให้ถึงความกับทุกซ์ องค์แยกนั้นเป็นไฉน บัญญาอันเห็นชอบ ๑
 ความดำริชชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑
 ความเพียรชอบ ๑ วรณชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ภิกษุทั้งหลาย
 กวณ ภา ญาณ บัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ใน
 อรรถทั้งหลายที่เราไม่ใคร่เคยฟังแล้ว ในกาลก่อนว่า ข้อนี้ทุกซ์
 แลทุกซ์ นี้เห็นควร ถ้าหากรู้ด้วยบัญญัติ เราได้ถ้าหากรู้แล้ว ข้อนี้
 เหตุให้ทุกซ์เกิด เหตุให้ทุกซ์เกิดนี้เห็นควรละเสีย เราได้ละแล้ว
 ข้อนี้เหตุให้ทุกซ์กับ เหตุให้ทุกซ์กับนี้เห็นควรทำให้แจ้ง ชักไว้ เรา
 ทำให้แจ้งชักแล้ว ข้อนี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความกับทุกซ์ ข้อปฏิบัตินี้
 เห็น ควรทำให้เกิด เราได้ทำให้เกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย บัญญา
 อันรู้อันเห็นตามเป็นจริง แล้วอย่างไร ในของจริงแห่ง อริยบุคคล

ทั้งสี่เหล่านี้ของเรา ซึ่งมีรอบสาม มีอาการสิบสองอย่างนี้ ยังไม่
หมดทุกเพียงใดแล้ว เรายังยืนยันตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ
ไม่มีความตรัสรู้อื่น เรายังถือว่าในโลกไม่ไ้เลย เพียงนี้ เมื่อใด
ปัญญาอันรู้อันเห็นตาม เป็นจริงแล้วอย่างไร ในของจริงแห่งอริย
บุคคลทั้งสี่เหล่านี้ ของเราหมดทุกทีแล้ว เมื่อเห็นเรายืนยันตน
ไ้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ไม่มีความตรัสรู้อื่น เรายังถือว่า
ในโลก อันปัญญาอันรู้อันเห็นไ้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความพ้น
พิเศษของเราไม่กลับกำเริบ ความเกิดอันนี้เป็นที่สุดแล้ว บัดนี้
ไม่มีความเกิดอีก

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสธรรมเทศนาอยู่ กงคาอัน
เห็นธรรม ปราศจากขุติมถทิน ไ้เกิดขึ้นแล้ว แก่โณฬัญญะ
กายสว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้น
ทั้งหมก มีความดับเป็นธรรมดา พระองค์ทรงทราบว่าโณฬัญญะ
กายสได้เห็นธรรมแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานว่า โณฬัญญะไ้รู้
แล้วหนอ ฯ เพราะอาศัยอุทานว่า อัญญาสิ ฯ ที่แปลภาษามคธ
แปลว่าไ้รู้แล้ว ฯ คำว่า อัญญาโณฬัญญะ จึงไ้เป็นชื่อของ
เข ทั้งแก่กาลนั้นมา

ในธรรมเทศนาที่แรกนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบอก
ส่วนตามกสองอย่างขึ้นแสดงว่า เป็นไทยอันบัพพิชิตไม้ควรเสพ

ขึ้นก่อนเรื่องอื่น เพราะ ส่วน สามก สอง อย่าง นั้น เป็นไทย สำคัญ
กว่าไทย อย่างอื่น ทำบัพพชิตไม่ให้ขัดถูธรรมพิเศษได้ แลบัพพชิต
ในครั้งนั้น หมก มุกุ อยู่ใน ส่วน สามก ทั้ง สอง อย่าง นั้นเป็นพื้น ข้อ
นี้ มีเรื่องเล่า มาในหนังสือ รามายณะ แลหนังสือ มหาภารตะ ของ
พวกพราหมณ์ แลกล่าวว่า ฤๅษี ทั้ง หลาย ล้วนแต่เป็นคนมีลูกเมียทั้ง
นั้น เพราะเขาถือกันว่า ชายใดไม่มีลูกชาย ชายนั้น คาย
ไปต้อง ตกขุม นรก อันหนึ่งเรียกว่า ปุค ถ้ามีลูกชาย ๆ นั้นช่วย
บ้อง กันไม่ให้ ตกขุม นรก นั้นได้ ศัพท์ว่าบุตร จึงได้เป็นเครื่อง
เรียก ลูกผู้ชาย สืบมา แปลว่า ลูกผู้บ้อง กันพ้นจากขุม นรกซึ่ง
เรียกว่า ปุค ใช้แต่เท่านี้ ฤๅษี ทั้ง หลาย นั้นเป็นที่ยึดถือว่า เป็น
ผู้ให้ สวัสดิ์มงคลแก่ตัว ถ้า ลูกสาว ของใคร จะ แต่งงาน กับผู้ใด
ผู้หนึ่ง มารดาบิดา ต้อง ขอ สวัสดิ์มงคล แก่ ฤๅษี ซึ่ง เป็นที่ยึดถือ ของ
คนก่อนแล้ว จึง แต่งงาน ต่อภายหลัง ถ้าได้ เช่นนี้ เป็น มงคล
อันใหญ่ หญิง นั้น เป็น คนมี หน้า มี ตา ไม่ เป็นที่รังเกียจแม้แห่ง
ผู้จะเป็นสามี ได้ยินว่า ประเพณีนี้ เมื่อครั้ง พระบาท สมเด็จ
พระ รุชมณเฑียรเจ้า อยู่หัว เสด็จ พระราช กำเริบ ประพาศ ประเทศ
อินเดีย เมื่อ รุศจักราช ๑๒๓๓ ก็ยังมีอยู่ ถึง รัชชยาธิบดี แล
ข้าพเจ้า เพียร ประพฤติ วัตร ทรมาน ร่างกายถวาย พระ เบื้องหน้า ก็
อยู่ใน หวัง ผล ล้วนแต่ กามคุณ ๆ นี้ เป็นมลทินเครื่องเคียดใจไว้ให้ทั
ดอบ ไม่ได้เพียรเพื่อคุณ เบื้องหน้า ส่วน การ ทรมาน ร่างกาย

นั้นเล่า ก็เป็นแต่ให้ลำบากเปล่า ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรได้
 ความที่ว่า เช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประพฤติแล้วนั้น เมื่อ
 พระองค์ทรงแสดง ส่วนตามกตอง อย่าง ที่เป็นโทษ สำคัญกว่าโทษ
 อื่น ที่มีพหุพิศนในครั้ง นั้น หมก มุ่น อยู่ว่า อื่น มีพหุพิศนไม่ควร เสพ
 อย่าง นั้นแล้ว ทรงแสดง ข้อปฏิบัติเป็น กลาง มีองค์แปด มีบัญญัติ
 อื่น เสนอขอเป็น คั่น อื่นไม่ หย่อน หัก ยิ่ง หัก ที่มีพหุพิศนควร เสพ
 ว่า เป็นทางที่ จะให้ บัณฑิต ธรรม พิเศษ ได้ สืบไป มีข้อเปรียบว่า เหมือน
 สายพิณ ที่ หย่อน หัก, ก็ ก็ไม่ ถึง ที่ ถึง หัก ก็ เข้า มัก ซาก พอ
 ก็ จึง ะ ก็ ก็ คง แล ไม่ ซาก ฉะนั้น ข้อปฏิบัติ ของ มีพหุพิศน ก็ ฉะนั้น
 ถ้า มีพหุพิศน ปฏิบัติ ทอดนบ หรือ แต่ ถิ่น เกิด หัก ก็ ไม่ สามารถ ะ บัณฑิต
 ธรรม พิเศษ ได้ ก่อ ปฏิบัติ เป็น กลาง ๆ ไม่ ยิ่ง หัก หย่อน หัก จึง
 สามารถ ะ บัณฑิต ธรรม พิเศษ นั้น ได้ นี่แหละ ควร เห็นว่า พุทธศาสนา
 คำ สอน ของ พระ พุทธเจ้า เป็น แต่ กลาง ๆ เท่านั้น เมื่อ มีพหุพิศน
 ปฏิบัติ เป็น กลาง อย่าง นั้นแล้ว ควร บัณฑิต ธรรม พิเศษ อย่างไร จึง
 ทรง แสดง ของ วิ่ง สู่ อย่าง แล้ว ครั้น ว่า พระองค์ ได้ รู้ เห็น ของ
 วิ่ง สู่ อย่าง นั้นแล้ว เพื่อ จะ ให้ เป็น ตัว อย่าง ซึ่ง ผู้อื่น ะ คำ เถิด ความ
 ก็ การ รู้ ของ วิ่ง นั้น ะ มีผล อย่างไร จึง ทรง แสดง ผล คือ ความ พ้น
 จาก โกลส อื่น เป็น เหตุ ก่อ ทุกข์ แล สิ้น ซากิ ไม่ ต้อง เกิด อีก ใน ที่ สุข

ปริชาเฉท ที่ ๔

ฝ่ายโกณฑัญญะ คายส ได้เห็นธรรมแล้ว สันความสงสัย
ถึงความเป็นคนแก่ล่วงล้ำ ปราศจากครั่นคร้ามในอัมมประพาศ
ตามคำสั่งสอนของ พระศาสดา เป็นคน มีความเชื่อใน พระพุทธ
ศาสนา ด้วยตนเอง ไม่ต้อง เชื่อแต่ผู้อื่น จึงทูลขออุปสมบทใน
พระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ขอข้าพระพุทธเจ้า พึงได้
อุปสมบทใน สำนักของ พระองค์เถิด พระศาสดาทรง อนุญาตให้
โกณฑัญญะ คายส เป็นภิกษุใน พระธรรมวินัยนี้ ด้วย พระ วาจาว่า
ท่าน จง เป็น ภิกษุ มา เถิด ธรรมเรา กล่าว ก็แล้ว ท่าน จง ประพาศ
พรตมรรย เพื่อ ทำ ที่ สุกทุกข โภจ โขบ เถิด พระ วาจา นั้น ก็ได้
สำเร็จ อุปสมบท ของ เขา ด้วยว่า ใน ครั้ง นั้น ยังไม่ ได้ ทรง อนุญาต
วิธีอุปสมบทอย่างอื่น เป็นแต่ ทรง อนุญาต แก่ ผู้ใด ด้วย พระ วาจา
เช่น นั้น ผู้ใด ก็ เป็น ภิกษุ ใน พระธรรมวินัย นี้ อุปสมบท อย่างนี้
เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ส่วนผู้ที่ ได้ รับ อนุญาต เป็น ภิกษุ ด้วย
พระ วาจา เช่น นี้ เรียกว่า เอหิภิกขุ พระศาสดาทรง อนุญาต ให้
โกณฑัญญะ คายส เป็น ภิกษุ ใน พระพุทธศาสนา ด้วย พระ วาจา เช่น
นั้น เป็น ครั้ง แรก ใน พุทธกาล จำเริญ แก่ กาล นั้น มา ทรง
สั่ง สอน เขา ทั้ง สี่ ที่ เหลือ นั้น ด้วย ธรรม เทศนา เบิก เกล็ด ตาม
สมควร แก่ อธิษาศัย วิปัสคายส แล ภิกขุ คายส ได้ เห็น ธรรม

อย่าง พระ อดิณฺดร โกลาณิณฺดร แล้ว ทูลขออุปสมบท พระศาสดาก็
 ประทานอุปสมบทแก่เธอทั้งสองนั้น เหมือนอย่าง ประทานแก่ พระ
 อดิณฺดร โกลาณิณฺดร ครั้น นั้น สาวก ทั้งสาม เทียบนิมิตตาชยท หำอาหาร
 มาเลี้ยง กัน ทั้ง หก องค์ ภายหลัง มหาหมากายส แล อัสสชิ กายส
 ใกล้เคียง รวมเหมือน ท่าน สาม องค์ แล้ว ทูลขออุปสมบท พระ
 ศาสดา ก็ ทรง อนุญาต อุปสมบทแก่เธอทั้งสอง เหมือนอย่าง ทรง
 อนุญาต แก่ ท่าน ทั้ง สาม เมื่อ ภิกษุ บัณฑิต วัคคีย์ ทั้ง อยู่ ใน ที่ แห่ง
 สาวก แล้ว มี อินทรี ยี่สิบ คุรวิชา เปน คำน แก่ ถั่ว ควร เจริญ วิษัสนา
 เพื่อ วิมุตติ แล้ว พระศาสดา ตรัส ธรรม เทศนา สิ้น สอน ว่า ภิกษุ
 ทั้ง หลาย รูป คือ ร่างกาย เวทนา คือ ความ รู้ สุข ทุกข์ หรือ ไม่
 สุข ไม่ ทุกข์ สัญญา คือ ความ จำ สังขาร คือ สภาพ ที่ เกิด กับ ใจ
 ประจุ ใจ ให้ ก็ ข้าง ข้าง แล้ว วิญญาณ คือ ใจ หำ จันท์ นี้ เปน
 อหิกขา ไม่ใช่ คน ถ้า จันท์ ทั้ง หำ นี้ จัก ได้ เปน คน แล้ว จันท์
 หำ นี้ ก็ ไม่ พึง เปน ไป เพื่อ ความ ล้ายาก อนึ่ง ผู้ ที่ ถือ ว่า เปน เจ้า ของ
 ก็ จะ พึง ปรารถนา ได้ ใน จันท์ หำ นี้ ตาม ใจ หวัง ว่า จะ เปน อย่าง นี้
 เกิด ขบ่า เปน อย่าง นี้ เหนย เหตุ ไก่ จันท์ หำ นี้ ไม่ใช่ คน เหตุ
 นี้ จันท์ หำ นี้ จึง เปน ไป เพื่อ ความ ล้ายาก อนึ่ง ผู้ ที่ ถือ ว่า เปน
 เจ้า ของ บ่อม ไม่ ปรารถนา ได้ ใน จันท์ หำ นี้ ตาม ใจ หวัง ว่า จะ
 เปน อย่าง นี้ เกิด ขบ่า เปน อย่าง นี้ เหนย

พระศาสดา ทรง แสดง จันท์ หำ ว่า เปน อหิกขา สอน ภิกษุ บัณฑิต วัคคีย์

ให้พิจารณาแบกภายในอันนี้ ออก เป็นชั้นๆ เป็นทางวิยัสสนา
อย่างนี้แล้ว ครั้นตามความเห็นของเขทั้งห้าว่า ภิกษุทั้งหลาย
ทำนสำคัญความนั้นเป็นไหน ชันห้านี้ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ไม่
เที่ยง พระองค์ ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุขเล่า
เป็นทุกข์ พระองค์ ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั้นของเรา นั้น
เป็นเรา นั้นตนของเรา ทั้งนี้ ไม่อย่างนั้น พระองค์

ข้อนี้ไป พระศาสดา ครั้นสอนเขทั้งห้า ให้ละความถือมั่น
ในขันห้านี้ ข้อพระธรรมเทศนาข้างกันว่า ภิกษุทั้งหลาย
เหตุนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด อันหนึ่ง ล่อง
ไปแล้วก็ ยังไม่มีมา ก็เกิดขึ้นเฉพาะบัดนี้ก็ หาย
ก็ ละเอียดก็ เลวก็ งามก็ ในที่ไกลก็ ในที่ใกล้ก็
ทั้งหมดก็เป็นแต่สักว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ส่วน
นั้นทั้งห้า ฟังเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงแล้ว
อย่างไร ทั้งนี้ว่า นั้นไม่ใช่ของเรา นั้นไม่เป็นเรา นั้นไม่ใช่ตน
ของเราเกิด ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ใดฟังแล้ว เมื่อเห็น
อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ครั้นเบื่อหน่าย ก็ปราศจากความกำหนัด รักใคร่ เพราะปราศจาก
ความกำหนัดรักใคร่จิตก็พ้นจากความถือมั่น เมื่อจิตพ้นแล้ว
ก็มีญาณรู้ว่า พ้นแล้วทั้งนี้ อริยสาวกนั้นรู้จักว่า ความ

เกิดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ก็ประพฤติ ขณแล้ว ก็ที่ควร ทำไว้
ทำเสร็จแล้ว ก็อื่นอีก เพื่อความเพน อย่างนี้ มิได้มี

เมื่อ พระ ศาสกา คริส อรรวมเทศนา อยู่ จิตต์ ของ ภิกษุ บัณเฑ
วิคคีย์ ผู้ พิจารณา ภูมิ อรรวม ตาม กระแส เทศนา นั้น พ้น แล้ว
จาก อาสวะ ไม่ ถึง มีน ควบ อุปาทาน ครั้ง นั้น มี พระ อรหันต์ ขึ้น ใน
โลก ๖ องค์ คือ พระ ศาสกา แห่ง สวรรค์ ควบ ประการ อย่างนี้

สมัย นั้น มี กุลบุตร ผู้หนึ่ง เป็น บุตร เศรษฐี ใน เมือง พาราณสี
ชื่อยศ มี เวื่อน ๓ หลัง เป็น ที่ อยู่ ใน ๓ ฤดู ครั้ง นั้น เป็น ฤดู ฝน
ยศ กุลบุตร อยู่ ใน ปราสาท เป็น ที่ อยู่ ใน ฤดู ฝน บำเรอ ควบ คน ทวี ล้วน
แต่ สัตว์ ประโคม ไม่ มี บุรุษ เจือปน คำ ว่า นี้นั้น ยศ กุลบุตร นอน
หลับ ก่อน หมู ชน บริวาร หลับ ต่อ ภายหลัง แสงไฟ ตาม สว่าง อยู่
ยศ กุลบุตร ตื่น ขึ้น เห็น หมู ชน บริวาร นอน หลับ มี อาการ พิกัด ต่าง ๆ
บาง หาง มี พิณ ตก อยู่ ที่ รั้ว แล้ว บาง หาง มี ตะโพก วาง อยู่ ข้าง คอ บาง
หาง มี เปิง มาง ตก อยู่ ณะ ธก บาง หาง สยาย ฝน บาง หาง มี เชื้อไฟ ไหล
บาง หาง บ่น ลม เมอ ต่าง ๆ ไม่ เป็น ที่ ตั้ง แห่ง ความ ยินดี เหมือน ก่อน ๆ
หมู ชน บริวาร นั้น ปราศ ฏ แก่ ยศ กุลบุตร กุญชร ราก ศพ ที่ ตั้ง อยู่ ใน ป่า ชั่ว
ครั้น ยศ กุลบุตร ได้ เห็น แล้ว เกิด ความ สลดใจ คิด เบื่อหน่าย ออก อุทาม
(ว่า ที่ เบล่ง ควบ อำนาจ ความ สลดใจ) ว่า ที่ นี้ วุ่นวาย นอน ที่ นี้
ชัก ช้อง นอน ยศ กุลบุตร รำคาญใจ จึง สวม รองเท้า เกริด ออก จาก
ประตู เรือน ไป แล้ว ออก ประตู เมือง ทรง ไป ใน ทาง ที่ จะ ไป ป่า อธิปัตชน

มฤคทายวัน ในเวลา นั้น รามโกธรุ้ง พระศาสดาเสด็จทรงกรม
 อยู่ในที่แจ้ง ทรงไต่ขึ้นเสียบ บส กุลบุตร ออก อุทานนั้น เกร มา
 ยิงที่ใกล้ จึงทวิต เวธว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ชักช้อง
 ท่านมาที่นี่เถิด หั่งลงเถิด เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน บส กุล
 บุตร ไต่ขึ้นอย่างนั้นแล้ว คิดว่า ไต่ขึ้นว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่
 นี้ไม่ชักช้อง จึงถอยรองเท้าเสียบเข้าไปใกล้ ไหว้แล้วนั่งลง ที่สมควร
 ข้างหนึ่ง พระ ศาสดา ทวิต เทศนา อมนุษย์พิภพดา คือด้วยคำที่
 กล่าวโดยลำดับ พระรณาทนา การให้ ก่อนแล้ว พระรณาคิล
 ความรักษา ภายวาทา เวียงร้อย เช่น ลำดับแห่งทาน พระรณาส
 วรรค คือ กามคุณ ที่บุคคลใคร่ ซึ่ง ะพึงไต่พึงถึงด้วย กรรมอันที่
 คือทานแลคิล เช่น ลำดับแห่ง คิล พระรณาทน คือความเพียร ของ
 ไม่ยังขึ้น แล ประกอบด้วย ความคัมภักดิ์แห่ง ทาน ซึ่งไต่ ชื่อ ว่า
 สวรรคนี้ เช่น ลำดับแห่ง สวรรค พระรณาทนา อันสงัดแห่งความ
 ออกไป รากกาม . เช่น ลำดับแห่งโทษ ของ ทาน พอก จิตต์บส
 กุลบุตร ให้ห่างไกล รากความ ยินดีในทาน ควร วัชธรรมเทศนา
 ให้ เกิดทวงตา เทยธรรม เหมือนผ้าที่ ปราศจาก มลทินควร วัชนี้
 ย่อมได้ดังนี้ แล้วจึง ทรง ประกาศ พระธรรมเทศนา ที่ พระองค์ ยก
 ขึ้นแสดงเอง คือของวิง ๔ อย่าง คือ ทุกข์ เหตุให้ ทุกข์เกิด
 เหตุให้ ทุกข์ คัมภ แล ข้อ ปฏิบัติ เป็นทางให้ ถึง ความคัมภ ทุกข์ บส
 กุลบุตร ไต่เทศ ธรรมพิเศษเฉพาะที่นี้แล้ว ภายหลังพิจารณา

ภูมิธรรม ที่ตนได้เห็นแล้ว จิตก็พ้น จากอาสวะไม่ถือมั่น ท่วมอุปาทาน
ฝ่าย มารดา ของ ยส กุลบุตร เวลาเช้า ขึ้นไปบนเรือนไม่เห็น
ลูก จึงบอกแก่เศรษฐีผู้สามีให้ทราบ เศรษฐีใช้คนให้ไปถาม
หาในสี่ทิศ ส่วน ตน ออกเที่ยวหาด้วย ฌณฺญเกิดไปในทาง ที่ไป
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้เห็น รองเท้า ของ ลูก ตั้ง อยู่ ณ ที่ นั้น แล้ว
ถามเข้าไปใกล้ ครั้นเศรษฐี เข้าไปถึงแล้ว พระศาสดา ตรัสเทศนา
อุပ္ปฬิกถา แล อวยสัจจสี ให้เศรษฐีได้เห็นธรรมแล้ว เศรษฐี
ทูล สรรเสริญ ธรรม เทศนา แล้วแสดง ตน เป็น อุบาสก ว่า ข้าพระเจ้า ถึง
พระองค์ กับ พระธรรม แล ภิกษุ สงฆ์ เป็น ที่ รลึก ขอ พระ องค์
จง ทรง จำ ข้าพระเจ้า ว่า เป็น อุบาสก ผู้ถึง พระ รัตนตรัย เป็น ที่
รลึก รนตลอดชีวิต ตั้งแต่ วัน นี้เป็น ต้นไป เศรษฐี นั้นได้เป็น อุบาสก
อ้าง พระพุทธเจ้า พระ ธรรม พระสงฆ์ ครบ ทั้ง ๓ เป็น ตวณฺเณ ก่อน กว่า
ชน ทั้ง ปวงในโลก

เศรษฐี ผู้บิดา ยังไม่ทราบว่า ยส กุลบุตร มีอาสวะ สิ้นแล้ว จึง บอก
กล่าวว่า พ่อ ยส มารดา ของ เจ้า เสวว่า โศก พิโร ว่า พัน หัก เจ้า จง
ให้ ชีวิต แก่ มารดา ของ เจ้า เด็ด ยส กุลบุตร แล ดู พระศาสดา ๆ จึง
ตรัส แก่ เศรษฐี ว่า ฤคทายวัน ท่าน จะ สำคัญ ความ นั้น เป็น โฉน แต่
ก่อน ยส ได้ เห็น ธรรม ด้วย ปัญญา อัมมวฺเหน เปน ของ เสขยบุคคล (ผู้
ยัง ต้อง ศึกษา เป็น ชื่อ พระอริยเจ้า เบื้อง คำ สาม จำพวก) เหมือนกับ

ท่าน ภายหลัง บัณฑิตพิจารณา ภูมิธรรม ที่ตนได้รู้เห็นแล้ว จิตก็พ้น
จากอาสวะ มีไถ่ถอน มั่นคงด้วยอุपाทาน ควร หรือ บัณฑิต กลับคืนไป
ยวิโลก ภาวนาคณ เหมือนแต่ก่อน ไม่อย่างนั้น พระองค์ เปน ลาภ
แล้ว ความ เปน มนุษย์ พ้อ บัณฑิต ได้แล้ว ขอ พระองค์ กับ พ้อ บัณฑิต เปน
สมณะ ตาม เสถียร พง ทรง รับ บิณฑบาต ของ ข้าพระเจ้า ใน วัน นี้ เด็ด
พระองค์ ทรง รับ ด้วย ทรง หึง ขอบุ้ เสรฐฐิ ทราบ ว่า ทรง รับ แล้ว ลุกจาก
ที่นั่ง แล้ว ถวาย อภิวาท แล้ว ทำ ประทักษิณ (เคารพ เวียน ข้างขวา)
แล้ว หลีกไป เมื่อ เสรฐฐิ ไป แล้ว ไม่ช้า บส กุสุมบุตร ทูล ขอ อุปสมบท
พระ ศาสตราทิ ทรง อนุญาต ได้ เปน ภิกษุ ด้วย พระ วาจา ว่า ท่าน พง เปน
ภิกษุ มา เด็ด ธรรม เรา กล่าว ได้ แล้ว ท่าน พง ประพฤติ พรหมจรรย์
เด็ด ใน ที่นี้ ไม่ ตรัส ว่า เพื่อ จะ ทำ ที่ สุกทุกข์ โภช ขอบ เพราะ พระ
บัณฑิต ถึง ที่ สุก ทุกข์ แล้ว สมัย นี้ มี พระ อหังค ฐิณ ใน โลก เปน
เจ็ด ทั้ง พระ บัณฑิต

ในเวลา เข้า วัน นั้น พระ ศาสตราทิ กับ พระ บัณฑิต ตาม เสถียร ๆ ไป
ถึง เว้น เสรฐฐิ นี้ แล้ว ทรง หึง ณะ อาสนะ ที่ แต่ง ไว้ ถวาย มารดา
แล ภริยา เก้า ของ พระ บัณฑิต เข้า ไป เฝ้า พระ องค์ ทรง แสทง อပ္พุพิ
กดา แล อริย สัจ ๔ ให้ สัตว์ ทั้ง สอง นี้ เห็น ธรรม แล้ว สัตว์ ทั้ง
สอง นี้ ทูล สรรเสริญ ธรรม เทศนา แล้ว แสทง ตน เปน อุปาสิกา ถึง
พระรัตนตรัย เปน ที่ วสิท โภช นัย หน หลัง ต่าง แต่ เปน ผู้ ชาย เรียก ว่า
อุปาสิก ผู้ หญิง เรียก ว่า อุปาสิกา เท่านั้น สัตว์ ทั้ง สอง นี้ ได้ เปน

อุบาสิกาสืบในโลกก่อน กว่าหญิงอื่น ครั้นถึงเวลา มารดาบิดาแล
ภริยาเก่าแห่ง พระ ยสะ ก็อังกาส พระ ศาสตา แล พระ ยสะ กว้ย ของ
เคียว ของ ดัณ อ้น ประณีต โขบ เคารพ กว้ย มือ ของ คน ครั้น ดัณ เสรี
แล้ว พระ ศาสตา ตรีศ พระ ชรรณ เทศนา ตั้ง สอน ชน ทั้ง สาม ให้ เหน
ให้ สมาทาน ให้ อาสา ญาณ ให้ วีน เริง แล้ว เสดก กลับ ไป ปา ธิติ ปณ
มฤค ทา ย วัน

ฝ่าย สหาย ของ พระ ยสะ สี่ คน ชื่อ วิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑
ควัมปที ๑ เป็น บุตร แห่ง เศรษฐี สืบ ๆ มา ใน เมือง พาราณสี ไก่
ทราบ ขาว ว่า ยส กุล บุตร ออก ขวช แล้ว จึง คิด ว่า ชรรณ วิหัย ที่ ยส
กุล บุตร ออก ขวช นั้น จัก ไม่ เลว ทราบ แห่ แล้ว คง เป็น ชรรณ วิหัย
อ้น ประเสริฐ ครั้น คิด อย่าง นั้น แล้ว พร้อม กัน ทั้ง สี่ คน ไป หา พระ
ยสะ ๆ ก็ พา สหาย สี่ คน นั้น ไป เฝ้า พระ ศาสตา ทูล ขอ ให้ ทรง ตั้ง สอน
พระ องค์ ทรง ตั้ง สอน ให้ กุล บุตร ทั้ง สี่ นั้น เหน ชรรณ แล้ว ประทาน
อุปสมบท อนุญาต ให้ เป็น ภิกษุ แล้ว ทรง ตั้ง สอน ให้ บัณฑุ พระ อรหัตถ
ผล ครั้น นั้น มี พระ อรหัตถ์ ชน ใน โลก ๑๑ องค์ ฝ่าย สหาย ของ พระ
ยสะ อีก ๔๐ คน เป็น ชาว ชนบท ไก่ ทราบ ขาว แล้ว คิด เหมือน คน
หลัง พา กัน มา ขวช ตาม แล้ว ไก่ สำ เร็จ พระ อรหัตถผล กว้ย กัน สิ้น
โคตมัย ก่อน บัญชา เป็น พระ อรหัตถ์ ๖๑ องค์

ปริจเฉทที่ ๕

เมื่อสาวกมีมาก พอรุ่งไปให้เที๋ว ประกาศ ศาสนาเพื่อ
 เป็นคิตามุคิตประโยชน์แก่หมู่ชนได้แล้ว พระศาสดาทรัสเรียก
 สาวก ๖๐ องค์นั้น มาพร้อมแล้วทรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราได้
 พันแล้ว รากบ่วง ทั้ง ปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ แลเป็นของมนุษย์
 แม้ท่านทั้งหลาย ก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลาย จงเที๋วไปในชนบท
 เพื่อประโยชน์แลความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แต่อย่าไปรวมกัน
 สองคนโดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีคุณควร หักในเบื้องคั้น
 ท่ามกลาง ที่สุก จงประกาศ พรหมจรรย์อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง
 พร้อมทั้ง อรรถแลพยัญชนะ สัตว์ทั้งหลาย ที่มีกิเลสยังปัญญา
 กุญชลุในจักขุ ห้อยเป็นปกติ มีอยู่ เพราะไทยที่ไม่ได้ ฟังธรรม
 บ่่อมเลื่อม รากคุณที่ จะ ฟังได้ ฟังถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่ แม้
 เรา ก็จะไปยัง อรุณเวลา ประเทศเสนา นิคม เพื่อ จะแสดงธรรม สาวก
 ๖๐ นั้นวัยวัยสั่งแล้ว ก็เที๋วไปในชนบทแต่ องค์เกี่ยวๆ แสดง ธรรม
 ประกาศ พรหมจรรย์ ให้กุลบุตรที่มีอุปนิสัยใน ประเทศ นั้นๆ ได้
 ความเชื่อในพระพุทธศาสนา น้อมอัชฌาศัยในอุปสมบทแล้ว ไม่
 สามารถ จะให้อุปสมบทด้วยตนเองได้ จึงพากุลบุตรเหล่านั้น มา
 กวบ ท้วง จะ ทูลให้ พระศาสดา ประทานอุปสมบท ทั้งภิกษุผู้อาจารย์
 แล กุลบุตรเหล่านั้นได้ ความลำบากในทางกันการเป็นคั้น พระศาสดา

ทรงดำริถึงความลำบากนั้นแล้ว ยกขึ้นเป็นเหตุ ทรงพระอนุญาติ
ว่า เราอนุญาต บัณฑิต ท่านทั้งหลายจงให้กุลบุตรอุปสมบทในทิศ
นั้นๆ ในชนบทนั้นๆ เองเถิด กุลบุตรนั้น ท่านทั้งหลายพึงให้
อุปสมบทอย่างนี้ พึงให้ปลงผมแล้วทวนเกล้าก่อนแล้ว ให้ห่มผ้า
ที่ข้อมด้วยผ้าผากแล้ว ให้ห่มกระโถยง ประณมมือแล้ว ให้
ไหว้เท่าภิกษุทั้งหลายแล้ว สอนให้ว่า ตามไปว่า ข้าพเจ้าถึง พระ
พุทธเจ้าเป็นที่ระลึก ข้าพเจ้าถึง พระธรรมเป็นที่ระลึก ข้าพเจ้าถึง
พระสงฆ์เป็นที่ระลึก ฯลฯ ทั้งนี้ พระศาสดาทรงอนุญาตอุปสมบท
ด้วยไตรสรณคมน์เป็นครั้งแรก ในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ ตั้งแต่
กาลนั้น มีวิธียุปสมบทเป็นสอง คือ เอตถิกียุปสมบทา ที่
พระศาสดาทรงเอง ๑ และ สรณคมน์อุปสมบทา ที่ทรงอนุญาต
แก่สาวก ๑

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงพิจารณาเห็นความบริบูรณ์แห่งอุปนิสัย
ของชนชาว มคธเป็นอันมาก ละทิ้ง อาศัย พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่ง
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทั้งศาสนา ลงในแคว้นแคว้น มคธ ก่อน ทรง
คิดจะใคร่พาอรุเวล กัสสปะ ซึ่งมีอายุมาก เป็นที่นับถือของ
มหาชนมานาน ไปสั่งสอนให้มหาชนเลื่อมใส ครั้นเสด็จอยู่ใน
เมืองพราณสี พอลคร แก่ความต้อง การแล้ว เสด็จ พระพุทธ
เจ้าเหิรไปโดยหนทางที่ จะไปยัง อรุเวลสา ประเทศ เสด็จแวะออกจาก
ทางแล้ว เข้าไปพักอยู่ที่ไร่ฝ้ายทรงห่มในร่มไม้คำยลหนึ่ง

สมัยนั้น สหาย สาม สิบคน ซึ่งเรียกว่า ภิกขุวัคคีย์ พวก
 เจริญ พร้อมทั้ง ภริยา เล่น อยู่ ณ ที่นั้น ภริยา ของ สหาย ผู้หนึ่ง ไม่มี
 สหาย ทั้ง หลาย จึง นำ หญิง แพศยา มา เพื่อ ประโยชน์ แก่ สหาย นั้น
 ครั้น สหาย เหล่า นั้น ประมาท ไป มี ใจ เอา ใจ ใส่ รัง รักรัษา * หญิง
 แพศยา นั้น ถัก ไม้ ห่อ เครื่อง ประดับ แล้ว หนี ไป สหาย เหล่า นั้น ชวน กัน
 เทียว หา หญิง แพศยา นั้น ไป ถึง ที่ พระ ศาสตรา ประทับ อยู่ เข้า ไป โกล
 แล้ว ถาม ว่า พระ ผู้ มี พระ ภาศ เสน หญิง ผู้ หนึ่ง ช่าง หรือ กุมาร
 ทั้ง หลาย ท่าน ทั้ง หลาย จะ ต้อง การ อะไร ด้วย สัก ไร เล่า สหาย
 ทั้ง หลาย นั้น เล่า ความ ตั้ง แก่ กัน จนถึง หญิง แพศยา นั้น ถัก เครื่อง ประดับ
 แล้ว หนี ไป ถวาย ให้ ทรง ทราบ พระ องค์ ตรี สถาม ว่า กุมาร
 ทั้ง หลาย ท่าน ทั้ง หลาย จะ สำคัญ ความ นั้น เป็น โฉน ข้อ ซึ่ง ท่าน จะ พึง
 แสวง หา หญิง นั้น ก็ กว่า หรือ จะ พึง แสวง หา คน ก็ กว่า สอง อย่าง นี้
 ไหน จะ ก็ กว่า กัน ฯ ข้อ ซึ่ง ข้า พเจ้า จะ พึง แสวง หา คน นั้น แล ก็ กว่า
 พระ องค์ ฯ ถ้า อย่าง นั้น ท่าน ทั้ง หลาย หวัง ลง เด็ก เรา จัก แสวง ขรรณ
 แก่ ท่าน สหาย ทั้ง หลาย นั้น ทูล รับ แล้ว หวัง ณ ที่ สมควร ส่วน
 ข้าง หนึ่ง พระ ศาสตรา ตรี สถาม ฟู พิก ดา แล อริบ รัจ รัส ให้ สหาย
 สาม สิบ คน นั้น เถิก คง คา เสน ขรรณ แล้ว ประทาน อุป สมย ทแล้ว
 ทรง ส่ง ไป ใน ทิศ นั้น ๆ เพื่อ แสวง ขรรณ ประภาศ พรหมจรรย์ อย่าง แก่
 ก่อน ส่วน พระ องค์ เสด็จ ไป โดย ลำ คับ ถึง อรุณ เวลา ประเทศ ซึ่ง เป็น ที่
 อาศัย อยู่ แห่ง ฆฏิคสาม คน ที่ น้อย กับ ทั้ง หมู่ คิณ ย บิร วาร อรุณ เวลา

กัณฐะปะเนน พีชายาใหญ่ นทีกัณฐะปะเนน ห้องชายกลาง คยา กัณฐะปะเนน ห้องชายน้อย ทั้งสามคนพี่น้องนี้ สร้าง อาศรม อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เจริญชรา เปนตาม สถาตาม ลำดับ กัน ครั้นพระศาสดาเสด็จถึงอุรุเวลาประเทศแล้ว ทรง ทรมาน อุรุเวล กัณฐะปะ กัวย วิจิ เครื่องทรมานต่าง ๆ แสดงให้ เห็นว่า ทัทธิ ของ อุรุเวล กัณฐะปะ นั้นไม่มีแก่นสาร อุรุเวล กัณฐะปะ ถือว่า ตน เปนคนวิเศษฉันใด ๆ ตน ก็หา เปนฉันนั้น ๆ ไม่ จน อุรุเวล กัณฐะปะ มีความ สลดใจ พร้อม ทั้ง ศิษย์ ขวี่วรา ลอย ปรกขาร ของ ชฎิล เสียบในแม่น้ำ แล้ว ทูล ขอ อุปสมบท พระศาสดา ก็ ประทาน อุปสมบท อัญญาให้ เปน ภิกษุ ทั้ง สิ้น ฝ่าย นทีกัณฐะปะก็ อาศรม อยู่ ภายใต้ ใต้ เหน ปรกขาร ชฎิล ลอยไป ตาม กระแสน้ำ สำคัญว่า เกิดอันตราย แก่ พี่ชาย ตน พร้อม ทั้ง ขวี่วรา รีบไป ถึง เสน อุรุเวล กัณฐะปะ ผู้พี่ชาย ถือ เพศ เปน ภิกษุ แล้ว ตาม ทราบ ความ ว่า พรหมจรรย์ นี้ ประเสริฐ แล้ว ลอย ปรกขาร ชฎิล เสียบในแม่น้ำ พร้อม กัวย ขวี่วรา เข้าไป เฝ้า พระศาสดา ทูลขอ อุปสมบท พระองค์ ก็ ประทาน อุปสมบท แก่ เขา ทั้ง สดาย นั้น ฝ่าย คยา กัณฐะปะ ห้องชาย น้อย ใต้ เหน ปรกขาร ชฎิล ลอย มา ตาม กระแสน้ำ สำคัญว่า เกิดอันตราย แก่ พี่ชาย ทั้ง สอง พร้อม กับ ขวี่วรา รีบ มา ถึง เสน พี่ชาย ทั้ง สอง ถือ เพศ บั พหุจิต แล้ว ตาม ทราบ ความ ว่า พรหมจรรย์ นี้ ประเสริฐ แล้ว ลอย ปรกขาร ของ ตน เสียบในแม่น้ำ พร้อม กัวย ขวี่วรา เข้าไป เฝ้า พระศาสดา ทูล ขอ อุปสมบท พระองค์ ก็ ประทาน อุปสมบท ให้ เปน ภิกษุ โภย นัย ตน หลั่ง

พระศาสดาเสด็จอยู่ใน อุรุเวลาประเทศ ตามควรแก่ความ ต้อง
 การแล้ว พร้อมด้วยหมู่ชฎิลเท่านั้น เสด็จไปยัง คยาสิละ ประเทศ
 ไกลแม่น้ำคยา ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ครั้น เวลากลางวัน เหล่านี้ มา
 พร้อมแล้ว ทรงแสดงธรรมว่า ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวง เป็นของ
 ร้อน ใครเล่าจะถือว่า สิ่งทั้งปวง ภิกษุ คือในตา รูป วิญญาณ
 อาศัย ภิกษุ สัมผัส คือ ความถูกต้องอาศัย ภิกษุ เวทนาที่เกิด
 เพราะภิกษุ สัมผัสเป็นขันธ์ คือ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข
 ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง) โสค คือ หู เสียง วิญญาณ
 อาศัยโสค สัมผัสอาศัยโสค เวทนาที่เกิดเพราะโสค สัมผัสเป็น
 ขันธ์ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 จานะ คือ จมูก กลิ่น วิญญาณอาศัยจานะ สัมผัสอาศัย จานะ
 เวทนาที่เกิดแก่ จานะ สัมผัสเป็นขันธ์ เป็น สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่
 ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง) ชิวหา คือ ลิ้น รส วิญญาณ
 อาศัยชิวหา สัมผัสอาศัยชิวหา เวทนาที่เกิดเพราะชิวหา สัมผัส
 เป็นขันธ์ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 กายใหญ่ รูปพระ คือ อารมณ์ที่ระ ผิง ถูกต้องกับกาย วิญญาณ
 อาศัยกาย สัมผัสอาศัยกาย เวทนาที่เกิดเพราะกาย สัมผัสเป็น
 ขันธ์ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 มนะ คือใจ ขรรณ วิญญาณอาศัยมนะ สัมผัสอาศัยมนะ เวทนา
 ที่เกิดเพราะมโน สัมผัสเป็นขันธ์ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข

ไม่ใช่ทุกขบ้าง (หมวดหนึ่ง) ชื่อว่าสิ่งทั้งปวง เป็นของร้อน
ร้อนเพราะอะไร อะไรมาเผาให้ร้อน เรากล่าวว่ารร้อนเพราะไฟ
คือ ความกำหนัด ความโกรธ ความหลง ร้อนเพราะความเกิด
ความแก่ ความตาย ความโศกเศร้ารำไรรำพัน เจ็บกาย เเสบใจ
คับใจ ไฟกิเลส ไฟทุกข์เหล่านี้ มาเผาให้ร้อน ภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้ฟังแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในสิ่ง
ทั้งปวง นั่น ตั้งแต่ใน วัฏฏะ จนถึง เวทนาที่เกิดเพราะ มโน สัมผัสเป็น
ปัจจัย เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมปราศจาก กำหนัดรักใคร่ เพราะปราศจาก
กำหนัดรักใคร่ จิตก็พ้น จากความถือมั่น เมื่อจิตพ้นแล้ว ก็เกิด
ญาณรู้ว่า พ้นแล้วทั้งนี้ อริยสาวกนั้น ทราบดีกว่า ความเกิดสิ้น
แล้ว พหุพรมรรย์ก็อยู่จบแล้ว กิจที่จำ จะ ต้อง ทำได้ทำเสร็จ
แล้ว กิจอื่น อีก เพื่อ ความเป็นอย่างนี้ มิได้มี เมื่อพระศาสดา
ตรัสธรรมเทศนา นี้ อยู่ จิตของ ภิกษุ เหล่า นั้น พ้น จากอาสวะ
ทั้งหลาย ไม่ถือมั่น ด้วยอุปาทาน

พระศาสดา เสด็จอยู่ ณ ภูเขาสิขะ ประเทศ ตามควรแก่พระ
อิริยาบถแล้ว พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสาวก พ้นสามองค์นั้น เสด็จ
เที่ยวไปโดยลำคัม ถึงเมืองราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ สวนศาล หมู่
ฝ่ายพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินมคธ ทรง ทราบดี ว่า พระสมณ
โคตม ซึ่งเป็นโอรสแห่งศากยราช ละ ทวารวาศ สมบัติเสียบเสกขออก

บัพพชา ทากศากย ครอบงุม บัณฑิตเสด็จถึงเมืองราชคฤกษ์ ประทับ
 อยู่ ณ สวนศาล หนุมแล้ว พระองค์ได้ทรงฟัง กิตติศัพท์ เสียง
 สรรเสริญพระคุณของ พระศาสดาว่า เป็น พระอรหันต์ ตรัสรู้แล้วเอง
 โดยชอบเป็น ท่าน ทรงแสดงธรรม สั่งสอนมหาชน มีคุณควรนับ
 ในเบื้องกัน ท่ามกลาง ที่สุด ประกาศ พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ
 และพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง จึงทรงพระราชดำริหว่า
 การได้เห็น พระอรหันต์เช่นนี้ เป็น ความ ที่ สามารถให้ประโยชน์
 สำเร็จได้ ครั้นทรงพระราชดำริหอย่างนี้แล้ว เสด็จพระราชดำเนิน
 พร้อมด้วย ราชบริวาร ออกไป เฝ้า พระศาสดา ถึง สวนศาลหนุม ทรง
 หมัสการแล้ว ประทับ ณ ที่ ควร ข้างหนึ่ง ส่วน ราชบริวาร นั้น มีอาการ
 ภายวาทะต่าง ๆ กัน บางพวกถวายบังคม บางพวกเป็นแต่ กล่าว
 วาจาเปล่า บางพวกเป็นแต่ ประนมมือ บางพวก ร้องประกาศ ชื่อ
 แล โคตร ของตน บางพวกนั่งอยู่ ทั้งห้าเหล่านี้ นิ่ง ณะที่ควร ตาม
 ลำดับ ที่นั่ง ซึ่ง ถึง แล้ว แก่ คนๆ พระศาสดา ทอดพระเนตร เห็นอาการ
 ของราชบริวาร เหล่านี้ต่าง ๆ กัน ยังไม่ อ่อนน้อม โดย เวียบร้อย
 ซึ่ง ควร จะ รับธรรมเทศนาได้ มี พระประสงค์ จะให้ พระอรุณเวลกัสสปะ
 ซึ่งเป็น ที่ นิยต ของชน เหล่านี้ ประกาศ ความไม่มีแก่นสาร แห่ง
 ลัทธิเก่า ให้ชนเหล่านี้ ทราบ เพื่อให้ชนเหล่านี้ สิ้น ความ
 เคลือบแคลงแล้ว ทั้งใจ คอย ฟัง พระธรรมเทศนา จึง ตรัสถาม
 พระอรุณเวลกัสสปะ ว่า กัสสปะ ผู้ อยู่ใน อรุณเวลา ประเทศ มานาน ท่าน

เคยเป็นอาจารย์สั่งสอน หมู่ชนผู้ลุ่มหลง เพราะกำลัง พรหม ท่านเห็นเหตุ
 อไรแล้ว จึงละไฟที่ตนได้เคยบูชาแล้ว ความ ลัทธิ แต่ก่อน เราถาม
 เนื้อความ นั้น กระท่าน เหตุไฉน ท่าน จึงละการ บูชาเพลิง ของ ท่านเสีย
 พระอรุณเวลกัสสปะ กรายทูลว่า บัณฑิตทั้งหลาย กล่าว สรรเสริญผล คือ
 รูป เสียง แลรส เป็น อารมณ์ที่ สัตว์ ปรารถนา แล สัตว์ ทั้งหลาย แสดง
 ว่าบูชาบัณฑิตแล้ว ก็ จะได้ผลคือ อารมณ์ที่ปรารถนา มีรูปเป็นต้น เหล่านี้
 ข้าพระเจ้าได้รู้ว่า ผลคือ กาม นั้นเป็น มลทินเครื่อง เสว้าหมอง ตก
 อยู่ในกิเลส บัณฑิตทั้งหลาย บ่ชม กล่าว สรรเสริญ ผลล้วนแต่ มลทิน
 อย่างเคี้ยว เหตุนี้ ข้าพระเจ้า จึงมิได้ ยินดีใน การเห็น แลการบูชาเพลิง
 ที่ได้เคยทำ มาแล้วแต่ปางก่อน พระศาสดา ตรัสตาม ท่อไปอีกว่า
 กัสสปะจิตใจของท่านไม่ ยินดีในอารมณ์เหล่านี้ คือ รูป เสียง แลรส
 ซึ่งเป็น วัตถุกามแล้ว ก็ ที่นั้นใจของท่าน ยินดีแล้วใน สิ่งใดเล่า ใน
 เทวโลกหรือในมนุษยโลก ท่าน พงชอกช้อนี้แก่เรา พระอรุณ
 เวลกัสสปะ กรายทูลว่า ข้าพระเจ้าได้ เห็น จรรวมอัน รังบแล้ว ไม่มี
 กิเลสเครื่อง เสว้าหมอง อัน เป็นเหตุ จัก ก่อให้เกิดทุกข์ ไม่มี กังวล
 เข้า พัวพันใจ ไม่ คึกขุ่นอยู่ใน กาม ภพ อัน จักไม่แปรปรวนเป็น
 อย่างอื่น ไม่ใช่ จรรวมที่บุคคลผู้อื่น จะ พึง นำไป คือไม่ เป็น วิสัย
 ที่ผู้อื่น จะ มา ใ้ผู้อื่น รู้ได้ ต่อผู้ที่ ทำให้แจ้ง จึงรู้ จำเพาะ ตัว
 เหตุนี้ข้าพระเจ้า มิได้ ยินดีแล้วในการ เห็น แล การ บูชาเพลิง ซึ่งได้
 เคย ประพฤติ มาแล้ว พระอรุณเวลกัสสปะ กรายทูลอย่างนี้แล้ว ลุก

จากที่นั่ง ทำผ้าคลุมเตียงมาข้างหนึ่ง ชย ศิษย์ ลงที่พระบาท พระศาสดา
 ทูลประกาศว่า พระองค์เป็น พระศาสดา ผู้สอน ของ ข้าพระเจ้า
 ข้าพระเจ้าเป็น สาวก ผู้ฟัง คำสอน ของ พระองค์ ทั้งนี้ สองคน เมื่อ
 พระศาสดา ตรัส ตามให้ พระอรุณเวล กัสสปะ กราบทูล ประกาศ ความ
 ไม่มี แก่นสาร แห่ง ลัทธินี้เก่า ให้ราชขวิวาร ทราบ แล้ว ถ่อมจิต คอย
 ฟังพระธรรมเทศนา ของ พระองค์ อย่างนี้แล้ว ทรงแสดง อหุပ္พพิกกา
 แล อริยสัจสี่ พระเจ้าพิมพิสาร แล ราชขวิวาร แบ่ง เป็น สิบสอง ส่วน
 สิบเอ็ด ส่วนไว้ ถวาย ถวาย เหน อกรรม ส่วนหนึ่ง ตั้ง อยู่ใน ไตรสรณคมน์
 ครั้นนั้น พระราชประสงค์ ของ พระเจ้าพิมพิสาร สำเร็จ วิบุรณพร้อม
 ทั้งห้าอย่าง พระองค์ จึง กราบทูล ความนี้แก่ พระศาสดา ว่า ครั้ง
 ก่อนเมื่อข้าพระเจ้ายังเป็น ราชกุมาร ยังไม่ได้อภิเษก ได้มีความ
 ปราศหาห้าอย่าง ข้อที่หนึ่งว่า ขอให้ท่านผู้เป็น ประจักษ์ใน ราชการ
 ฟังอภิเษกเราใน ราชสมบัติเป็น พระเจ้าแผ่นดินคน นี้เถิด ข้อที่สอง
 ว่า ขอให้ท่านผู้เป็น พระอรหันต์ รู้เอง เหนเอง โดยชอบ ฟัง มาถึง แล้ว
 แล้ว ของเราผู้ได้อภิเษกแล้ว ข้อที่สามว่า ขอเรา ฟัง ได้ เข้าไปนั่ง
 ใกล้ พระอรหันต์ นั้น ข้อที่สี่ว่า ขอ พระอรหันต์ นั้น ฟัง แสดง ธรรม
 แก่เรา ข้อที่ ครบห้าว่า ขอเรา ฟัง รู้ทั่ว ถึง ธรรม ของ พระอรหันต์
 นั้น บัดนี้ ความ ปราศหา ของ ข้าพระเจ้า ทั้ง ห้าอย่าง นั้น สำเร็จ แล้ว
 ทุกประการ

ข้อ ที่ พระเจ้าพิมพิสาร ทูล ความ ปราศหา ขอให้ท่านผู้เป็น

อรหันต์ผู้รู้เองเห็นเองโดยชอบ มายัง แว่นแคว้น ของ พระองค์ แล้ว
 แสดงธรรม สั่งสอนให้พระองค์ได้รู้เห็นนั้น ขวอบคัพที่ว่า อรหันต
 นั้น จะเป็นของเก่าสำหรับใช้เรียกผู้วิเศษ ซึ่ง ควร รับ สักการบูชา
 ของ ประชุมชน เช่น คัพที่ว่า ภิกขุ ซึ่ง เป็น ของเก่า สำหรับใช้
 เรียกผู้มีผู้เป็นที่นับถือ แล คัพที่ว่า ภิกษุ สำหรับใช้เรียกคน
 เทียวขอฉัน ใน ครั้งนั้น บางที จะมี คนที่ทั้งตัว ว่าเป็น พระอรหันต์
 มีหลายพวก เช่น พระอรุณเวท ถัสสะปะ เมื่อครั้ง ยัง เป็น ชฎิล ก็ ทั้งตัว
 ว่าเป็น อรหันต์ จน พระศาสนา ทรง ทรมานให้เกิดความ สดใจ รู้ สึก
 คับว่าไม่ใช่ พระอรหันต์ เป็นคณ จน พระเจ้า พิมพิสารไม่ ทรง สันนิษฐาน
 ได้ว่า ท่านองค์ไหน เป็น พระอรหันต์แท้ จึง ทรง ตั้ง ความปรารถนา
 ไว้อย่างนั้น ก็ ชน เหล่านี้ เขา นับถือ กัน ว่าเป็น พระอรหันต์
 ผู้ควร รับ บูชาโดย ข้อ ปฏิบัติใด ข้อปฏิบัติ นั้นไม่ เป็น สาระ ทำ ผู้ทำ เหิ
 ความให้ เป็น พระอรหันต์ได้ ใน พระพุทธศาสนา จึง ยัง ใช้ อรหันต์ คัพที่
 เป็น คำ สำหรับ เรียกท่านผู้มีอาสวะ สิ้น แล้ว ไม่มีโทษ ทาง กาย
 วาจาใจ ซึ่ง ควร รับ บูชา เป็น อย่างยิ่ง

ครั้น พระเจ้า พิมพิสาร กราบ ทูล ความ สำเร็จ พระราช ประสงค์
 อย่างนี้ แล้ว ทรง สรรเสริญ พระ ธรรม เทศนา แสดง พระองค์ เป็น
 อุตสาห์แล้ว กราบ ทูล เชิญ เสด็จ พระศาสนา กับ ทั้ง หมู่ สาวก
 เพื่อ เสวย ที่ พระราชทาน ณ วัน พุธนี้แล้ว เสด็จ ลุกลาก ที่ประทับ
 ถวายอภิเษก พระศาสนา ทำ ประทักษิณ เสร็จแล้ว เสด็จ กลับ พระราชวัง

แล้ว คริสต์สั่งเจ้าพนักงานให้ตักแกงอาหาร ของควรวัวควรมัน
 ล้วนแต่อย่างประณีตเสร็จแล้ว ครั้นล่วงราตรีนั้นแล้ว คริสต์สั่งให้
 ราชบุรุษ ไปกราบทูล ถัดกลาง (เวลาฉันอาหาร) พระศาสดา
 พร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์เป็นขบวน เสด็จไปยัง พระราชนิเวศน์ ประทับ
 ณะอาสนะที่แต่งไว้ถวายแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร ทรงอ้างศาสดา ภิกษุสงฆ์
 มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้ฉันด้วยอาหาร อันประณีต ด้วยพระหัตถ์
 แห่งพระองค์เสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปใกล้ ประทับ ณะที่ควร ข้างหนึ่ง
 ทรงพระราชดำริถึง สถานควรเป็นที่เสด็จอยู่แห่ง พระศาสดา ทรง
 เห็นว่า พระราชอุทยานเวฬุวัน สวนไม้ไผ่ เป็นที่ไม้ไผ่ไม่ไผ่
 นึกแต่บ้าน ขริบจรดด้วยทางเป็นที่ไปแล ทางเป็นที่มา ควรที่ผู้
 มีพระ ะดังไปถึง กลางวันไม้ไผ่กลิ่นกลั่นด้วย หมู่มนุษย์ กลางคืน
 เสียงเสียงที่ ระ อื้ออึง ถึกถักอึง ปราศจาก ลมแต่ชนที่เคี้ยวเข้า ออก
 สมควรเป็นที่ประกอบกิจ ของผู้ต้องการ ที่สงัด แลควรเป็นที่สด
 ออกเว้น อยู่ตามวิสัยสมควร ควร เป็นที่เสด็จอยู่ของ พระศาสดา ครั้น
 ทรงพระราชดำริข้ออย่างนี้แล้ว ทรงรับ พระเจ้าทองเทมด้วยผ้าหลัง
 ทรง ถวาย พระราชอุทยานเวฬุวันนั้น แก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้า
 เป็นประธาน พระศาสดาทรงรับแล้ว ทรงแสดง พระธรรมเทศนาให้
 พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเห็นแลทรงสมาทาน อาหาณูรีนเรงใจ สัมมา
 ปฏิบัติตามสมควรแล้ว เสด็จไปประทับอยู่ ณ เวฬุวันนั้น พระองค์
 อาศัย เหตุนี้ ทรง พระอนุญาตให้ภิกษุรับอาหารที่ทาบถวาย

คามปรารถนา การถวายอาหารมเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ในกาลนั้น
พระศาสดาทรงประณิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นแคว้น มกธอย่างนี้
แล้ว เสด็จจาริกไป มาในรัฐฐชนบทนั้น ๆ ปรภาศ พระศาสนา
ใต้ประมุขชนได้ความเชื่อความเลื่อมใสแล้วปฏิบัติคาม หมู่ชนที่
ปฏิบัติ คามโอวาท คำสั่งสอน บอมนคน เป็นสาวกนั้น แบ่งเป็นสองหมวด
คือ บัพพชิตหมวดหนึ่ง กฤหัสถ์หมวดหนึ่ง ข้าพเจ้าจักพรรณนา
เป็นหมวด ๆ ไปโดยลำดับ จักไม่แสดง คามลำดับ กาลที่เสด็จจาริก
ไป มาในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเป็น การ สัม สก กัน

ปริฉเฉทที่ ๖

ครั้ง ก่อนแต่ พุทธกาล ในที่ไม่ไกลแต่เมืองราชคฤห์ มี
บ้านพราหมณ์สอง หมู่ ในบ้านหมู่หนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นนายบ้าน
ชื่ออุปติสสะ (อีกอย่างหนึ่ง ชื่อวังคันทะ) มีภริยาชื่อนางสารี
มีบุตรชายคนหนึ่ง เรียกชื่อตามโคตร ของพ่อว่า อุปติสสะ อีก
อย่างหนึ่ง เรียกชื่อตามความที่เป็นลูก ของนางสารีว่า สารีบุตร
ในบ้านอีก หมู่หนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นนายบ้าน ชื่อ โกลิทะ มี
ภริยาชื่อนางโมคคัลลี มีลูกชายเรียกชื่อตาม โคตร ของบิดาว่า
โกลิทะ อีกอย่างหนึ่ง เรียกตามความที่เป็นลูก ของนางโมคคัลลีว่า
โมคคัลลธนะ สองตระกูลนี้ เป็นสหายน้องกันมา แต่ครั้งบุรพบุรุษ
บุตรของสอง ตระกูลนี้ มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน จึงได้เป็นเพื่อน

เล่นด้วยกัน มา แก่เล็ก ครั้นเติบโตได้เรียนศิลปศาสตร์ ที่ควร เรียน
 หมดแล้ว อุปทิศสะแลกลิตะ สอง สหายนั้น ได้เคยไปเที่ยวดู การ เล่น
 ที่เมือง ราชฤกษ์ ด้วย กันเนื่อง ๆ เมื่อ ดู อยู่ นั้น บ่นว่า เริงใจ ที่ควร
 ว่า เริง สดกใจ ใน ที่ควร สดกใจ ให้ ว่าง วัง ใน ที่ควร ให้ วัน หนึ่ง
 สอง สหาย นั้น ชวน กัน ไป ดู การ เล่น เหมือน อย่าง แก่ ก่อน แต่ ไม่
 ว่า เริง เหมือน ใน วัน ก่อน ๆ โกลิตะ ถาม อุปทิศสะ ว่า ดู ท่าน ไม่
 สนุก เหมือน ใน วัน อื่น วัน หนึ่ง ดู ใจ เสว่า ท่าน เปน อย่างไร หรือ ? โกลิตะ
 อไร ที่ เรา ะ ควร ดู ใน การ เล่น นี้ มี หรือ คน เหล่า นี้ ทั้ง หมก ยัง
 ไม่ ทน ถึง ร้อย ปี ก็ จัก ไม่ มี เหลือ จัก ล่วง ไป หมก ดู การ เล่น
 ไม่ มี ประโยชน์ อะไร ควร ชวน ขวาย หา ขรรณ เครื่อง พันทิ กว่า ข้า
 นั้น คึก อยู่ อย่าง นี้ ส่วน เจ้า เล่า เปน อย่างไร ? อุปทิศสะ ข้า ก็
 คึก เหมือน อย่าง นั้น สอง สหาย นั้น มีความ เหน็ด ร่วม กัน อย่าง นั้น
 แล้ว พา ขวาว ไป ขอ ขวช อยู่ ใน สำนัก สัตยชระ ขวพิพาชก เรียน
 ลัทธิ ของ สัตยชัย ไก่ ทั้ง หมก แล้ว อาจารย์ ให้ เปน ผู้ ช่วย สั่ง สอน หมู
 คิณย์ ก่อ ไป สอง สหาย นั้น ยัง ไม่ พอ ใจ ใน ลัทธิ ของ ครู นั้น จึง
 นึก หมายถึง กัน ว่า ใคร ไก่ ขรรณ พิเศษ ะ ขอก แก่ กัน

ครั้น พระ ศาสตรา ไก่ ครี ฐ ฐ แล้ว ทรง แสวง ขรรณ สั่ง สอน
 ประชุมชน ประภาศ พุทธ ศาสตรา เสด็จ มา ถึง กรุง ราชฤกษ์ ประทับ
 อยู่ ณ เวฬุวัน วัน หนึ่ง พระ ธิสสชิ ซึ่ง นิย เข้า ใน บัญชา วัคคีย์ เข้า
 ไป นิคม พาก ใน เมือง ราชฤกษ์ อุปทิศ ส ขวพิพาชก เถิด มา แก่ ที่ อยู่

ของปริพาชก ได้เห็นท่านมีอาการท่าเลื่อมใส จะก้าวไปถอย
กลับ แลเหลียวดู แชนเหยือก แชน เรียบทุกขวิยาบถ ทชก
จักขุแท้ พอประมาณ มีอาการแปลก จากอัปพชิตในครั้งนั้น ยอยาก
จะทราบความว่า ใครเป็นศาสดาของท่าน แต่ยังไม่อาจถาม
ด้วยเห็นว่า เป็นกาลไม่ควร ท่านยังเที่ยวไปบิณฑบาตอยู่ จึง
คิดความไปข้างหลัง ๆ ครั้นเห็นท่าน กลับจากบิณฑบาตแล้ว จึง
เข้าไปใกล้ พุก ปร่าใสแล้ว ถามว่า ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่าน
ผ่องใสยิ่งนัก สีผิวของท่าน หอมกรุ่นผ่องใส ท่านบวชจำเพาะ
ใคร ใครเป็นศาสดาผู้สอนของท่าน ท่านชอบใจธรรมของ
ใคร ๆ ผู้มีอายุ เราบวชจำเพาะพระมหาสมณะ ซึ่งเป็น
โอรส สักยราช ออกผนวชจาก สักย ตระกูล ท่านนั้นและ เป็น
ศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของท่านนั้นและ ฯ พระศาสดา
ของท่านสั่งสอนอย่างไร ฯ ผู้มีอายุ เราเป็นคนใหม่ บวชยังไม่
นาน เพิ่งมาบังพระธรรมวิสัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่
ท่านโดยกว้างขวาง เราจักกล่าวความแก่ท่านแต่โดยย่อพอรู้
ความ ฯ ผู้มีอายุ ข้างเด็กท่าน จะกล่าวห้อย ก็ ความ มาก ก็ ความ
กล่าวแก่ความเด็ก เราต้อง การ ด้วยความ ท่านจะ กล่าวคำให้
มาก ประโยชน์อะไร ฯ พระอัสสชิ ก็แสดงธรรมแก่ อุปลิสส ปริพาชก
พอเป็นเล้าความว่า ธรรมใด เกิดแก่เหตุ พระศาสดาทรงแสดง

เหตุ ของ ธรรม นั้น แล ความ คับ แค้น ธรรม นั้น พระศาสดา ทรง
สั่ง สอน อย่าง นี้

อุปกิสส ปริพาชก ได้ พัง ถวายว่า ในศาสนา นี้ แสวง ว่า ธรรม
ทั้ง ปวง เกิด เพราะ เหตุ แล ะ สงบ ร้าง ใจ ไป เพราะ คับ เหตุ ก่อน
พระศาสดา ทรง สั่ง สอน ให้ ปฏิบัติ เพื่อ สงบ ร้าง ใจ เหตุ แห่ง ธรรม เป็น
เครื่อง ก่อ ให้ เกิด ทุกข์ ไ้ คง คา เหน ธรรม ว่า สิ่งใด สิ่งหนึ่ง มี
ความ เกิด ขึ้น เป็น ธรรม का สิ่ง นั้น ทั้ง หมก ต้อง มีความ คับ เป็น
ธรรม का แล้ว ถาม ว่า พระศาสดา ของ เรา เสก อยู่ ที่ ไหน ผู้
มี ชาติ อยู่ ที่ เวฬุวัน ะ อย่าง นั้น พระ ผู้ เป็น เจ้า ไป ก่อน เกิด
ข้าพเจ้า ะ กลับ ไป บอก สหาย แล้ว ะ พา กัน ไป เฝ้า พระศาสดา ครั้น
พระเถระ ไป แล้ว ก็ กลับ มา ที่ อยู่ ของ ปริพาชก บอก ข่าว ที่ ได้
ไป พบ พระอัสสชิ ให้ โกลิต ปริพาชก ทราบ แล้ว แสวง ธรรม
นั้น ได้ พัง โกลิต ปริพาชก ได้ ไ้ คง คา เหน ธรรม เหมือน อุปกิสส
แล้ว ชวน กัน ะ ไป เฝ้า พระศาสดา จึง ไป ลา สัญชัย ผู้ อารย
เคิม สัญชัย ห้าม ไว้ อ้อนวอน ให้ อยู่ เป็น หลาย ครั้ง ถ้า ไม่ พัง พา
บิรवार ไป เวฬุวัน เฝ้า พระศาสดา ทูล ขอ อุปสมบท พระองค์ ก็ ทรง
อนุญาต ให้ เป็น ภิกษุ ด้วย กัน ทั้ง สี่ สอง สหาย นั้น ครั้น บิรวาร แล้ว
เรียก กัน ว่า สามีบุตร แล โมกกัลลหะ ไ้ ยิน ว่า ภิกษุ ที่
เป็น บิรवार ไ้ พัง ธรรม เทศนา แล้ว บำเพ็ญ เพียร ไ้ สำเริง
พระอรหันต์ ก่อน ฝ่าย พระโมกกัลลหะ นัย แต่ อุปสมบท แล้ว ไ้

เจ็ดวัน ไปทำความเพียร อยู่ที่บ้าน ถัดลงมา มุคตคาม แคว้น มคธ
 อ่อนใจ หวังใจอยู่ พระศาสดาเสด็จไปที่นั่น ทรงแสดง อุบาย สำหรับ
 รักษาร่างกายไว้ สอนท่านว่า โมกข์ก็ง่าย เมื่อท่านมี สัญญา
 อย่างไร ความง่วงนั้น ย่อมครอบงำได้ ท่านควร ทำใจให้
 สัญญา นั้นให้ มาก ข้อนี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ ท่าน ละ ความง่วง
 นั้นได้ ถ้ายัง ละไม่ได้ แต่เห็นท่านควร ครีตกะระพิจารณาถึง ขรรณ
 ที่ตัวโก่งแล้ว แลได้เวียนแล้วอย่างไร กว้างหัวใจของ ตัว ข้อ
 นี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่าน ละ ความง่วง นั้นได้ ถ้ายัง ละไม่ได้ ท่านควร
 สาธยายขรรณที่ตัวโก่งแล้ว แลได้เวียนแล้วอย่างไร โขฬพิสการ
 ข้อนี้ จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่าน ละ ความง่วง นั้นได้ ถ้ายัง ละไม่ได้
 แต่เห็นท่านควร ยอมช่อง หู ทั้ง สองข้าง แลลูบตัวด้วยฝ่ามือ ข้อ
 นี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่าน ละ ความง่วง นั้นได้ ถ้ายัง ละไม่ได้ แต่
 เห็นท่านควร ลุกขึ้นยืนแล้ว ลูบในทรวงด้วยฝ่า เหลือบดูทิศทั้ง ห้า
 แหงนดู ดาว นกยักษฤกษ ข้อนี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่าน ละ ความง่วง นั้นได้
 ถ้ายัง ละไม่ได้ แต่เห็นท่านควร ทำใจให้ถึง อาโลกสัญญา คือความ
 สำคัญในแสงสว่าง ทั้งความสำคัญว่า กลางวันไว้ในจิต ให้เหมือน
 กันทั้งกลางวันกลางคืน มีใจเปิดเผยนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อ ทำจิต
 อันมีแสงสว่างให้เกิด ข้อนี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่าน ละ ความง่วง นั้นได้
 ถ้ายัง ละไม่ได้ แต่เห็นท่านควร อธิษฐาน เจริญสมาธิ กำหนดหมายเคิ
 รกลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ มีจิตไม่คึกไป ภายนอก ข้อนี้จะเป็น

เป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนี้ไปได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่หันท่าน
 ควรสำเภาสหัสยา คือ หอพระเกยช้าง เบื้องขวา ซ้อนเก้าอี้ล้อม
 เก้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมาย ในอันละลุกขึ้นไว้ใน
 ใจ พอท่านตื่นแล้วรีบลุกขึ้น ด้วยความตั้งใจว่า เราจักไม่
 ประกอบสุขในการนอน เราจักไม่ประกอบสุขในการเดินช้าง
 (เช่นหลัง) เราจักไม่ประกอบสุขในการเคลิ้มหลับ ไม่กัลลสาณะ
 ท่านควรสำเภาโยกใจอย่างนี้แล อนึ่งไม่กัลลสาณะ ท่านควร
 สำเภาโยกใจอย่างนี้ว่า เราจักไม่ชูงวง (คือถือตัว) เข้าไป
 สู่พระกุตถังนี้ เพราะว่า ถ้าภิกษุชูงวงเข้าไปสู่พระกุตถัง ถ้ามีการ
 ในพระกุตถังนั้น มีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุที่มนุษย์ เขาจะไม่นึกถึงภิกษุผู้มา
 แล้ว ภิกษุก็จะคิดเห็นว่า เกี้ยวนี้ใครหนอ ชูงวงให้เขา แยกจาก
 พระกุตถัง เกี้ยวนี้ คุ่มมนุษย์ พวกนี้มีอาการอิกหนารอไว้ในเรา
 เพราะไม่ได้อะไร เธอก็จะมีความเก้อ ครั้นเก้อก็จะเกิดความ
 คิดฟุ้งสรวน ครั้นคิดฟุ้งสรวนแล้ว ก็จะเกิดความไม่สำรวม ครั้น
 ไม่สำรวมแล้ว จิตก็ก็จะห่างจากสมาธิ อนึ่งท่านควรสำเภาโยก
 ใจอย่างนี้ว่า เราจักไม่พูดคำ ซึ่งเป็นเหตุเดือด กันถือผิดต่อกัน
 กัน ทั้งนี้ เพราะว่า เมื่อคำซึ่งเป็นเหตุเดือด กันถือผิดต่อกัน
 มีขึ้น ก็จำจะต้องหวังความพุกมาก เมื่อความพุกมาก มีขึ้น
 ก็จะเกิดความคิดฟุ้งสรวน ครั้นคิดฟุ้งสรวนแล้ว ก็จะเกิด
 ความไม่สำรวม ครั้นไม่สำรวมแล้ว จิตก็ก็จะห่างจากสมาธิ

หนึ่งโมกคัลลانه เราสรรเสริญความคลุกคลี ด้วย ประการ ทั้ง
 ปวง หามีได้ แต่มีใช้ว่า เราไม่สรรเสริญความคลุกคลี ด้วย ประการ
 ทั้ง ปวง (เมื่อไร) คือ เราไม่สรรเสริญความคลุกคลี ด้วย หมู
 ชน ทั้งภุคคัลลันตัพพชิต ก็แต่ว่าเสนาสนะ ที่นอน ที่นั่ง อันใดเงิบ
 เงียบ ที่ เรา ต้อง ปราศจาก สมแก่คนเคียว เข้าออก ควร เป็น ที่ประจบ
 ภาว ของ ผู้ ก้อง การ ที่ สงัก ควร เป็น ที่ หลีก ออก เว้น อยู่ตาม สมณวิสัย
 เรา สรรเสริญความคลุกคลี ด้วยเสนาสนะ เหนือป่านี่ เมื่อพระศาสดา
 ตรัส สอน อย่าง นี้แล้ว พระโมกคัลลانه กราบทูลถามว่า ว่าโดย
 บ่อด้วยข้อ ปฏิบัติเพียงเท่าไหน ภิกษุ ชื่อ ว่า น้อมไปแล้ว ในธรรม
 ที่ สัน ทัดหา มีความ สำเร็จ ล่วง ส่วน เกษม จากโยกธรรม ล่วง ส่วน
 เป็น พรหมจารี บุคคล ล่วง ส่วน มี ที่ สุก ล่วง ส่วน ประเสริฐ สุก
 กว่า เทวกาแลมยุขี ทั้งหลาย พระศาสดา ตรัสตอบว่า โมกคัลลانه
 ภิกษุ ในธรรม วิสัยนี้ ไก่ สกัย ว่า ยินคา ธรรม ทั้ง ปวง ไม่ ควร บิด
 มั่น ครั้น ไก่ สกัย กัง ห็น แล้ว เธอ ทราบ ธรรม ทั้ง ปวง ชัก
 ด้วย ญาณ อัน ยิ่ง ครั้น ทราบ ธรรม ทั้ง ปวง ชัก ด้วย ญาณ อัน ยิ่ง
 กัง ห็น แล้ว บ่อม กำหนการ ธรรม ทั้ง ปวง ครั้น กำหนการ ธรรม
 ทั้ง ปวง กัง ห็น แล้ว เธอ ไก่ เสวย เวทนา อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง เป็น สุข
 ก็ ก็ ทุกข์ ก็ ก็ มิใช่ ทุกข์ มิใช่ สุข ก็ ก็ เธอ พิจารณา เห็น ว่า ไม่
 เทียง พิจารณา เห็น ด้วย ญาณ เป็น เครื่อง หล่าย พิจารณา เห็น
 ด้วย ญาณ เป็น เครื่อง กัย พิจารณา เห็น ด้วย ญาณ เป็น เครื่อง สละ

คืน ในเวลาทั้งหลายนั้น เมื่อพิจารณาเห็นดังนี้ บ่อมไม่
 ยึดมั่น สิ่งอะไรๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น บ่อมไม่สทึงหวาก
 หวั่น เมื่อไม่สทึงหวาก หวั่น บ่อมกับ กิเลสได้สงบได้จำเพาะ
 ตัว แลทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่ ยแล้ว
 กิจที่จำระต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่ระต้อง ทำอย่างนี้ อีก
 มิได้มี ว่าโดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่า
 ห้อมไปแล้ว ในธรรมที่ สัน คัดหา มีความ สำเร็จ ล่วง ส่วน
 เกษม หากโดย ธรรมล่วง ส่วน เป็น พระคณาวิบุตกลล่วง ส่วน มี
 ที่สุก ล่วง ส่วน ประเสริฐ สุกกว่า เทวดาแล มนุษย์ ทั้งหลาย พระ
 โมกคัลลภะ ปฏิบัติตามโอวาทที่พระศาสดาทรง สั่ง สอน ก็ได้สำเร็จ
 พระอรหัตต์ ในวันนั้น

เมื่อพระ สารีบุตร บวชแล้วได้ ถึง เกศม พระศาสดาเสด็จ อยู่ ที่
 ถ้ำสุกร ขาตา เขาคิชฌกูฏ แขวงเมืองราชกุฎี ปรีพพาชนผู้หนึ่ง
 ชื่อทิจนระ อัคริเวสสนโคตร เข้าไปเฝ้า พระศาสดา กล่าวปราโธแล้ว
 บิณฑะที่ควร ข้างหนึ่ง ทูลแสดง ทิฏฐิ ของตนว่า พระโคตมะ ข้าพเจ้า
 มีความ เหนว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควระ แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ชอบใจหมก

พระศาสดาทวิสตอบว่า อัคริเวสสนะ ถ้าอย่างนั้น ความ เหน
 อย่างนั้น ก็ต้องไม่ควระ แก่ท่าน ท่าน ก็ต้องไม่ชอบความ เหน อย่าง
 นั้น ตรวิสตอบ อย่างนี้ แล้ว ทรงแสดง สมณ พราหมณ์ มี ทิฏฐิ ๓
 จำพวกว่า อัคริเวสสนะ สมณพราหมณ์ พวกหนึ่ง มี ทิฏฐิ ว่า สิ่ง

ทั้งปวงควรแก่เรา เราชอบใจหมด พวกหนึ่งมีทิฐิว่า สิ่งทั้งปวง
ไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจหมด พวกหนึ่งมีทิฐิว่า บางสิ่งควร
แก่เรา เราชอบใจ บางสิ่งไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจ ทิฐิของ
สมณพราหมณ์ พวกที่ ๑ โกล้งข้างความกำหนัดรักใคร่ยินดีในสิ่ง
นั้น ๆ ทิฐิของ สมณพราหมณ์ พวกที่ ๒ โกล้งข้างความเกลียดชัง
สิ่งนั้น ๆ ทิฐิของ สมณพราหมณ์ พวกที่ ๓ โกล้งข้างความกำหนัด
รักใคร่ในของบางสิ่ง โกล้งข้าง ความเกลียดชัง ของบางสิ่ง ผู้รู้
พิจารณาเห็นว่า ถ้าเราจักถือมั่นทิฐิ^๕ นั้นอย่างหนึ่ง อย่างใด กล่าว
ว่าสิ่งนี้แลจริง สิ่งอื่นเปล่าหาจริงไม่ ก็จะต้องถือผิดหากคน
สอง พวกที่มีทิฐิ^๕ ไม่เหมือนกับตน ครั้นความถือผิดกันมีขึ้น ความ
วิวาทเถียงกันก็มีขึ้น ครั้นความวิวาทมีขึ้น ความพิฆาตหมาย
มั่นก็มีขึ้น ครั้นความพิฆาตมีขึ้น ความเบียดเบียน^๖ กันก็มีขึ้น ผู้
รู้เห็นอย่างนี้แล้ว บ่มละทิฐิ^๕ นั้นเสียด้วย ไม่ทำทิฐิ^๕ อื่นให้เกิก
ขึ้นด้วย ความละทิฐิ^๕ สามอย่างนี้ บ่มมีด้วยอุปายอย่างนี้
ครั้นทรงแสดงโทษแห่งความถือมั่นด้วยทิฐิ^๕ สามอย่างนี้แล้ว ทรง
แสดงอุปาย เครื่องไม่ถือมั่นต่อไปว่า อภิกขเวสณะ ภายก็อรูป ประชุม
มหาภูตทั้ง ๔ (ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ) มีนิคามารคาเป็นแกนเกิก
เจริญขึ้นเพราะเข้าสู่กเลสขณ^๗ สก^๘นี้ ต้องขยรม^๙ กันกลืนเหม็น แล
จักเสื่อมลทินเป็นนิค^{๑๐} มีความแตก กระจัดกระจายไปเป็นขรรมคา
ควรพิจารณาเห็นโดย ความเป็น ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ออกทนได้ ยาก

เป็นโรค เป็นทั้ง หิว ไข้ เป็นทั้ง ตุกส โดยความ ยาก ลำบาก ข้ำรูก
 ทรูก ไทรนม เป็นของว่างเปล่า ไม่ใช่ตน เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้
 บัณฑิต ความพอใจรักใคร่ กระวน กระวาย ในภามเสียบไต อันหนึ่ง เวทนา
 เป็น ๓ อย่าง คือ สุข ทุกข์ อเบกขา คือ ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุข ใน
 สมัยใด เสวย สุข ในสมัยนั้นไม่ไ้ เสวย ทุกข์ แล อเบกขา ในสมัยใด
 เสวย ทุกข์ ในสมัยนั้นไม่ไ้ เสวย สุข แล อเบกขา สุข ทุกข์ อเบกขา
 ทั้ง ๓ อย่างนี้ไม่เที่ยง บัณฑิต ประชุมทำ ธาตุกับธาตุ เกิดขึ้นแล้ว
 มีความสิ้นไป เสื่อมไป กลายไป กายไปเป็นธรรมภา อริยสาวกผู้
 ไ้ พังแล้ว เมื่อเห็น อย่างนี้ บัณฑิต เมื่อหน่ายทั้งใน สุข ทุกข์ อเบกขา
 เมื่อเมื่อหน่าย ถิ ปราศจาก กำหนัด เพราะ ปราศจาก กำหนัด จิตก็
 พ้นจากความถือมั่น เมื่อจิตก็พ้นแล้ว ก็เกิดญาณรู้ว่า พ้นแล้ว
 อริยสาวกนี้ รู้จักว่า ธาตุสิ้นแล้ว พรหมบรรพ์ไ้ อยู่จบแล้ว กิ
 ติ จา ระ ค้อง ทำไ้ ทำเสร็จแล้ว ก็อธิษฐานเพื่อ ความเป็น อย่างนี้
 มิไ้ มี ภิกษุผู้ พ้นแล้ว อย่างนี้ไม่วิเวกถึง ถึงกับผู้ใด ด้วย
 ทิฐิ ของตน ไหวหารใดเขาพูดกันอยู่ในโลก ก็พูด ความไหวหารนั้น
 แต่ไม่ถือมั่น ด้วย ทิฐิ

สมัยนั้น พระสารีบุตร หึงฉวยอยู่จาว พิก เมืองพระ อยู่นาน
 แห่งพระศาสนา ไ้ พังธรรมเทศนา ที่ทวีต แก่ ถึงหนข ปวิพพาชก
 จึงกำริหว่า พระศาสนา ทวีต สอน ให้ละ การถือ มั่น ขวมเหล่า
 นั้นด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง เมื่อ ท่านพิจารณาอยู่ อย่างนี้ จิตก็พ้น

จาก อาสวะ ไม่ถือมั่น ด้วย อุบายทาง ส่วนที่ชนช ปริพพาชก นั้น
 เช่น แก่ได้ คงคา เห็น ชรรณ สันความ เกลือบ แกล้ง สงสัยในพระ
 พุทธศาสนา กุล สวรรเสวีญ ชรรณ เทศนา แล แสทง ทน เช่น อุบายว่า
 พระองค์ ภายตทิกวส นีเพระ นึก ๆ พระองค์ ทรง ประภาศ ชรรณ
 ให้ข้าพเจ้าทราบ ชัก โดยวิธี เช่นอื่น มาก ใช้แต่อย่างเดียว คุฯ
 บุคคล หายจงบ ที่ ขัว เปิก ของ ที่ ปีก บอกรทาง แก่คนหลงในทาง
 ล่องโคมในที่ มีกด้วย ประสงค์ว่า คนมีดวงตา จักเห็นรูปนั้น ข้า
 พระองค์ ถึง พระองค์ กับ ทั้ง พระชรรณ พระสงฆ์ว่า เช่น ที่ รลึก ขอ
 พระองค์ จง ทรง จำ ข้า พระองค์ ว่า เช่น อุบายถึง พระ รัตนทวี เป็น
 ที่ รลึก ทลอกชีวิต จำเดิมแต่ วัน นี้เป็นต้นไป

เมื่อ พระ สารีบุตร แล พระโมคคัลลนะ สำเร้ง พระ ฮอร์หัตถ์ อย่าง
 นี้แล้ว ท่านได้ ตั้ง อยู่ในที่ เป็น สาวก เลิศ ใน พระศาสนา โดยคุณ
 ชรรณ ที่มีในตน แล อุเคราะหส์ สพรหมจารี เพื่อน บัพพิชิต ด้วย กันใน
 การให้ โอวาท สั่ง สอน

พระศาสดา ทรง สวรรเสวีญ โดยบรรยาย หลาย ประการ กังควส แก่
 ภิกษุ ทั้งหลาย ว่า ภิกษุ ทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย คง กับ สารีบุตร แล
 โมคคัลลนะ เด็ก ๆ เธอ เป็น คน มี บัญญา อุเคราะหส์ สพรหมจารี เพื่อน
 บัพพิชิต ทั้งหลาย สารีบุตร เปรียบ เหมื่อน มารดา ผู้ ได้ เกิด โมคคัลลนะ
 เปรียบ เหมื่อน นางนม ผู้ เลี้ยง ทารก ที่ เกิด แล้ว นั้น สารีบุตร ย่อม แะ นำ

ได้ตั้งอยู่ในโลกาปัตติผล โมกคัลลหะ แหะ นำให้ตั้ง อยู่ในคุณ เบื้อง
บนที่สูง สุกกว่า นั้น

ถ้า พระอนาคณ ขรรณ ที่มีใน สอง พระ อัครสาวก โดยจำเพาะ
องค์ พระสารีบุตร เป็นผู้ ที่ พระศาสดา ทรงยกย่อง ในสถาน ว่า
เลิศทางปัญญา สามารถแสดง พระธรรม จักร แล พระ เทวาวินัย
ให้กว้างขวาง พิสดาร แม่นกับพระองค์ได้ แล ฉลาดในการ สั่ง สอน
เมื่อ พุทธศาสนา แพร่ หลาย มี ภิกษุ ขึ้น มาก แล้ว ถ้า มี ภิกษุ มา
ทูลลา พระศาสดา จะเที่ยวจาริกไปทางไกล มักตรัสให้ ไปลา พระ
สารีบุตร ก่อน เพื่อ ท่าน จะได้ สั่ง สอน เชอ เหล่านี้ เช่น ครั้ง หนึ่ง พระ
ศาสดา เสด็จ อยู่ เมือง เทวทหะ ภิกษุ เป็น อัน มาก เข้าไปเฝ้าพระศาสดา
ทูลลา จะไป ย่ำ ชาติ ภูมิ สมณ พระองค์ ตรัสถามว่า ท่าน ทั้งหลาย
บอก สารีบุตร แล้ว หรือ ภิกษุ เหล่า นั้น ทูลว่า ยัง ไม่ได้ บอก จึง ตรัส
สั่งให้ ไปลา พระ สารีบุตร แล้ว ทรงชมว่า พระ สารีบุตร เป็น คน มี
ปัญญา อหุเคราะห์ เพื่อน บัณฑิต ภิกษุ เหล่า นั้น ก็ ไปลา ตาม วัย สั่ง
ท่าน จึง ว่า ผู้ มี อายุ คน มี ปัญญา ผู้ จะ ตาม วิชา กระ ภิกษุ ผู้ จะ ไป
ทาง ประเทศ มี อยู่ เมื่อ เขา จะ ลอง ถามว่า ครู ของ ท่าน สั่ง สอน
อย่างไร ท่าน ทั้งหลาย ได้ เคย พัง เคย เวียน แล้ว หรือ จะ พยากรณ์
อย่างไร จึง จะเป็น อัน ไม่ กล่าว ได้ ผิด คำ สอน ของ พระศาสดา ซึ่งเป็น
การ ใส่ ความ แล พยากรณ์ ตาม สมควร แก่ ทาง ขรรณ ไม่ ให้ เขา
คิดเห็นได้ ภิกษุ เหล่า นั้น ขอ ให้ ท่าน สั่ง สอน ท่าน จึง ว่า ถ้า เขา ตาม

อย่างนั้น ท่านจึงพยากรณ์ว่า ครูของเรา สอนให้ละ ความกำหนัด รักใคร่เสีย ถ้าเขาถามอีกว่า ละความกำหนัดรักใคร่ใน สิ่งใด พึงพยากรณ์ตอบว่า ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถ้าเขาถามอีกว่า ครูของท่าน เห็นโทษอะไร แลเห็นคุณอันสิ่งใด จึงสั่งสอนอย่างนั้น พึงพยากรณ์ตอบว่า เมื่อบุคคลยังมีความกำหนัด รักใคร่ ในสิ่งเหล่านั้นแล้ว ครั้นสิ่งเหล่านั้น แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ก็เกิดทุกข์มีโศกเศร้าว่าไร เป็นอัน เมื่อละความกำหนัด รักใคร่ ในสิ่งเหล่านั้นไปแล้ว ถึงสิ่งเหล่านั้นวิบัติแปรปรวนไป ทุกข์เหล่านั้นก็ไม่เกิด ครูของเรา เห็นโทษแลเห็นสิ่งอย่างนี้ อันหนึ่ง ถ้าบุคคล เข้าถึง อกุศลธรรม จะได้อยู่เป็นสุข ไม่คับแคบแค้น ไม่ต้องเดือดร้อน แลบุคคลผู้เข้าถึง กุศลธรรม จะต้อง อยู่เป็นทุกข์ คับแคบเดือดร้อน พระศาสดาจึงทรงสั่งสอนให้ละ อกุศลธรรม เจริญ กุศลธรรม เพราะเหตุบุคคลเข้าถึง อกุศลธรรม ต้อง อยู่เป็นทุกข์ คับแคบเดือดร้อน บุคคลผู้เข้าถึง กุศลธรรม อยู่เป็นสุข ไม่คับแคบ ไม่เดือดร้อน พระศาสดาจึงทรงสั่งสอน ให้ละ อกุศลธรรม เจริญ กุศลธรรม ภิกษุเหล่านั้นรับภานิคของท่านแล้ว ลาไป

อีกเรื่องหนึ่ง บรมกถิกขุกล่าวว่า พระชีนาสพ ตายแล้ว คับ สุนัข ภิกษุทั้งหลายว่า เห็นอย่างนั้นผิด เธอไม่เชื่อ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาว จะปล่อยเธอ หากความเห็นนั้นได้ จึงเชิญพระ สารีบุตรไปช่วยว่า ท่านจึงถามเธอว่า บรมกถ ท่านสำคัญความอย่างไร ท่านเห็น

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คำฉันท์นี้ ว่า พระชีณาสพ หรือ

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชีณาสพ ในฉันท์คำนี้ หรือ

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชีณาสพ อื่น จากฉันท์คำนี้ หรือ

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น พระชีณาสพ ว่า เป็นฉันท์คำ หรือ

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชีณาสพ ไม่มีฉันท์คำ หรือ

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. บมกะ ท่านหา พระชีณาสพในฉันท์คำนี้ ไม่ได้ โดยจริง
อย่างนี้ ควร หรือ ะ พุคยีนัยนี้ อย่าง นั้นว่า พระชีณาสพ คาย แล้ว
กับ สุนัย ทั้ง นี้

ย. แต่ก่อนข้าพเจ้าไม่รู้ จึงได้ มีความเห็นผิดเช่น นั้น บัดนี้
ข้าพเจ้า ได้ พัง ท่านว่า จึง ละ ความเห็นผิดนั้นได้ และได้ บัณฑิต อรรถ
พิเศษ ท้าย

สา. บมกะ ถ้า เขาถาม ท่านว่า พระชีณาสพ คาย แล้ว เป็นอะไร
ท่าน ะ แก่ อย่างไร

ย. ถ้า เขาถาม ข้าพเจ้า อย่างนี้ ข้าพเจ้า ะ แก้วว่า รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่ไม่เที่ยง คาย ไป แล้ว

สา. ทีละ ๆ บมกะ เรา จะ อุปมาให้ท่าน พัง เพื่อ จะให้ ความ ชัด
 นั้น ชัด ชัด เหมือน ค้างเข้ เรือน ที่ เปน คน มั่ง มี รักษา ตัว แข็งแรง
 ผู้ใด ผู้หนึ่ง ก็ ก็ จะ เข้า เข้ เรือน นั้น จึง นึก ว่า เขา เปน คน มั่ง มี แล
 รักษา ตัว แข็งแรง จะ เข้า โดย ผล การ เหน จะ ไม่ ไถ่ ง่าย จำ จะต้อง
 ลอบ เข้า โดย อุบาย ครั้น ก็ คิด อย่าง นั้น แล แล้ว จึง เข้า ไป เปน คน รับ ใช้น้
 ของ เข้ เรือน นั้น หมั่น คอย รับ ใช้น้ จน ค่อย เกษ ภัย แล แล้ว ครั้น เหน
 เข้ เรือน นั้น เผลอ ก็ เข้า เสียบ ด้วย ศัสตรา ที่ คน บมกะ ท่าน จะ เหน
 อย่าง ไ้ เข้ เรือน นั้น เวลา ผู้ เข้า นั้น เขา มา ขอ อยู่ รับ ใช้น้ สดบ ก็ ก็
 เวลา ไ้ ใช้น้ สดบ อยู่ ก็ ก็ เวลา เข้า ตัว ก็ ก็ ไม่ รู้ ว่า ผู้ นี้ เปน คน เข้า
 เรา อย่าง นี้ มี ไ้ หรือ

บ. อย่าง นี้ แล ท่าน ผู้ มี ชาติ

สา. บุตร คน ผู้ ไม่ ไ้ พัง แล แล้ว ก็ ก็ นั้น เขา เหน รูป เวทนา สัญญา
 สังขาร วิญญาณ ว่า เปน คน ข้าง เหน คน ว่า มี รูป เวทนา สัญญา
 สังขาร วิญญาณ ข้าง เหน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ใน
 คน ข้าง เหน คน ใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ข้าง ไม่ รู้
 จัก ชัด ชัด นั้น อัน ไม่ เทียง เปน ทุก จั ไม่ ไ้ คน ข้าง รับ ตก แคง กุ
 เปน ผู้ เข้า ตาม เปน จึง อย่าง ไ้ ย่อม ถึง มี น้ ชัด ชัด นั้น ว่า ตัว ของ
 เรา ชัด ชัด ที่ เขา ถึง มี น้ นั้น ย่อม เปน ไป เพื่อ สิ่ง ไม่ เปน ประโยชน์
 แล ทุก จั สัน ทาณ นาน ส่วน อริย สาวก ผู้ ไ้ พัง แล แล้ว ไม่ พิจารณา เหน
 เช่น นั้น รู้ ชัด ตาม เปน แล แล้ว อย่าง ไ้ ท่าน ไม่ ถึง มี น้ ใน ชัด ชัด ว่า ตัว

ของเรา ชันธุ์ห้าที่ท่าไม้เถื่อนนั้น บ่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แล
สุขสันต์กาลนาน พระสารีบุตรเป็นผู้ที่พระศาสดาทรงสรรเสริญว่า
เป็นคนมีปัญญาฉลาดในการสั่งสอน มีทิวอย่างดังนี้

ส่วน พระโมคคัลลานะ เป็นผู้ที่พระศาสดาทรงสรรเสริญว่า
มีฤทธิ์สามารถให้สิ่งที่ประสงค์ สำเร็จได้ แลฉลาดในการแนะนำ
พระภิกษุที่ไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใส ไม่ทำศรัทธาแก่โลก ทรัพย์ของ
เขาให้เสีย ประหนึ่งแมลงผึ้ง ชันธุ์เที่ยวไปในสวนดอกไม้ ไม่ทำสี
แต่กลิ่นของดอกไม้ให้ช้า ถึงเขาแล้วสบินไปฉนั้น แล้วครีดีสอน
ให้ภิกษุ ถึงเขาเป็นเยี่ยงอย่าง ประพฤติตาม

เมื่อ พระอัครสาวกทั้งสองมาบวชแล้ว ภุมมบุตรในเมืองราชคฤห์
ที่ไ้ความเลื่อมใส มาบวชอีกเป็นอันมาก ฝ่ายผู้ที่ไม่เลื่อมใส
ก็พากันติเตียนว่า พระสมณโคตมปฏิบัติเพื่อทำขายไม้ได้ มีบุตร
ทำหญิงให้เป็นม่าย เข้าไปลักพระภิกษุเสียดังนี้

— ๗๘ —

ปริจเฉทที่ ๗

ในแขวงกรุงราชคฤห์นั้น มีบ้านพราหมณ์อีกหมู่บ้านหนึ่ง พราหมณ์
ผู้หาบ้นชื่อ กัปปิยะ มีบุตรคนหนึ่งชื่อปิณฑลิ อีกอย่างหนึ่ง เรียก
ว่า กัสสปะ ตามโคตร ปิณฑลิ มาดพนั้น มีภริยาคนหนึ่ง ชื่อ นาง
ภักทกาปิลาณี เมื่อ มารดาบิดาของปิณฑลิมาดพแล้ว สาม
ภริยาทั้งสองนั้นเห็นเหตุว่า ผู้อยู่ครองเรือน ต้องคอยนั่งร่ำขาย เพราะ

การงานที่ผู้อื่นทำไม่ได้ มีใจเบื่อง่าย ชวนกันละสมมติเสีย ออก
 ขว้างคำคิด วันหนึ่งปีปณโกไศพบ พระศาสดา ประทับอยู่ที่ใต้ร่มโพธิ์
 ซึ่งเรียกว่า พุคฺคฤคณโคตร ในระหว่างกรุงวาชกฤคและเมืองนาฬันทา
 ก่อกัน มีความเลื่อมใสเปล่งวาจา ประกาศว่า พระศาสดาเป็นศาสดา
 ของตน ตนเป็นสาวกของพระศาสดา พระศาสดาทรงอนุญาต ให้
 เป็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ด้วยประทานโอวาทสามข้อว่า ถัสสปะ
 ทานัง คึกขาว่า เราจักเข้าไป ถึงความละเอียดและความเกรง ไว้
 ในภิกษุที่เป็นผู้เล่าและปานกลางเป็นอย่างแรงกล้า ทั้งนี้ข้อหนึ่ง
 เราจักพึงธรรมอันใดอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเพียร
 ลงพึงธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความทั้งนี้ข้อหนึ่ง เราจักไม่ละสติ
 ที่อยู่ในกายคือ พิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์ ทั้งนี้ข้อหนึ่ง ครั้น
 ทรงสั่งสอนพระภิกษุสามเณรอย่างนี้แล้ว เสด็จกลับไปยังบ้าน
 โอวาท ทรงสั่งสอนแล้วข้าพญามีใจไม่ช้านัก ก็ได้สำเร็จพระอรหัตต
 ผล ภายหลังพระศาสดาทรงยกย่อง ด้วยทรงรับผ้าสังฆาฏิของท่าน
 ไปทรง ประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ให้แก่ท่าน และยกย่อง
 ว่ามีธรรมเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ แลทรงสรรเสริญว่า เปน
 คนปฏิบัติมาก น้อยสันโดษ ทรงสั่งสอนให้ภิกษุทั้งหลายถือเอาเป็น
 อย่างว่า ภิกษุทั้งหลาย ถัสสปะ ผู้นี้เป็นผู้สันโดษ ยินดีด้วยจิ
 วมิตยาบาท เสนาสนะ เกสัชคามมีคามไถ่ไม่มากนัก แลกล่าว
 สรรเสริญคุณของ ความสันโดษ ด้วยข้าพเจ้านี้ เธอไม่ถึงความ

แสวงหาไม่ควร เหตุที่ข้ารับใช้นั้น แสวงหาไม่ได้ ถ้าไม่สละทุกใจ แสวงหาได้แล้ว ถ้าไม่เป็นคนกำหนดในข้ารับใช้นั้นบริโลก ท่านทั้งหลาย พึงศึกษาตามอย่างนั้น ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อเป็นเช่นนั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะ เข้าไปใกล้พระภูตชก ภายแผลใจห่าง ประพฤติตนเป็นคนใหม่ ไม่คู่กันเคยเป็นนิตย ไม่คนอง ภายวาทะใจในพระภูตเป็นนิตย จิตต์ไม่ข้อง อยู่ในพระภูตเหล่านี้ เฝือกเฉยทั้งจิตต์เป็นกลางว่า ผู้ใดได้ลาภก็ ใจได้ลาภ ผู้ใดได้บุญก็ ใจได้บุญ คนได้ลาภมีใจฉันใด ผู้อื่นได้ก็มีใจฉันใด ภิกษุใด แสวงธรรมแก่ผู้อื่นด้วยคิดว่า โฉนหนอ เขาจะ พึง ตั้งใจ พึงธรรมของเรา ครั้นฟังแล้ว จะพึงเลื่อมใสในธรรม เลื่อมใสแล้ว จะพึงทำอาการของผู้เลื่อมใส ธรรมเทศนาของภิกษุนั้นไม่มีวิสุทธ ส่วนภิกษุใด แสวงธรรมแก่ผู้อื่นด้วยคิดว่า ธรรมอัน พระศาสดา กล่าวมาแล้ว โฉนหนอ เขาจะ พึงฟัง ธรรมของเรา ครั้นฟังแล้ว จะพึงรู้ธรรมนั้น ครั้นรู้แล้ว จะ พึงปฏิบัติเพื่อความ เป็นอย่างนั้น ภิกษุ นั้นอาศัย ความที่แห่ง ธรรมเป็นธรรมอันดี อาศัยกรุณาแลเห็นคุณ แสวงธรรมแก่ผู้อื่น ธรรมเทศนาของภิกษุนั้น บริสุทธแล้ว กัสสปะ ก็เหมือนอย่างนั้น เราสอนท่านทั้งหลาย ยกกัสสปะ ขึ้นเป็นตัวอย่าง ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว จงปฏิบัติเพื่อเป็นอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ใดผู้หนึ่ง เข้าไปใกล้พระภูตด้วยคิดว่า ขอเขาจงให้แก่เราผู้เกิดเถิด อย่าให้แก่ผู้อื่นเลย จงให้แก่เรามากอย่าให้

น้อย จึงให้แก่ของที่ดีก็ อย่าให้ของที่ดีเลย จึงให้โดยเร็ว อย่าช้า จึงให้โดยเคารพ เมื่อคิดอย่างนั้น ครั้นเขาไม่ให้ก็ให้ น้อยไม่ไห้มากก็ให้ ให้ของที่ดีเลยไม่ให้ของที่ดีก็ ให้ช้าไม่ให้โดยเร็วก็ให้ให้โดยไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ ก็ดี ภิกษุเห็น ถัดจากใจได้เสวยทุกขโถมหัสมีข้อนั้นเป็นเหตุ ภิกษุเช่นนี้ไม่ควรเพื่อจะเป็นคนเข้าไปใกล้พระครู ส่วนภิกษุใดไม่คิดอย่างนั้น แม้เขาจะไม่ให้ก็ให้หรือให้โดยอาการ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี เธอก็ไม่จักใจไม่เสวยทุกขโถมหัสมีข้อนั้นเป็นเหตุ ภิกษุเช่นนี้ควร เพื่อเป็นคนเข้าไปใกล้พระครู ถัดสละก็เป็นเหมือนอย่างนั้น เราสอนท่านทั้งหลายบอก ถัดสละขึ้นเป็นคัวอย่าง ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อเป็นอย่างนั้นเถิด

ครั้งหนึ่ง พระ ถัดสละเข้าไปเฝ้า พระศาสดาที่เวฬุวัน พระศาสดาตรัสว่า ถัดสละเกิดวันนี้ท่านแก่แล้ว ผ้าป่ายังสุกุลจีวร ที่เขาไม่หุงห้อม ของท่านนี้หนักนัก ท่านจงทรงจีวรที่คฤหบดีถวายเถิด จงฉันโภชนะในที่นิมนต์เถิด แล จงอยู่ในที่ใกล้เราเถิด ท่านพูดว่า ข้าพระเจ้า เคยอยู่ในป่าเที่ยวบิณฑบาต ทรงผ้ายังสุกุลจีวร ไข้แต่ผ้าสามผืน มีความปราถนา น้อย สันโทษ ชอบเจียมสังก ไม่ชอบระคนด้วย หมู่ ปรรวภาความเพียร แล พุทธรตริณคุณ เช่นนี้มานานแล้ว พระศาสดาตรัสถามว่า ถัดสละ ท่านเห็น

อำนาจประโยชน์อะไร จึงประพฤติคนเช่นนั้น แต่พุทธบรรเลง
ความเป็นอย่างนั้น ท่านทูลว่า ข้าพระเจ้าเห็นอำนาจประโยชน์สอง
อย่างคือ การอยู่เป็นสุขในบัดนี้ ของตนด้วย อหุเคราะห์ประชุมชน
ในภายหลังด้วย ประชุมชนในภายหลังทราบดีว่าสาวกของพระพุทธเจ้า
ท่านไม่ประพฤติคนอย่างนั้น จักถึงทิฏฐามุคติ ปฏิบัติตามที่คนได้
เห็นได้ยิน ความปฏิบัตินั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์แลสุขแก่เขา สัน
กาลนาน พระศาสดาประทานสาธุการว่า คีละ คีละ กัสสปะ
ท่านปฏิบัติเพื่อประโยชน์แลสุขแก่ชนเป็นอันมาก ท่านจงทรงผ้า
บังสุกุลจีวรของท่านเถิด ท่านจงเที่ยวบิณฑบาตเถิด ท่านจงอยู่
ในป่าเถิด พระศาสดาทรงสรรเสริญพระกัสสปะว่า เป็นผู้มักน้อย
สันโดษอย่างนี้ เพราะพระที่มีชื่อเรียกตามโคตรว่า กัสสปะ
มีหลายองค์เช่น พระกัสสปะพี่น้อง สามองค์เป็นต้น ภิกษุทั้งหลาย
จึงเรียกท่านว่า พระมหากัสสปะเพื่อจะไ้รู้ จักง่าย

ฝ่ายพระเจ้าจันทรชิตในกรุงอุชเชนี ทราบว่า พระศาสดา
ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนประชุมชน ธรรมที่ทรงแสดงนั้น
เป็นธรรมอันแท้จริง ให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม มี
พระราชประสงค์จะใคร่เชิญเสด็จพระศาสดา ไปประกาศศาสนา
ที่กรุงอุชเชนี จึงตรัสสั่งภิกษุาภะบุโรหิต ซึ่งเป็นคนมีความรู้
เรียนจบไตรเพทไปเชิญเสด็จ ภิกษุาภะบุโรหิตทูลลาจะบวชด้วย
ครั้งนี้ ทรงอนุญาตแล้ว ออกจากกรุงอุชเชนีพร้อมด้วยบริวารเจ็ดคน

มาถึงที่ประทับ พระศาสนาแล้ว เข้าไปเฝ้า ได้ฟังธรรมเทศนา
 บัณฑิต พระอรหันต์พร้อมทั้งแปดคนแล้ว ทูลขออุปสมบท พระศาสนา
 ก็ทรง อนุญาตให้เป็น ภิกษุ ด้วย พระราชาโดย หีบหนหลัง ทัก
 ทูลเชิญเสด็จไป กรุง อุชเชนี ตาม พระราชประสงค์ ของ พระเจ้าจันทร
 บัณฑิต พระศาสนา รับสั่งว่า ท่านไปเองเถิด เมื่อท่านไปแล้ว
 พระเจ้าแผ่นดิน จักรพรรดิ เลื่อมใส ท่านถวายบังคม ลา พา ภิกษุ วิหาร
 เจ็ดองค์ กลับไป กรุง อุชเชนี ประกาศ พุทธศาสนา ให้ พระเจ้าจันทร บัณฑิต
 และชาวพระ นคร เลื่อมใสแล้ว กลับ มา สำนัด พระศาสนา ท่านเป็น
 คนฉลาดใน การ อธิบาย ความ ของ คำ ที่ ย่อ ให้ พิสดาร ได้ สรรเสริญ
 แก่ พระศาสนา ใน ข้อ นี้

ครั้งหนึ่ง พระศาสนา ทรง แสวง ธรรม ว่า ผู้มีปัญญาไม่ควร
 ตาม คิติดัง สิ่ง ที่ ล่วงไปแล้ว ไม่ควร ะ มุ่งหมาย สิ่ง ที่ ยังไม่ มา ถึง
 เพราะว่า สิ่งใด ที่ ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้น ก็ ละ เลียบ แล้ว สิ่งใด ยัง ไม่ มา
 ถึงแล้ว สิ่งนั้น ก็ ยัง ไม่ ได้ ไม่ ถึง ผู้ใด เห็นแจ้ง ธรรม ที่ เกิด ขึ้น
 จำเพาะหน้าในที่นี้ๆ ในกาลนี้ๆ ไม่ มุ่งหมาย ไม่ คลอนแคลน
 ครั้น รู้ ธรรม นั้นแล้ว ฟัง ให้ ธรรม นั้น เจริญ เจริญๆ ความเพียร ควร
 ทำ เติบ ใน วัน นี้ และ ใครเล่า จะ ฟัง รู้ว่า ความตาย จะ มี ต่อ พวุง นี้
 เพราะว่า ความฉกฉวย เห็น ต่อ มฤตยูราช ที่ มี เสนาใหญ่ ไม่มี เลย ผู้รู้
 ที่ เป็น คน สงบ ร่าเริง ย่อม กล่าว สรรเสริญ ผู้ มีความเพียร ไม่ เกียจ
 คร้าน ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน อยู่ ด้วย ความไม่ ประมาท อย่าง นี้ ว่า

ผู้มีราตรีเกือบเจ็ดวัน ครั้น ครุสอย่างนั้นแล้ว เสด็จลงสู่เขาวิศารท
 ประทับ ภิกษุทั้งหลายไม่ได้อะไรเพื่อจะ ทูลถามความแห่งคำที่ครุส
 โดยขอให้เขาใจกว้างขวาง เห็นความสามารถ ของพระภิกษุอาฬส จึง
 ไปหาอาราธนาให้ท่านอธิบาย ท่านจึง อธิบายให้ฟังว่า ท่านผู้มีอายุ
 เรา รู้ความแห่งธรรมที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อ นั้น ความความ พิศการ
 ว่า เมื่อบุคคลคิดว่าเป็น กาลไกลล่วงแล้ว ทา กัณ รูปสุกกับเสียง
 ร่มก กับ กลิ่น ดัน กับรส กาย กับ สิ่ง ที่ ระ ฟัง ถูกต้อง ด้วย กาย ใจ กับ
 อารมณ์ที่เกิดขึ้นใจของเรา มีแล้วอย่างนั้น ความกำหนัดพอใจใน
 สิ่งเหล่านี้ นั้น ก็ผูกพันวิญญาณ เพราะวิญญาณ อันความกำหนัด
 พอดีผูกพันแล้ว ผู้ที่ผูกพันแล้ว สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่เพิกเพี้ยน
 สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว ไม่คิดอย่างนั้น
 ความกำหนัดพอใจใน สิ่งนั้น ๆ ก็ไม่ผูกพันวิญญาณได้ ผู้ที่ก็ไม่
 เพิกเพี้ยน สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่ไม่เพิกเพี้ยน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า
 ไม่ตามคิดถึง สิ่งที่ล่วงแล้ว บุคคลทั้ง จิตไว้เพื่อหมายจะได้
 สิ่งที่ยังไม่ได้แล้ว ว่า ในกาลไกล ช่างน่า ใน ทา กัณ รูปเช่นกัน
 ของเราจะ เป็น อย่างนี้ เพราะความ ตั้งจิตอย่างนั้นเช่นนี้จับ ผู้
 นั้น ก็เพิกเพี้ยน สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่เพิกเพี้ยน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่า
 มุ่งหมาย สิ่ง ยัง ไม่มาถึง บุคคลไม่ ตั้ง จิต เพื่อจะ หมายได้ สิ่ง ที่
 คนยังไม่ได้แล้ว อย่างนั้น ก็ไม่เพิกเพี้ยน สิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่เพิก
 เพี้ยน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าไม่มุ่งหมาย สิ่ง ที่ยังไม่มาถึงแล้ว

ในท่ากัณฐะรูปเป็นต้น อย่างละสอง ๆ อันใด ก็เกิดขึ้นจำเพาะหน้า
 ถ้าว่าความกำหนัดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ผูกพันวิญญาณไว้แล้ว บุคคล
 ก็เพิกเพลินสิ่งนั้น ๆ ผู้เพิกเพลินสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าอ่อน
 แง่นคลอนแคลนในธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า ถ้าความกำหนัด
 พพอใจสิ่งนั้น ๆ ไม่ผูกพันวิญญาณไว้ บุคคลก็ไม่เพิกเพลินสิ่งนั้น ๆ
 ผู้ที่ไม่เพิกเพลิน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าไม่อ่อนแอจนแคลน
 ในธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า ท่านผู้มีอายุ เราเข้าใจเพื่อความ
 แห่งธรรมที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อ ตามความพิสดาร อย่างนี้ ถ้า
 ท่านทั้งหลายประสงค์ ก็จงเข้าไปเฝ้า พระศาสดาทูลถามความนั้น
 เด็ด พระองค์ทรงแก้อย่างไร จงจำไว้อย่างนั้นเถิด ภิกษุเหล่านั้น
 ลา พระภิกษายะ กลับมา ขึ้นไปเฝ้า พระศาสดาทูลถามความนั้นได้
 ทรงทราบ พระองค์ตรัสสรรเสริญ พระภิกษายะว่า ภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษายะ เป็นคนมีปัญญา ถ้าท่านถามความนั้นเถว แม้เรา
 ก็คงแก้เหมือน ภิกษายะ แก่แล้วอย่างนั้น ความของธรรมที่เรา
 แสดงแล้วโดยย่อ อย่างนั้นแหละ ท่านทั้งหลายจงจำไว้เถิด พระ
 ภิกษายะเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายคำที่บ่งให้กว้างขวาง พระศาสดา
 ทรงสรรเสริญในข้อนี้ มีดังนี้ เป็นตัวอย่าง

ปริเฉทที่ ๘

ฝ่ายพราหมณ์พาวรี ซึ่งออกไปขอขมาประพาศพรตตามลัทธิ
ของพราหมณ์ ทั้งอาศรมอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวารี ในที่พรมแกน
แห่งเมืองอัสสะกะแลเมืองอาฬกะ เป็นอาจารย์ใหญ่บอกไตรเพทแก่
หมู่ศิษย์ ใด่ทราบว่า พระโอรสของสัถยราช เสด็จออกบำเพ็ญ
ปณิญาพระองค์ว่า เป็นผู้ทวิตรูเองโดยชอบ แสวงขรรคมั่ง สอน
ประชุมชน มีคนเชื่อแลเลื่อมใส ขอมคนเป็นสาวก ปฏิบัติตามคำ
สั่งสอนเป็นอันมาก พาวรีคิดหลากหลายจะใคร่สืบสวนให้ไ้ความ
แน่ จึงเรียกมาณพผู้เป็นศิษย์สืบทุกคน มีอชิตมาณพเป็นหัวหน้า
ผูกขัณฑ์ให้คนละหมวกๆ ใ้ไปทูลถามลงภู มาณพทั้ง
สิบทุกคนลาอาจารย์แล้ว พามาณพที่เป็นบริวารไปเฝ้า พระศาสดา
ที่ป่าสาณเคตีย่วนแคว้นมคธ ทูลขอโอกาสถามขัณฑ์คนละ
หมวกๆ ครั้นพระศาสดาทรงอนุญาตแล้ว อชิตมาณพทูลถามขัณฑ์
เป็นที่แรก ๔ ข้อ ดังนี้ว่า โลกคือหมู่สัตว์ อันอะไรปกบังไว้ จึง
หลงงูอยู่ในที่มืด เพราะอะไรเป็นเหตุจึงไม่มีปัญญาเห็นปรากฏ
พระองค์ทวิสว่า อะไรเป็นเครื่องฉายไล่สัตว์โลกนั้นให้ตกอยู่ แล
ทวิสว่า อะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลกนั้น

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า โลกคือหมู่สัตว์ อันอวิชชา
คือความไม่รู้แจ้ง ปกบังไว้แล้ว จึงหลงงูอยู่ในที่มืด เพราะ
ความอยากมีประการต่าง ๆ แลความประมาทเลินเล่อ จึงไม่มี

ปัญญาเห็นปรากฏ. เรา กล่าวว่า ความอยากเป็นเครื่อง ฉาบได้ สัตว์
โลกให้ติดอยู่. แลเรา กล่าวว่า ทุกข์เป็นดับใหญ่ของ สัตว์โลก นั้น

อ. ขอ พระองค์ จงทวิสบอก ว่า อไร เป็นเครื่องห้าม เป็น
เครื่อง กันความอยาก ซึ่ง เป็นทุกข์ กระแต่ หน้า คลั่งไคล้ไปใน
อารมณ์ ทั้งปวง ความอยากนั้น จะ ละได้ เพราะ ชรรณอะไร

พ. เรา กล่าวว่า สติเป็นเครื่องห้ามเป็นเครื่อง กันความอยาก
นี้ แลความอยากนั้น จะ ละได้ เพราะ ปัญญา

อ. ปัญญา สติ กับ นามรูป นั้น จะ ไปด้วย ณะ ที่ไหน ข้า
พระเจ้า ทูลถามแล้ว ขอ พระองค์ ทวิสบอกความ ชื่อนี้ แก่ ข้าพระเจ้า

พ. เรา จะ แก่ปัญชาติ ที่ ท่าน ถาม ถึง ที่ กับ นาม รูป สั้นเชิง ไม่
มีเหลือ แก่ ท่าน เพราะ วิญญาณ ไปด้วย ก่อน นาม รูป จึง ไปด้วย ณะ
ที่ นั้นเอง

อ. ชนผู้มี ชรรณได้ พิจารณาเห็นแล้ว แล ชนผู้ยัง ต้อง ศึกษา
อยู่ สอง พวกนี้ มีอยู่ในโลกเป็นอัน มาก ข้าพระเจ้า ขอ ทูลถาม ถึง
ความ ประพฤติ ของ ชน สอง พวกนี้ พระองค์ มีพระ ปัญญา แก่
กล้า ขอ จง ทวิสบอก แก่ ข้าพระเจ้า

พ. ภิกษุผู้มี ชรรณได้ พิจารณาเห็นแล้ว แล ชนผู้ยัง ต้อง
ศึกษาอยู่ ต้องเป็น คนไม่ ถิ่นหนักใน กาม ทั้งหลาย มีใจไม่ จุ่มมัว
ฉลวยใน ชรรณ ทั้งปวง มี สติ อยู่ ทุกอิริยาบถ

ทั้งนี้ พระ ศาสตรา ทรง แก่ปัญชาติ ที่ อธิก มาณพ ทูลถาม อย่างนี้

แล้ว โมฆราช มาณพ ปรารภ ะ ทูลถามปัญหา ไต่ถามว่าโมฆราช
 มาณพนั้น ถือ ตัวว่าเป็นคนมีปัญญา กว่า มาณพ ทั้ง สิบห้าคน คึก
 ะ ทูลถาม ก่อนแต่ เห็นว่า อชิต มาณพ เป็นผู้ ใหญ่ กว่า จึง บอ
 ให้ทูลถาม ก่อน ครั้นอชิต มาณพ ทูลถามแล้ว จึง ปรารภ ะ ทูลถาม
 เป็น ที่ สอง พระ ศาสตรา ทอก พระนคร เหนือ อาการ อย่าง นั้น แล้ว
 ครัสคำมว่า โมฆราช ท่าน รอให้ มาณพ อื่น ตาม ก่อน เด็ด โมฆราช
 มาณพ ก็ ทยุค หนึ่ง อยู่

ลำดับ นั้น คิสสเมกเทย มาณพ ทูลถามปัญหา เป็น ที่ สอง
 ว่าใคร ชื่อว่า เป็นผู้ สัน โทษ คือ เติม ความ ประสงค์ ใน โลก นี้ ความ
 ออยาก ซึ่งเป็น เหตุ เทขอ ทยาน ก็ ทรน ของ ใคร ไม่มี ใคร รู้ ส่วน ช้าง
 ปลาย ทั้ง สอง (คือ อภิ ทักข นาค) ด้วย ปัญญา แล้ว ไม่ คึก อยู่ใน
 ส่วน ท่า ม กลาง (คือ บั รุณ) พระ องค์ ครัส ว่า ใคร เป็น มหาบุรุษ
 ใคร ล่วง ความ ออยาก อัน ผูก ใจ สัก ใจ ใน โลก นี้ กุญ ฑา เป็น เครื่อง
 เข็ม ฝ่า ให้ คึก กัน ไป ได้

พระ ศาสตรา ทรง พยากรณ์ ว่า ภิณู ผู้ ประพฤติ พรหมจรรย์
 สำรวม ใน กาม ทั้ง หลาย ปราศ จาก ความ ออยาก แล้ว มี ศีล วิถี
 ไต่ ทุก เมื่อ พิจารณา เหนือ โทษ ชอบ แล้ว กับ เครื่อง ร้อน กระวน
 กระวาย เสีย ไต่ แล้ว ชื่อว่า เป็นผู้ สัน โทษ คือ เติม ความ ประสงค์
 ใน โลก นี้ ความ ออยาก ซึ่งเป็น เหตุ เทขอ ทยาน ก็ ทรน ของ ภิณู นั้น
 แต่ ไม่มี ภิณู นั้น แล รู้ ส่วน ช้าง ปลาย ทั้ง สอง ด้วย ปัญญา แล้ว ไม่

ก็อยู่ไหน ส่วนท่านกลาง เรากล่าวว่า ภิกษุ ห้าแลเป็น มหาบุรุษ
ภิกษุ ห้าแล ล่วงความอยากอันสุดใจ สักว้ไว้ในโลกนี้ทุกท่ายเป็น
เครื่องเย็บผ้าให้ติดกันไปได้

ครั้นพระศาสดาทรงแก้ปัญหานั้น ที่ทิศตะวันตกเฉียงมาดเพ ทูลถาม
อย่างนั้นแล้ว ปุณณกมาดเพ ทูลถามปัญหานั้นที่สามว่า บัณฑิต
มีปัญหามาถึง พระองค์ผู้หาความหวากหวั่นมิได้ รู้เหตุที่เป็น
รากเหง้าของสิ่งทั้งปวง ข้าพระเจ้าขอทูลถาม หมู่มนุษย์ในโลกนี้
คือฤๅษี กษัตริย์ พราหมณ์เป็นอันมาก อาศัยอะไร จึงบูชาอัน
บวงสรวงเทวดา ขอพระองค์จงตรัสบอกความข้อนี้แก่ข้าพระเจ้า
พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า หมู่มนุษย์เหล่านั้น อยากได้
ของที่ดีทนปรารถนา อาศัยของที่มีชราทรุศโครม จึงบูชาอัน
บวงสรวงเทวดา

ป. หมู่มนุษย์เหล่านั้น ถ้าไม่ประมาณในอันนี้ ของคน จะ
คำนวนชาติชราได้บ้างหรือไม่

พ. หมู่มนุษย์เหล่านั้น มุ่งลาภที่ชั่วหวัง จึงพากันเลว
การบูชาอันนี้ ว่าพันสิ่ง ที่ชั่วไคร่ทั้งนั้น ก็เพราะอาศัยลาภ เรา
กล่าวว่า ผู้บูชาอันนี้เหล่านั้น ยังเป็นคนถ้าหนักอินทรีย์ในภพไม่
คำนวนชาติชราไปได้

ป. ถ้าผู้บูชาอันนี้เหล่านั้น คำนวนชาติชราเพราะ อันนี้ ของ

ทนไม่ได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ใครเล่าในเทวโลก หรือในมนุษย์โลก
 คำนวณ พินิจพิจารณานี้ได้แล้ว

พ. ความอยากซึ่งเป็นเหตุเพชฌัญญานกัน รณในโลกไหนๆ ของ
 ผู้ใดไม่มี เพราะได้พิจารณาเห็นธรรมที่ยิ่งแลห้อยในโลก เรา
 กล่าวว่า ผู้นั้นซึ่งสงบรำงับแล้ว ไม่มีทุกข์ความประพฤติกว้าง
 อันจะ ทำให้มีหมอง กุศลวันไฟอันจับเป็นเขม่า ไม่มีกิเลสอันจะ
 กระทบจิตใจ หากความอยากเพชฌัญญานมิได้ คำนวณ พินิจพิจารณานี้
 ไปได้แล้ว

ครั้น พระศาสดาทรงแก่ ขันธกา ที่ปูลงก มาณพทุตถาณ อย่าง
 นี้แล้ว เมตถก มาณพทุตถาณ ขันธกา เป็นที่ สักว่า ข้าพระเจ้า
 ขอทุตถาณ ขอพระองค์จง ครุสขอก ขอความที่ จะ ทุตถาณ นั้นแก่
 ข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้า ทราบว่า พระองค์ถึงที่ สุก ขบใคร เพศ
 มีจิตอันได้ อบรม ก็แล้ว ทุกข์ในโลกหลายประการ ไม่ใช่แต่
 อย่างเดียวนี้ มี มาแล้วแต่ไร

พระศาสดาทรง พยากรณ์ว่า ท่านถามเราถึงเหตุ เป็นแดน
 เกิดแห่งทุกข์ เรา จักบอกแก่ ท่าน ตาม รู้เห็น ทุกข์ในโลกนี้
 มีอุปธิคือ กรรมแล กิเลส เป็นเหตุ ล้วนเกิดมา ก่อนแก่ อุปธิ ผู้ใด
 เป็นคนเขลาไม่รู้แล้ว กระทำอุปธิ นั้นให้ เกิด ขึ้น ผู้นั้นย่อมถึงทุกข์
 เหงิงๆ เหตุนี้เมื่อ รู้เห็นว่า อุปธิ เป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ อย่างกระทำ
 ให้เกิดมี

ม. ข้าพเจ้าทูลถามข้อใด ก็ทรงแก้ข้อนั้น ประทานแก่ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าขอทูลถามข้ออื่นอีก ขอเชิญพระองค์ทรงแก้ อย่างไร ผู้มีปัญญาจึงคำนึงห้วงทะเลใหญ่ คือชาติขราแลโสภพิโรจราพันเสียได้ ขอพระองค์ทรงแก้ข้อนั้น ประทานแก่ข้าพเจ้า เพราะ ว่าธรรมนี้ พระองค์คง ทรงทราบแล้ว

พ. เราจักแสดงธรรมที่เรพึงเห็นแจ้ง ด้วยตนเอง ในอรรถภาพนี้ ไม่ต้องพิศวง ตามคำของผู้อื่นว่า อธิบายนี้ๆ ที่บุคคลได้ทราบแล้ว จะเป็นผู้มีสติ กำเหนิดความความอยากอันได้ติดอยู่ในโลกเสียได้แก่ท่าน

ม. ข้าพเจ้ายินดีธรรม ที่สูง สุก นั้น เป็น อย่างไร

พ. ท่านรู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ในส่วนเบื้องบน (คืออนาคค) ในส่วนเบื้องต่ำ (คืออภิต) ในส่วนท่ามกลาง (คือขัณฑ์) ขณินเทาความเพลิกเพลิกความยึดมั่น ในส่วนเหล่านี้เสีย วิญญาณของ ท่านจะไม่ตั้งอยู่ในภพ ภิกษุผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ มีสติไม่เลินเล่อ ได้ทราบแล้ว ละความถือมั่นว่าของเราเสียได้แล้ว ละทุกข์คือชาติขราแลโสภพิโรจราพันในโลกนี้ได้

ม. ข้าพเจ้าขอบใจพระวาจาของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ธรรมอันไม่มีอุปธิ พระองค์ทรงแสดงชอบแล้ว พระองค์คง ละทุกข์ได้แน่แล้ว เพราะ ว่าพระองค์ได้ทรงทราบธรรมนี้แล้ว แม้ท่าน

ผู้รู้ที่ พระองค์ ทรงสั่งสอน อยู่เป็น นิตย์ ไม่หยุดหย่อน คง ละ
ทุกสิ่งนี้ไว้ ทั่วรอบเป็นแน่ เหตุนี้ ข้าพระเจ้า จึงได้ มา ถวายบังคม
พระองค์ ทั่วทั้งใจ จะให้ ทรงสั่งสอน ข้าพระเจ้า เป็น นิตย์ ไม่หยุด
หย่อน เหมือน อย่าง นั้นบ้าง

พ. ท่านรู้ว่า ผู้ใด เป็นพราหมณ์ถึง ที่สุด ขบไพร่เพท ไม่มีกิเลส
เครื่องกังวล ไม่คิดข้อง อยู่ใน ภามภพ ผู้นี้แล คำว่า อังค
แห่งทุกสิ่งคงต้อง ทดอันใดอันใดแล้ว ครั้น คำมาถึง แล้ว เป็น
คนไม่มีกิเลสอัน ตรึงจิตที่ สันความ สงสัย ผู้นี้ ครั้นรู้แล้ว ถึง
ที่ สุด ขบไพร่เพทใน ศาสนา นี้ ละกรรมที่เป็นเหตุติดข้อง อยู่ในภ
นอบภพใหญ่เสียไ้แล้ว เป็นคนมีความอยาก สันแล้ว ไม่มีกิเลส
อัน จะ กระทบ จิตที่ หาคความ อยาก เทยอ ทยาน มิได้ เรา กล่าว ว่า
ผู้นี้แล คำว่า พ้นชาติ ขวราไ้แล้ว

ครั้น พระศาสดา ทรงแก้ ปัญหา ที่เมตตคุ มาณพ ทูลถาม ดังนี้แล้ว
โศกมาณพ ทูลถาม ปัญหา เป็นคำรบ คำว่า ข้าพระเจ้า ทูลถาม
พระองค์ ขอ พะ ทวิสัยอกแก่ ข้าพระเจ้า ๗ อย่าง จะ พัง พระ วาจา
ของ พระองค์ ข้าพระเจ้าได้ พัง พระ สุรัสวดีของ พระองค์ แล้ว จะ
ศึกษา ข้อ ปฏิบัติ ซึ่งเป็นเครื่อง คับ กิเลส ของ คน

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ว่า ถ้า อย่าง นั้น ท่าน จะ เป็น คนมี
ปัญญา มีสติ หาคความ เพียรใน ศาสนา นี้ เด็ด

๑. ข้าพระเจ้าได้ เห็น พระองค์ ผู้เป็น พราหมณ์ หาคกังวล มิได้

เที่ยวอยู่ในเทวโลกแลมนุษย์โลก เหตุนี้ข้าพระเจ้า ขอถวายบังคม
พระองค์ ขอพระองค์ ทรงเปิดองศา ข้าพระเจ้า เลิบบ้างจากความสงสัยเด็ก

พ. เราเปิดองศาใด ๆ ในโลก ผู้ยังมีความสงสัยอยู่ไม่ได้ เมื่อ
ท่านรู้ธรรมอันประเสริฐ ก็ระคายค้ำทวงทะเลใหญ่ คือ กิเลสอันนี้
เลิบบ้างเอง

ธ. ขอพระองค์ จงทรงพระกรุณา แสดงธรรมอัน สว่าง จาก กิเลส
ที่ข้าพระเจ้าควร จะรู้ ตั้งสอนข้าพระเจ้าให้เป็นคนโปร่งไม่ชักข้อง
กุศลอากาศ สงบวิจิตร กิเลสเลิบบ้าง ไม่อาศัย สิ่งหนึ่ง สิ่งใด เที่ยว
อยู่ในโลกนี้

พ. เรา จักบอกอธิบายเครื่องสงบวิจิตร กิเลส ซึ่ง จะเห็นเอง
ไม่ต้องเชื่อตาม คำนวณ ทักท้วงใด ๆ คราวแล้ว จะมี สติ คำนวณ
ความอยาก ที่ ครองใจไว้ ในโลก เลิบบ้างแก่ท่าน

ธ. ข้าพระเจ้า ขอใจ อธิบาย เครื่อง สงบ วิจิตร กิเลส อัน สูง สุด
นี้ เป็น อย่าง ยิง

พ. ถ้าท่าน รู้ว่า ความพยายาม อยาก ทั้ง เมื่องบของดำท่อมกลาง
เป็นเหตุให้ติดข้อง อยู่ในโลก ท่านอย่า ทำความพยายาม อยาก เพื่อ
จะ เกิด ใน ภพ น้อยใหญ่

ครั้น พระ ศาสตรา ทรง แก้ว ญาณ ภา ที่ โธก มาดพ ทูลถาม อย่าง
นี้แล้ว อุปมา มาดพ ทูลถาม ญาณ ภา เช่น คัมภีร์ ว่า ถ้า พึง ข้าพระเจ้า
ผู้เที่ยวไม่ได้ อาศัย อะไร แล ไม่ อาศัย คำนวณ ทะเลใหญ่ คือ กิเลสใด

ขอ พระองค์ ตรีศบถ อารมณฺ์ ที่ หนึ่ง เสด็จ ซึ่ง ข้าพระเจ้า ะ ควร
อาศัย ค้ำคอง นี้ แก่ข้าพระเจ้า เดิก

พระศาสดาทรง พยากรณ์ ว่า ท่าน จง เปน ผู้มี สติ เพ่ง อาภิณ
ัญญา ยทณณาน อาศัย อารมณฺ์ ว่า ไม่มี ๆ ทั้ง นี้ ค้ำคอง เสียด
เดิก ท่าน จง ละ กามทั้ง หลาย เสียด เปน คน เว้น จาก ความ สงสัย
เสนจรรวม ที่ สิ้น ไป แห่ง ความ พยายาม อยา กให้ ปรากฏ ชัด ทั้ง กลาง คีณ
กลาง วัน เดิก

อ. ผู้ใด ปราศ จาก ความ ถิ่น ค้ำคอง ใน กามทั้ง หลาย ทั้ง ปวง แล้ว
ล่วง ฌาน ขึ้น ไปได้ แล้ว อาศัย อาภิณ ัญญา ยทณณาน (คือ ความ เพ่ง ใจ ว่า
“ไม่มี ือไร” เปน อารมณฺ์) น้อม ใจ แล้ว ใน อาภิณ ัญญา ยทณณาน
ซึ่ง เปน จรรวม ที่ เปลื้อง สัตถ์ ญา อย่าง ประเสริฐ สุข ผู้ นั้น ะ ทั้ง อยู่
ใน อาภิณ ัญญา ยทณณาน นั้น ไม่มี เสื่อม บ้าง หรือ

พ. ผู้ นั้น ะ ทั้ง อยู่ ใน อาภิณ ัญญา ยทณณาน นั้น ไม่มี เสื่อม

อ. ถ้า ผู้ นั้น ะ ทั้ง อยู่ ใน อาภิณ ัญญา ยทณณาน นั้น ไม่มี
เสื่อม สิ้น ึไป เปน อัน มาก เขา ะ เปน คน ยัง ยืน อยู่ ใน อาภิณ ัญญา ยทณณาน
นั้น หรือ ะ คับ ขัด ธิ ปฏินิพพาน วิญญาณ ของ คน เช่น นั้น
ะ เปน ฉนฺทโก

พ. เปลว ไฟ อัน กำลัง ลม ะ เป่า แล้ว คับ ึไป ไม่ ถึง ความ หับ ว่า
ไ้ ึไป แล้ว ข้าง ทิศ ไหน ฉนฺทโก ท่าน ผู้ รู้ พ้น ึไป แล้ว จาก กอง หาม รุก

ย่อม กับไม่มีเชื้อเชื้อ (คือกับ พร้อม ทั้ง กิเลส ทั้ง ๕) ไม่ถึง
ความ นับว่าไปเกิด เปนอะไร นั้น

อ. ท่านผู้ห็นกับไปแล้ว หรือว่า เปนแต่ไม่มีตัว หรือจะ เปน
ผู้ ทั้ง อยู่ ยั้ง ยืน ทำ อื่นๆ มีได้ ขอ พระองค์ ทรง พิจารณา ความ
ข้อ นั้น แก่ ข้าพเจ้า เพราะ ว่า ชรรณนั้น พระองค์ ได้ ทรง ทราบ แล้ว

พ. ประมาณ แห่ง เบญจขันธ์ ของ ผู้ ที่ กับ ปฏิบัติ พาน แล้ว มิได้ มี
กิเลส ซึ่ง เปน เหตุ กล่าว ผู้ ห็น ว่าไป เกิด เปน อะไร ของ ผู้ นั้น ถ้า มิได้
มี เมื่อ ชรรณ ทั้ง หลาย (มี ๕ ขันธ์ เปน ต้น) อัน ผู้ นั้น จัก ได้ หมก
แล้ว ก็ ตก ทาง แห่ง ด้อย คำ ที่ จะ พูก ถึง ผู้ ห็น ว่า เปน อะไร เสีย ทั้ง หมก

ครั้น พระศาสดา ทรง แก้ว ญาณ ที่ อยู่ หัก มา ณ พุทธ ตาม อย่าง
นี้ แล้ว ห็น ท มา ณ พุทธ ตาม ญาณ เปน ที่ เจ็ด ว่า ชน ทั้ง หลาย
กล่าว ว่า มุนี มี อยู่ ใน โลก กัง นี้ ข้อ นี้ เปน อย่างไร เขา เรียก คน
ถึง พร้อม ด้วย ญาณ หรือ ถึง พร้อม ด้วย การ เลียง ชีวิต ว่า เปน มุนี

พระศาสดา ทรง พิจารณา ว่า ผู้ นลา ใน โลก นี้ ไม่ กล่าว คน
ว่า เปน มุนี ด้วย ความ เหน็ด ด้วย ความ สติ ด้วย หรือ ด้วย ความ รู้
เรา กล่าว ว่า คน ไก่ ทำ คน ให้ ปราศ จาก กอง กิเลส เปน คน หา กิเลส
มิได้ ไม่ มีความ หวัง พยาน อยาก เทียว อยู่ คน ผู้ นั้น แล ชื่อ ว่า มุนี

น. สมณ พราหมณ์ เหล่า ไก่ เหล่า นี้นั้น กล่าว ความ ขิณู กิเลส ด้วย
ความ เหน็ด ด้วย ความ พัง ด้วย ศีล แล พรก แล ด้วย วิถี เปน อัน มาก
สมณ พราหมณ์ เหล่า นั้น ประพฤติ ใน วิถี เหล่า นั้น ตาม ที่ คน เหน็ด ว่า

เป็นเครื่อง ยึดติด คำม พันชาติ ขวาก็แล้ว บ้าง หรือหาไม่
ข้าพระเจ้าทูลถาม ขอพระองค์ ครุส บอกร ความ ข้อ นั้น แก่ ข้าพระองค์
เถิด

พ. สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น แม้ถึง ประพฤติ อย่าง นั้น เรา
กล่าวว่า พันชาติ ขวาก็แล้ว

น. ถ้า พระองค์ ครุส ว่า สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น คำม ห่วง ไม่ ไ้
แล้ว เมื่อเป็นเช่น นั้น ไ้ เสร็จ ใน เทวโลก หรือ ใน มนุษย์โลก
คำม พันชาติ ขวาก็แล้ว

พ. เรา ไม่ กล่าวว่า สมณพราหมณ์ อันชาติ ขวาทรง จา
แล้ว หมก ทุก คน แต่ เรา กล่าวว่า สมณพราหมณ์ เหล่า ไ้ ใน โลก
นี้ ละ อารมณ์ ที่ ตน ไ้ เหน ไ้ พัง ไ้ รุ แล ศีล พุท กับ วิชิ เป็น อัน มาก
เลิข ทั้ง หมก ถ้า คน ทุ่ คิดหา ว่า เป็น โทษ ควร ละ แล้ว เป็นผู้ หา
อาสวะ มิ ไ้ สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น แล คำม ห่วง ไ้ แล้ว

น. ข้าพระเจ้า ชอบใจ พระวาทะ ของ พระองค์ เป็น อย่าง บึง พระ
องค์ ทรง แสวง ขวรมอัน มิ มี อุปธิ (กิเลส) ชอบ แล้ว แม้ ข้าพระเจ้า
ก็ เรียก สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น ว่า ผู้ คำม ห่วง ไ้ แล้ว เหมือน
พระองค์ ครุส

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ ญาณ ๓ ที่ นั้น ท มาณ พ ทูลถาม อย่าง นั้น
แล้ว เหมก มาณ พ ทูลถาม ญาณ ๓ เป็น ทิ แยก ว่า ใน ปาง ก่อน แก่
ศาสนา ของ พระองค์ อาจารย์ ทั้ง หลาย ไ้ ยิน ยัน ว่า อย่าง นั้น ไ้

เคยมีมาแล้ว อย่างนี้รักมีต่อไปข้างหน้า คำนี้ล้วนเป็นแต่ว่า
อย่างนี้แล ๆ สำหรับแต่จะทำความ ครึกฟุ้งให้มากขึ้น ข้าพระเจ้า
ไม่พอใจในคำนี้เลย ขอพระองค์ ตรัสบอกธรรมเป็นเหตุถอน
ตัณหา ที่ข้าพระเจ้าทราบแล้วละ ทั้งเป็นคน มีสติกำลัง ตัณหา
อันให้ติดอยู่ในโลก แก่ข้าพระเจ้า เลิก

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ชนเหล่าใด ได้รู้ ว่าพระนิพพาน
เป็นที่ขันธ์ห้า ความกำหนัดพอใจในชาวมณีที่รัก ซึ่งได้เห็นแล้ว
ได้ฟังแล้ว ได้ดมแล้ว ได้ชิมแล้ว ได้ถูกต้องแล้ว แลได้
รู้แล้วด้วยใจ แลเป็นธรรมไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งเห็นแล้ว เป็นคน
มีสติ มีธรรมอันเห็นแล้ว ด้วยกิเลสได้แล้ว ชนผู้สงบบำงับกิเลส
ได้แล้วนั้น กำลัง ตัณหาอันให้ติดอยู่ในโลกได้แล้ว

ครั้นพระศาสดา ทรงดำเนิรปัญหาที่หมกมุ่นพาลถามอย่างนี้
แล้ว โมฆราชมาดพ ปรารภจะ ทูลถามปัญหาอีก พระศาสดา
ตรัสห้ามไว้รอก่อน เหมือนหนหลัง โศกเทยมาดพ จึงทูลถาม
ปัญหาเป็นที่ได้ว่า กามทั้งหลายไม่ตั้งอยู่ในผู้ใด ตัณหาของ
ผู้ใดไม่มี แลผู้ใดกำลัง ความ สงสัยเสียได้ ความ พ้นของ
ผู้ใดเป็นเช่นไร

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ความ พ้นของผู้ใด ที่จะเป็น
อย่างอื่นอีก มิได้มี (อธิบายว่า ผู้ใด พ้นจากกาม จากตัณหา จาก

ความสงสัยแล้ว กาม กิเลส คัดหา กิเลส ความสงสัย กิเลส กลับ
เกิดขึ้น ผู้เห็น จะต้องเพียร พยายามเพื่อ จะ ทำ คนให้ พ้นไปจาก หา
มีไม่ ความพ้น ของ ผู้เห็น เป็น อันคง ที่ไม่แปรผัน เป็น อย่างอื่น)

ค. ผู้เห็นเป็น คน มีความหวัง ทเชอ ทยาน หรือไม่มี เป็นคน มี
ปัญญา แท้ หรือ เป็น แค่ ก่อ คัดหา แล ติฎฐิ ให้ เกิด ขึ้น ด้วยปัญญา
ข้าพระเจ้า ะ รู้จัก ท่าน ผู้มี เห็นได้ ด้วย อย่างไร ขอ พระองค์ ตรัส
บอก แก่ ข้าพระเจ้า เด็ด

พ. ผู้เห็น เป็น คน ไม่ มีความหวัง ทเชอ ทยาน ะ เป็น คน มี
ความหวัง ทเชอ ทยาน ก็ หาไม่ เป็นคน มีปัญญา แท้ ะ เป็น แค่
คน ก่อ คัดหา แล ติฎฐิ ให้ เกิด ขึ้น ด้วยปัญญา ก็ หาไม่ ท่าน ะ รู้จัก
ผู้มี ว่า คน ไม่ มี ถึงวล ไม่ คิด อยู่ ใน ความ ภพ อย่าง นี้ เด็ด

กรณี พระศาสดา ทรง แก่ ญาณ หา ที่ ไตร ทบย มา ณ พ ทูลถาม อย่าง
นี้ แล้ว ก็ ยบ มา ณ พ ทูลถาม ญาณ หา เป็น ที่ สืบ ว่า ขอ พระองค์ ตรัส
บอก ขรรณ ซึ่ง ะ เป็น ที่ พึง พิจารณา .. ของ ชน อื่น ชรา และ มรณะ มา
ถึง รอย ช้าง กุญ เเกาะ อื่น เป็น ที่ พิจารณา อาศัย ของ ชน ผู้ ถึง อยู่ ใน ท่าม
กลาง ศาคร เมื่อ คลื่น เกิด ที่ หน้า ถัด ใหญ่ แก่ ข้าพระเจ้า อย่า ให้
ทุกข์ นี้ มี ที่ อีก

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ ว่า เรา กล่าว ว่า นิพพาน อื่น ไม่ มี ติเลศ
เครื่อง ถึงวล ไม่ มี คัดหา เครื่อง ถึง มั่น เป็น ที่ สิ้น แห่ง ชรา แล
มรณะ นี้ แล เป็น กุญ เเกาะ หา ใช้ ขรรณ อื่น ไม่ ชน เหล่า ไคร้

นิพพาน นั้นแล้ว เปนคน มีสติ มีธรรม อันเต็มแล้ว กับ กิเลส ใ้
แล้ว จนเหล่านี้น ไม่ต้อง ตกอยู่ในอำนาจ ของ มาร ไม่ต้อง
เวิ้งไป ในทาง ของมาร เลย

ครั้น พระศาสดาทรง แก่ปัญหา ที่ ถัดไป มา ณ พุทธ ตาม อย่าง นี้ แล้ว
ชกัณณิ มา ณ พุทธ ตาม ปัญหา เปน ที่ สิบเอ็ด ว่า ข้าพระเจ้า ได้ ทราบ ว่า
พระองค์ ไม่ใช่ ผู้ ใด กาม คาม ล่วง หวัง กิเลส เสีย ใ้ แล้ว จึง มา เฝ้า
เพื่อ ะ พุทธ ตาม พระองค์ ผู้ หา กิเลส กาม มิได้ ขอ พระผู้มี พระภาค
เจ้า ผู้ มี พระ ปัญญา กรุ ทวง คา เกศ พรหม กับ ทวีต ฐู รง แส กง ธรรม อัน
ร้าง ยั แต่ ข้าพระเจ้า โดย ดอง แท้ เหตุว่า พระองค์ ทรง ฌาณ
กิเลส กาม ใ้ แห้ง หาย ใ้ ภา พระธาตุ ติช ติช สอง แผ่น ก็น ใ้ แห้ง
ด้วย วัค มี ขอ พระ องค์ ผู้ มี พระ ปัญญา ถวาย ไฉน รว กับ แผ่น ก็น ทวีต
บอก ธรรม เปน เครื่อง ละ ชาติ ชรา ใน อธิก กภาพ นี้ ที่ ข้าพระเจ้า ควร
ะ ทราบ แก่ ข้าพระเจ้า ผู้ มี ปัญญา น้อย เติบ

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ ว่า ท่านจง นำ ความ กำหนัด ใน กาม
เสีย ใ้ ล้น เสน ความ ออกลี ภาด กาม โข เปน ความ เกลยม เติบ
กิเลส เครื่อง ถังวล ที่ ท่าน ยึดไว้ ด้วย คณหา แล ฏฐิ ซึ่ง ควร ะ สละ
เสีย อย่า เสียด แทงใจ ของ ท่าน ได้ ถังวล ใ้ ไ้ มี แล้ว ใน ่าง ก่อน
ท่าน จง ใ้ ถังวล นั้น เสียด แทง เสียด ถังวล ใน ภายตัง อย่า ไ้ มี แก่
ท่าน ถ้า ท่าน ัก ไม่ ดี เขา ถังวล ใน ท่าน กลาง ท่าน ัก เปน คน
สงข ร้าง ถังวล ใ้ เกี้ยว อยู่ ชาติวะ (กิเลส) ซึ่ง เปน เหตุ ถึง อำนาจ

มีบุรุษ ของชนผู้ปราศจาก ความ กำหนัดใน นามรูป โดยอาการ ทั้งปวง
มิได้มี

ครั้น พระศาสดาทรง แก่ ๖๖ ปี ที่ ชุกกัณณิ มาณพ ทูลถาม อย่าง
นี้แล้ว ภิกขารุณ มาณพ ทูลถาม ๖๖ ปี ที่ สิบสอง ว่า ข้าพระพุทธ
ทูล ขอ อาราธนา พระองค์ แล้ว ผู้ทรง ละ ธาตัย กัก คณหา เสียได้ ไม่
หวั่นไหว (เพราะ โลกธรรม) ละ ความเพิกเพลินเสียได้ คำนวณ
กิเลส พ้นไปได้แล้ว ละ ธรรมเป็นเครื่องให้ทำวิห (ไปต่าง ๆ)
คือ คณหา แล ทิฏฐิ ได้แล้ว มีพระปริชาญาณ อัน ที่ ชน ที่ อยู่ ชนบท
ต่าง ๆ อย่าง จะ พึง พระวาจา ของ พระองค์ มา พร้อม กัน แล้ว ราก
ชนบท นั้น ๆ ได้ พึง พระวาจา ของ พระองค์ แล้ว จะ กลับไป ราก ที่ นี้
ขอ พระองค์ จง ทรง แก่ ๖๖ ปี เพื่อ ชน เหล่า นั้น เพราะ ว่า ธรรม นั้น
พระองค์ ได้ ทราบ แล้ว

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ ว่า หมู่ ชน นั้น ควร จะ นำ คณหา ที่ เปน
เหตุ ถึง นั้น ใน ส่วน เบื้อง บน เบื้อง ต่ำ เบื้อง ขวาง คือ ท่ามกลาง ทั้ง
หมด ให้ สิ้น เสง เพราะ เขา ถึง นั้น สิ่ง ไก ๆ ใน โลก มาร ย่อม
ติดตาม เขา ได้ โดย สิ่ง นั้น ๆ เหตุ นั้น ภิกษุ เมื่อ รู้ อยู่ เห็น หมู่ สัตว์
ผู้ ติดตาม อยู่ ใน วัฏฏะ เปน ที่ ตั้ง แห่ง มาร นี้ ว่า ติดตาม อยู่ เพราะ ความ
ถึง นั้น ทั้ง นี้ พึง เปน คน มี สติ ไม่ ถึง นั้น ถึง ฆล ใน โลก ทั้ง ปวง

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ ๖๖ ปี ที่ ภิกขารุณ มาณพ ทูลถาม อย่าง
นี้แล้ว อุทตมาณพ ทูลถาม ๖๖ ปี ที่ สิบสาม ว่า ข้าพระพุทธเจ้า มีความ

ประสงค์ ะ ทูลถามปัญหา จึง มาเฝ้า พระองค์ ผู้ทรง หวัง บำเพ็ญ
 ฌาน มี พระ สันดาน ปราศจาก กิเลส รุติ หยาบช้า มี ใจ ใจ ทรง ทำ
 กิจ ที่ จำ ะ ต้อง ทำ เสร็จ แล้ว บัด ถึง สิ่ง แห่ง ขรรณ ทั้ง ปวง ขอ พระ องค์
 ทรง แสดง ขรรณ เป็น เครื่อง พ้น (จาก กิเลส) ที่ ควร รู้ ทัว ถึง ซึ่ง
 เป็น เครื่อง ทำลาย อวิชชา ความ เหล่า ไม่ รู้แจ้ง เสีย

พระ ศาสทาทรง พยากรณ์ ว่า เรา กล่าว ขรรณ เป็น เครื่อง ละ
 ความ พ้อใจ ใน ฌาน แล โทมนัส เสีย ทั้ง สอง อย่าง เป็น เครื่อง บัน ทา
 ความ ว่อง เป็น เครื่อง ห้าม ความ รำคาญ มี อุเบกขา กับ สติ เป็น ขรรณ
 บริสุทธิ์ มีความ ตรึก ถอย ด้วย ขรรณ เป็น เบื้อง หน้า ว่า เป็น ขรรณ เครื่อง
 พ้น (จาก กิเลส) ที่ ควร รู้ ทัว ถึง ซึ่ง เป็น เครื่อง ทำลาย อวิชชา ความ
 เหล่า ไม่ รู้แจ้ง เสีย

อ. โลก มี อะไร ผูก พันซ์ ไว้ อะไร เป็น เครื่อง สัตถุร ของ โลก นี้
 ท่าน กล่าว กัน ว่า นิพพาน ๆ กัน นี้ เพราะ อะไร ไ้

พ. โลก มีความ เพศิก เพศิน ผูก พันซ์ ไว้ ความ ตรึก เป็น เครื่อง
 สัตถุร ของ โลก นี้ ท่าน กล่าว กัน ว่า นิพพาน ๆ กัน นี้ เพราะ ละ
 คัดหา เสีย ไ้ เมื่อ บุคคล มี สติ รลึก อย่างไร อยู่ วิญญาน จึง ะ กับ

อ. ข้า พระ เจ้า ทั้ง หลาย มา เฝ้า แล้ว เพื่อ ะ ทูล ถาม พระ องค์
 ขอให้ ใ้ ฟัง พระ วาจา ของ พระ องค์ เด็ก

พ. เมื่อ บุคคล ไม่ เพศิก เพศิน เวทนา ทั้ง ภายใน ภาย นอก มี สติ
 รลึก อย่าง นี้ วิญญาน จึง ะ กับ

ครั้น พระศาสดาทรงแก้ปัญหานั้นที่อุททยมาดพ ทูลถามอย่างนั้นแล้ว ไปศาล มาดพ ทูลถามปัญหาเป็น ที่สิบสี่ว่า ข้าพระเจ้ามีความประสงค์ จะ ทูลถามปัญหา จึงได้ มาเฝ้า พระองค์ ผู้ทรง สำแดง พระปรีชาญาณในการ เป็นอดีต ไม่ทรง หวั่นไหว (เหต สุธ กุณ) มีความสงสัย อัน เกิดขึ้นแล้ว บัณฑิต ถึง แห่ง ขรรณ ทั้งปวง ข้าพระเจ้าขอ ทูลถามถึง ญาณ ของ บุคคล ผู้มีความ กำหนดหมายในรูปแจ้งชัด (คือได้ บัณฑิตอุปมาแล้ว) ละ รูปารมณ ทั้ง สมกได้แล้ว (คือล่วง รูปารมณ ขึ้นไปแล้ว) เทน อยู่ทั้งภายใน ภายในนอกว่า ไม่มีอะไร ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (คือ บัณฑิตอุปมา ที่เรียกว่า อาภินิหารญาณตนะ) บุคคลเช่น นั้น จะ ควร แะ ให้ สอนให้ ทำ อย่างไร ก่อไป

พระศาสดาทรง พยากรณ์ ว่า พระศาสดาเจ้าทรงทราบ ภูมิ เป็น ที่ ตั้ง แห่ง วิญญาน ทั้ง สมก จึง ทรง ทราบ บุคคล ผู้เช่น แม้ยัง ตั้ง อยู่ใน โลก นี้ ว่า มี อธิษาศัย น้อมไปให้ อาภินิหารญาณตนะ ภาพ มี อาภินิหารญาณตนะ ภาพ เป็น ที่ ไป ใน เบื้อง หน้า บุคคล เช่น นั้น รู้ว่า กรรม อัน เป็น เหตุ ให้ เกิด ใน อาภินิหารญาณตนะ ภาพ มีความเพิกเพลิน ยินดี เป็น เครื่อง ประกอบ ทั้ง นี้ แล้ว ลำกับ นี้ บ่อม พิจารณา เทน สหชาติกรรม ใน อาภินิหารญาณตนะ ภาพ นั้น (คือ กรรม ที่ เกิด พร้อม กัน กับ ญาณ นั้น) แจ้งชัด โดย ลักณะ ตาม (คือ ไม่เที่ยง เป็น ทุกข์ ไม่ใช่ กว) ข้อ นี้ เป็น ญาณ อัน ต้อง แก่ ของ พราหมณ์ เช่น นั้น ผู้ มี พรหมจรรย์ ได้ ประพฤติ ขณแล้ว

ครั้งนี้ พระศาสดาทรงแก่ปัญหาก็ไปสาธนาตามพ ทูลถามอย่าง
นี้แล้ว โมฆราชมาตพ กราบทูลว่า ข้าพระเจ้าได้ทูลถามปัญหา
ถึงสองครั้งแล้ว พระองค์ไม่ทรงแก่ประทานแก่ข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้า
ไต่ถามว่า ถ้าทูลถามถึงสามครั้งแล้ว พระองค์ทรงแก่ ครั้งนี้ว่า
อย่างไรแล้ว ทูลถามปัญหาเป็นคำขสยทว่า โลกนี้กิตติ โลก
อื่นกิตติ พรหมโลกกับทั้งเทวโลกกิตติ บ่อนไม่ทราบความเหตของ
พระองค์ เหตุนี้ - จึง มีปัญหามาถึง พระองค์ผู้มีพระปรีชาเหต
ถ่องสามัญชนทั้งปวง อย่างนี้ ข้าพระเจ้า จะพิจารณา เหนโลก
อย่างไร มัจจุราช (ความตาย) จึงจะไม่แลเหต ก็ชื่อว่า
จักไม่ตามทัน

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านจงเป็นคนมีสติ พิจารณา
เหตโลก โดยความเหตของว่างเปล่า ดอนความตามเหตว่าตัว
ของเราเสียบทุกเมื่อเกิด ท่านจะข้ามถ่อง มัจจุราชเสียบได้ด้วยอุบาย
อย่างนี้ ท่านพิจารณาเหตโลกอย่างนี้แล มัจจุราชจึงไม่แลเหต

ครั้งนี้ พระศาสดาทรงแก่ปัญหาก็โมฆราชมาตพ ทูลถามอย่าง
นี้แล้ว ปิงคยมาตพทูลถามปัญหา เป็นคำขสยททว่า ข้าพระเจ้า
เป็นคนแก่แล้ว ไม่มีกำลัง มีชีวิตพรตสิ้นไปแล้ว กวงตาของ
ข้าพระเจ้าก็เหตไม่กระทำงาน หูก็ฟังไม่สทก ขอข้าพระเจ้าอย่า
เป็นคนหลงผิดหายเสียบในรทว่างเลย ขอพระองค์จงทวิสยอก
ธรรมที่ข้าพระเจ้าควรรู้ เป็นเครื่องละชาติขราในอีกภพนี้เสียบ

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านเห็นว่า ชนทั้งหลายผู้
ประมาณแล้ว ย่อมเกิดร้อนเพราะรูปเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น ท่านจง
เป็นคนไม่ประมาณ ละความพอใจในรูปเสีย จะไ้ไ้ไม่เกิดอีก

ปี. ทิศใหญ่สี่ ทิศน้อยสี่ เป็นสิบทั้งทิศเบื้องบนเบื้องต่ำ ที่
พระองค์ไม่ไ้เห็นแล้ว ไม่ไ้ฟังแล้ว ไม่ไ้ทราบแล้ว ไม่
ไ้รู้แล้ว แม้ห้อยหนึ่ง มิไ้มีในโลก ขอพระองค์จง ครุสยอก
กรรมที่ข้าพระเจ้า ควรรู้ เป็นเครื่อง ละ ขาคีขราใน อคตภาพนี้เสีย

พ. เมื่อท่านเห็นหมู่มนุษย์ อันคัณหาคะรอบจำแล้ว มีความ
เกิดร้อนเกิดแล้ว อันขราถึงรอบข้างแล้ว เหตุนี้ ท่านจงเป็น
คนไม่ประมาณ ละ คัณหาสีง จะไ้ไ้ไม่เกิดอีก

ในการ เป็นที่สุกแห่งปัญญา ที่พระศาสดาทรง พยากรณ์แก่
ชนๆ มาณพ สิบห้า คณ เว้นไว้แต่ปิงคีย มาณพ ส่งใจไปตาม
กรรมเทศนา ก็มีจิตต์พ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ส่วนปิง
คียะเป็นแต่ไ้ญาณเห็นในกรรม ไ้ยินว่าปิงคีย มาณพ นั้นคิดถึง
พราหมณ์ พาววิผู้เป็นอาจารย์ ในระหว่างที่นั่งฟังกรรมเทศนา ว่า
ลู่ของเราไ้ไ้ฟังกรรมเทศนาที่ไ้เพราะอย่างนี้ไม่ อาศัยโทษที่
ฟัง สรรพเพราะความ รักอาจารย์นั้น จึงไม่อาจทำจิตต์ให้สิ้น
อาสวะไ้ มาณพ สิบหกคณกับทั้งยวิวาร นั้นทูลขอ อุปสมบท พระ
ศาสดา ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุ ด้วย พระ วาจาว่า ท่านทั้ง
หลายเป็นภิกษุมาเกิด กรรมอันเรากล่าวก็แล้ว ท่านทั้งหลาย

ประพฤติ พรหมจรรย์เลิก ทั้งนี้ ฝ่าย พระปิงคิยะ ทูลลา พระศาสดา
กลับไปยัง ชาวแก่ พรหมณ์ พาวรี ผู้ อาจารย์ แล้ว แสวง ขรรพเทสนา
แก้ปัญหาลับ หกข้อนั้นให้ฟัง ภายหลังได้ สกัธโอรสที่ พระ ศาสดา
สั่ง สอน จึง ทำจิตให้ พ้น าก อาสวะได้ ส่วน พรหมณ์ พาวรี
ผู้ อาจารย์ บัณฑิตจรรมาภิสมัย แต่เพียง ชั้น เสขภูมิ

— ๗๑๑ —

ปริจเฉท ที่ ๙

วันหนึ่ง พระศาสดาทรงพระคำเนืออยู่ในพระวิหาร ทอดพระเนตร
เห็นราชพรหมณ์ มีร่าง งามอันผอม มีผิวเสวราหมองไม่สดใส
ทวิสดตามได้ความว่า ราชพรหมณ์ ขบถาจะ ขวชไม่มีใคร ขวชให้
เมื่อไม่ได้ ขวชสม ประสงค์ จึงได้ เป็นเช่นนี้ จึง รับ สั่ง ตาม ภิกษุ
ทั้งหลายว่า ใคร รลิกถึง อุปการะ ของ พรหมณ์ ผู้ นั้นได้บ้าง พระสารี
บุตร ทูลว่า ข้าพระเจ้ามีได้ อยู่ วันหนึ่ง ข้าพระเจ้า เทียวไป บิณฑบาต
ในกรุงราชกฤห์ พรหมณ์ ผู้ นั้น ได้ ได้ อาหาร แก่ ข้าพระเจ้า ทรพี
หนึ่ง พระศาสดาทวิสว่า ก็ละ ๆ สารีบุตร สักบุตร เป็นคน กตัญญู
กตเวที ถ้าอย่าง นั้น สารีบุตร ได้ พรหมณ์ นั้น ขวชเด็ก ครั้น ทรง
พระ อนุญาต ให้ พระสารีบุตร ขวช ราชพรหมณ์ อย่าง นี้ แล้ว ทวิส
สั่งให้ เด็กอุปสัมปทา ด้วย สรรพคมสาม ที่ ได้ ทรง พระ อนุญาตไว้แล้ว
แต่เดิม ตั้งแต่ วัน นั้น เป็น คัมไป ทรง อนุญาตให้ สงฆ์ อุปสมบท

กฤตยกร ด้วย ญัตติขุคตถกรรม คือประกาศสงฆ์ให้ทราบ ด้วย
 ความที่ จะอุปสมบทคนชื่อ นั้น ครั้งหนึ่งก่อน เรียกว่า ญัตติ แล้ว
 ประกาศให้สงฆ์รู้ว่า สงฆ์อุปสมบทคนชื่อ นั้น อีกสามครั้ง เรียกว่า
 อุทฺธสํวณา อย่างนี้ เรียกว่า อุปสมบท ด้วย ญัตติขุคตถกรรม ภาย
 หลัง ทรง พระ ปวารณาเหตุ นั้น ๆ ทรง ตั้งแบบแผน ตำหรับ อุปสยทจีนไทย
 ล้ากับเดิม ที่ กัง นี้

ให้ผู้ที่จะอุปสมบท บังสัณณ แล ทนวกเสียบ ก่อนแล้ว หุ่นผ้า
 ภาสวพัศตร์ (คือผ้าที่ข้อมตัววรสาต) ทำผ้าห่มเฉียงฆ่า
 ข้างหนึ่งไว้เท่าแล้ว หักกระโทก ประณมมือ ถืออุษณายะใน
 ภิกขุผู้ฉลาดสามารถ มีพรญาตั้งแต่สียขึ้นไป ด้วยคำว่า ขอ
 ทำนงเป็น อุษณายะ ของข้าพเจ้า กังนี้สามหน ครั้น ภิกขุ นั้นรับ
 เป็น อุษณายะ ด้วยแสดงอาการ ภาษวาจา อย่างใด อย่างหนึ่ง มีกล่าว
 ว่า ทีละ เป็น ต้นแล้ว จึงบอกยาวทว่า “นี้ยาตรของเจ้า นี้ผ้า
 ทาย (สังฆาฏิ) ของเจ้า นี้ผ้าห่มของเจ้า นี้ผ้าห่มของเจ้า”
 กังนี้แล้ว สงฆ์ใน มัชฌิม ประเทศ มีภิกขุ ประชุมกัน ตั้งแต่ สิบ รูป
 ขึ้นไป ในปัจฉิม ประเทศ มีภิกขุ ประชุมกัน ตั้งแต่ห้า รูป ขึ้นไป
 ต้อง สมมติ ภิกขุ รูปหนึ่งให้เป็นผู้ สอนแต่ไล่เสียงผู้ที่จะอุปสมบท การ
 สมมติ นั้นเป็น ต้อง คือผู้จะไปสอนแต่ไล่เสียงสมมติคนเองก็ได้ ภิกขุ
 อื่นสมมติได้ก็ได้ สมมติคนเอง อย่างนี้ ภิกขุผู้จะไปสอนแต่ไล่เสียง
 นั้น จึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยคำว่า “ขอสงฆ์จง พังข้าพเจ้า

ผู้มีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มีอุปสมบท ของท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ ถ้า
กรรมของสงฆ์มีกาลถึงแล้ว ข้าพเจ้าขอไปสอนผู้มีชื่ออย่างนี้”
ทั้งนี้ ผู้ระอุปสมบทแลอุปชฌายะ มีชื่ออย่างไร พึงออกชื่ออย่าง
นี้ เช่น วาธพราหมณ์เป็นผู้ระอุปสมบท พระสาวิบุตรเป็นผู้ชฌายะ
พึงว่าอย่างนี้ “ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วาธเป็นผู้มุงอุปสมบท
ของท่านผู้มีอายุสาวิบุตร ถ้ากรรมของสงฆ์มีกาลอันถึงแล้ว
ข้าพเจ้าขอไปสอนวาธ” ทั้งนี้ ภิกษุอื่นสมมติให้ว่าอย่างนี้ “ขอ
สงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผู้มีชื่ออย่างนี้เป็นผู้มีอุปสมบท ของท่านผู้มี
อายุ มีชื่ออย่างนี้ ถ้ากรรมของสงฆ์มีกาลอันถึงแล้ว ภิกษุมิชื่อ
อย่างนี้ ขอไปสอนผู้มีชื่ออย่างนี้” ทั้งนี้

ภิกษุผู้ได้รับสมมติแล้ว พึงออกไปจากหมู่สงฆ์ พาผู้บวชไป
ข้างหนึ่ง สั่งสอนแต่ใจเดียว ตามอันทราบดีที่เป็นเหตุชักชวน
แก่การอุปสมบท ด้วยคำว่า “ผู้มีชื่ออย่างนี้เจ้าพึงระ สมัยนี้
เป็นถาวรจริงกาลแท้ของเจ้า สิ่งใดได้เกิดแล้ว เมื่อท่านถาม
ถึงสิ่งนี้ ในท่ามกลางสงฆ์ ถ้ามี เจ้าพึงบอกว่ามี ถ้าไม่มี
เจ้าพึงบอกว่าไม่มี เจ้าอย่าได้กระตาค เจ้าอย่าได้เก้อ ภิกษุ
ทั้งหลายจงถามเจ้าอย่างนี้ อาพาธ เหนื่อยานี้ ของเจ้ามีหรือ
โรคเรื้อน มี โรคกลาก มองคว่อ ลมบ้าหมู เจ้าเป็นมนุษย์หรือ
เจ้าเป็นชาย หรือ เจ้าเป็นไทย (มิใช่เป็นทาส) หรือ เจ้าไม่มี
หนี้หรือ เจ้าไม่ได้เป็นคนทีพระเจ้าแผ่นดินทรงชู้เลี้ยง หรือ เจ้า

เป็นคนที่มีมารดาบิดา อัญญาตแล้ว หรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปี แล้ว หรือ บิดา มารดา ของเจ้าบรรพชาแล้ว หรือ เจ้ามีชื่ออะไร อุปัชฌายะ ของเจ้าชื่ออะไร "

ครั้น สวดแปลไล่เลียง อย่างนี้แล้ว ผู้สวดแปลไล่เลียงนั้น พึงเข้าไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยคำว่า "ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มุ่งอุปสมบท ของท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ ผู้นี้ข้าพเจ้าสวดแล้ว ถ้ากรรมของสงฆ์มีกาลอันถึงแล้ว ขอให้ผู้มีชื่ออย่างนี้เข้ามาได้" ครั้นประกาศอย่างนี้แล้ว พึงเรียกผู้จะอุปสมบทให้เข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ฝ่ายผู้จะอุปสมบท ครั้นเข้าไปถึง ท่ามกลาง สงฆ์แล้ว พึงไหว้ทำภิกขุทั้งหลาย แล้ว นั่ง กระโหย่ง ประณมมือ ออกวาจาขออุปสมบทว่า "ข้าพเจ้าขออุปสมบท ต่อสงฆ์ ขอสงฆ์จงอาศัยความเอ็นดูของข้าพเจ้าฉัน" ทั้งนี้สามครั้ง ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง พึง สมมติ ตนเอง หรือสมมติ ภิกษุอื่น ให้เป็นผู้ถาม อันตรายในท่ามกลาง สงฆ์ สมมติ ตนเอง ว่าอย่างนี้ "ขอสงฆ์ จงฟังข้าพเจ้า ผู้ที่มีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มุ่งอุปสมบท ของท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ ถ้าว่ากรรมของสงฆ์มี กาลอันถึงแล้ว ข้าพเจ้า ขวถาม อันตรายอีก ขรรม ต่อผู้มีชื่ออย่างนี้" สมมติให้ผู้อื่น พึงว่า ตามรูปความนี้ เปลียนแต่คำว่า ข้าพเจ้า เป็นชื่อของผู้ที่ตนจะ สมมติให้ ภิกษุผู้ใด สมมติแล้วนั้น พึง พุท ภัยผู้จะ อุปสมบท ว่า ผู้มีชื่ออย่างนี้เจ้าฟังนะ สมัยนี้เป็น กาลจริง เป็น กาลแท้

ของเจ้า สิ่งใดเกิดแล้ว เราตามถึงสิ่งนั้น ถ้า มี เจ้าพึงบอกว่ามี ถ้าไม่มี เจ้าพึงบอกว่างไม่มี คอ่นี้ไปพึงตามอันตรายนั้น ๆ จนถึง ตามข้ออุปชฌายะ เหมือน ช้าง คัน

ครั้น ทราวยว่า ผู้ จะอุปสมบทนี้ เป็น คนไม่มีอันตราย ชักข้อแล้ว ภิกษุผู้หนึ่ง ซึ่งเป็น คนฉลาดสามารถใน กรรมนี้ พึง ประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วย วาจาว่า “ขอ สงฆ์จง พึง ข้าพเจ้า ผู้นี้ มีข้ออย่างนี้ เป็น ผู้มุ่ง อุปสมบทของ ท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ บริสุทธิจากอันตรา ยิกกรรมแล้ว บาตร จีวร ของ ผู้นี้บริบูรณ์แล้ว ผู้มีข้ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ เป็นอุปชฌายะ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ ถ้ากรรมของสงฆ์มีกาลอันถึงแล้ว ขอสงฆ์พึงอุปสมบทผู้มีข้ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ เป็นอุปชฌายะ ที่ เป็น วาจา ประกาศให้สงฆ์ทราบ” ขอสงฆ์จง พึง ข้าพเจ้า ผู้นี้ มีข้ออย่างนี้ เป็น ผู้มุ่ง อุปสมบทของ ท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ บริสุทธิจากอันตรา ยิกกรรมแล้ว บาตร จีวร ของ ผู้นี้บริบูรณ์แล้ว ผู้มีข้ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ เป็นอุปชฌายะ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ สงฆ์อุปสมบทผู้มีข้ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ เป็นอุปชฌายะ ความอุปสมบทผู้มีข้ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีข้ออย่างนี้ เป็นอุปชฌายะ ควรแก่ท่านผู้มีอายุผู้ใด ขอท่านผู้มีอายุ ผู้หนึ่ง พึง หึง อยู่ ไม่ควร แก่ท่านผู้มีอายุผู้ใด ขอท่านผู้มีอายุ ผู้หนึ่ง พึง พุทฺธิ จินา ข้าพเจ้า กล่าว ความนี้ แม้คนที่สอง ๆ ละ

ข้าพเจ้า กล่าว ความนี้ แม้คนที่สาม ฯลฯ ผู้มีชื่ออย่างนี้ มี
 ท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ เป็นอุปัชฌายะ สงฆ์อุปสมบทแล้ว
 ความอุปสมบทผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ เป็น
 อุปัชฌายะ ควรแก่สงฆ์ เหตุนี้ สงฆ์จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงจำ
 ข้อนี้ไว้ ด้วยความที่นั่งอยู่อย่างนี้" เพียงเท่านี้ เป็นเสร็จ
 การอุปสมบท ค่ะ นั้นไป ฟังสอนให้รู้จักเวลาอุปสมบท แล
 บำเพ็ญที่อาศัยของผู้อุปสมบทแล้ว แลกิจที่ไม่ควรทำ ผู้อุปสมบท
 แล้วนั้นต้องอยู่ในสำนักแห่งอุปัชฌายะ หรือในสำนักแห่งอาจารย์
 ศึกษา อรรณพวิสัยเป็นอย่างน้อยที่ สุกเพียงห้าปี หนมีความรู้พอ
 ที่รักษาตัวเองได้ จึงจะอยู่ได้ ตามลำดับ

การอุปสมบทนี้ ทรงอนุญาตพร้อมด้วย สมบัติสี่ เป็นห้า
 ทั้งต้องทำกิจเบื้องต้นให้สำเร็จ สมบัติสี่นั้นคือ วัตถุสมบัติ ๑
 สีมาสมบัติ ๑ ปวิสสมบัติ ๑ กรรมวาจาสมบัติ ๑ วัตถุ
 สมบัตินั้น คือคนอุปสมบทไม่ได้เป็นคน ต้องห้าม คนต้องห้าม
 นั้น คือคนกะเทย คนมีสองเพศ คนปลอมเข้าเป็นภิกษุ คน
 ไปเข้าลัทธิอื่นทั้งเพศภิกษุ คนฆ่ามารดาบิดา คนฆ่าพระ
 อรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุนี้ คนทำลายสงฆ์ คนทำโลภิต
 ในกาย พระพุทธเจ้าได้ห้ามขึ้น คนล่วงข้อห้ามจากเพศภิกษุ
 แล้ว คนมีอายุยังไม่ถึงยี่สิบ แลสัตว์กิริยานั้น เหล่านี้เป็น
 คนต้องห้าม อุปสมบทไม่ได้ ส่วนคนที่ มีเหตุขัดขวาง อย่างอื่น

มีคนเป็นโรค ทำอย่างเช่น คน เป็นแต่ คนยังไม่ สมควร จะ อุปสมบท
 สืบมา สมบัติ นั้น คือ แคนเป็นเชลยศักดิ์ สามัคคี ของ สงฆ์ ทางไทยที่
 ซึ่ง สงฆ์กำหนดแล้วไม่ไว้กำหนด สงฆ์กำหนดที่เท่าใด ที่เท่า นั้น
 เป็น แคน สามัคคี ส่วนที่ ซึ่ง สงฆ์ไม่ไว้ กำหนด ถ้าเป็นบ้าน
 คลอก แคนบ้าน ถ้าเป็น ป่าไม่มีบ้าน แคนข้าง ละ ๔๔ วาโดยรอบ
 ถ้าเป็นแม่น้ำ ทเล หรือ บึง ที่เกิดเอง แคน ข้าง ๓๓ วาโดยรอบ
 ที่ในกำหนดเท่านี้ เป็นเชลยศักดิ์ ปริศ สมบัติ นั้น ภิกษุบรรพชา มี
 ในเชลยศักดิ์ นั้น ต้อง ประชุม กัน ทั้ง หมก หรือให้ ความ พอใจ
 ให้ทำ กรรม นั้น แต่ ต้อง ประชุม กัน โดย อย่าง น้อย ในมัชฌิม
 ประเทศ เพียงสิบรูป ในบ้านนอก ประเทศ เพียงห้ารูป ผู้ที่
 ประชุม กัน นั้น ขอมให้ กรรม นั้น เป็นไป ตาม ประการ ไม่ คัด ค้าน
 กรรมวาจา สมบัติ นั้น คือ ประการให้ สงฆ์ ทราบว่า ทำกรรม นั้น ตาม
 กำหนดที่ กล่าวแล้ว ทำกิจ เบื้อง ต้นให้ สำเร็จ นั้น คือ ให้ ผู้ จะ
 อุปสมบท ถืออุปัชฌายะ ก่อน จนถึงถาม อันตรายในที่ ประชุม สงฆ์

ข้อ ที่ พระศาสดาทรง อนุญาตให้ สงฆ์ อุปสมบท ราชพราหมณ์ นี้ เป็น
 อัน ยก สงฆ์ ให้เป็นใหญ่ใน กิจ ที่ สำคัญ ที่เนื่อง ด้วย การ ปกครอง
 ของ หมู่สาวกที่เป็น บัณฑิต ไม่ทรงให้ อำนาจ แก่ เอกชน ทุ เหมื่อน
 พระองค์เอง ทั้งแต่ได้ มอบ อำนาจให้ สงฆ์แล้ว ก็ไม่ ประทาน เฮติ
 ภิกษุ อุปสัมปทา แก่ ผู้ใด ผู้หนึ่งเลย ข้อ ที่ ทรง อนุญาตให้ มี อุปัชฌายะ
 นั้น ก็เพื่อ จะได้ เป็น คน นำเข้า หมู่ สงฆ์ และเป็น ผู้ คอย แล ภูมิก

แลชอบ ข้อที่ทรงอนุญาตให้พร้อม ค่าย สมบัติ สิ้นนี้ ก็เพื่อ จะ ห้าม กันคนที่ไม่ควร อยู่ใน หมู่ แล เพื่อ จะ ให้ กรรม อันนี้ เป็น ไป โดย ความ พร้อมเพรียง ของ หมู่ ที่ไม่ เป็น การ แย่งแย่ง ถ้า จะ เทียบ ค่าย ขรรคมเห็มนั้นกับนี้ ก็เหมือน กับ ขรรคมเห็มน ของ สภา (ไซไซเอติ) อันหนึ่ง

ฝ่าย พระราชา ครั้นอุปสมบทแล้ว ภายหลัง วันหนึ่ง เข้าไป เฝ้า พระศาสดาทูลว่า ขอ พระองค์ จง แสดง ขรรคม แก่ ข้าพระพุทธเจ้า โดย ย่อ ๆ ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ ฟัง แล้ว ก็ ศักดิ์ ออก ทาบทูลอยู่แต่ผู้เดียว เป็น คนไม่ ประมาท มีความเพียร ส่งจิต ไปใน ภาวนา พระศาสดา ตรัส สอนว่า ราชะ สิ่งใด เป็น มาร ท่าน จง ละ ความ กำหนัด พอใจ ใน สิ่ง นั้นเสีย อไรเล่า ชื่อ ว่า มาร รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งไม่เที่ยง เป็น ทุกข์ ไม่ใช่ตน มีความ สิ้นไป เสื่อมไป เกิด ขึ้น แล้ว ดับ ไป เป็น ขรรคมหา ชื่อ ว่า มาร ท่าน จง ละ ความ กำหนัด พอใจ ใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นั้นเสีย พระราชา รับ โอวาท ที่ พระศาสดา ตรัส สอน อย่าง นี้ แล้ว เทียว จาวิกไป กับ พระ สารีบุตร ครั้น บัณฑิต พระอรหันต์ แล้ว ท่าน พา มา เฝ้า พระศาสดา ๆ ทรง ป่วย ไส้ ตรัส ตาม ว่า สักกวิหาริก ของ ท่าน ผู้ นี้ เป็น อย่างไร พระ สารีบุตร ทูล สรรเสริญ ว่า เป็น คน ว่า ง่าย อย่าง ยิ่ง เมื่อ แหะ นำ สั่ง สอน ว่า สิ่งนี้ ควร ทำ สิ่งนี้ ไม่ควร ทำ ท่าน ทำ สิ่งนี้ อย่า ทำ สิ่งนี้ ดังนี้ ไม่เคย โกรธ เลย พระศาสดา ตรัส สอน ให้ ภิกษุ ทั้ง หลาย

ถือเอาเป็นตัวอย่างว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นคนว่าง่ายอย่าง วาเช
เด็ก เมื่ออาจารย์ชัชโทยสั่งสอนอย่าโกรธ ควร คบขัตติจิตที่คน
สำคัญเห็นว่าเป็นคนแสลงโทษ กล่าวชม ให้เป็นคุณ คนชั้ยบอก
ชมทรัพย์ได้ เพราะ คบขัตติจิตเช่นนั้น มีคุณ ประเสริฐ ไม่มี
โทษ ตามกลลย แลทรง สรรเสริญ พระวาช ว่าเป็น ยอด ของภิกษุ
ที่มี ปฏิภาณ คือ ญาณแจ่มแจ้งในธรรมเทศนา

ฝ่าย พระ ัญญาโกณฑัญญะ ใน สมัย ที่ พระศาสดาเสด็จอยู่
กรุงราชคฤห์ไป กรุงกบิลพัสดุ์ บวชอยู่ณมณฑลที่เป็นบุตร นางพราหมณ์
มีนาคานี้ ซึ่งเป็น พี่น้อง หลาน ของ ท่าน พระปทุมุตระ นั้น บวชแล้วไปอยู่ใน
ประเทศ ชื่อ ชาตภูมิ ไม่ช้า นึก ข้าพเจ้า เพียร ก็ สำเร็จ พระอรหัตถ์
ท่าน ตั้ง อยู่ใน คุณ ขรรณ สิบอย่าง คือ มักน้อย สันโทษ ชอบสงัด
ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับ หุ่น ปรารถนาความเพียร บริบูรณ์ด้วยศีล
สมาธิ ัญญา วิมุตติ ความรู้เห็นในวิมุตติ แม้เมื่อ มีบริษั
ท่าน ก็ สั่ง สอนให้ ประกอบใน คุณ ขรรณ สิบ ประการ นั้น ภาย หลัง
ภิกษุ ที่เป็น บริษั ลาไปเฝ้า พระศาสดา ทูล พิจารณา คุณ ุชฌนาย ของ
คนว่า ตั้ง อยู่ใน คุณ ขรรณ สิบ ประการ นั้น แล สั่ง สอนให้ บริษั
ประกอบใน คุณ ขรรณ สิบ ประการ นั้น ในเวลา นั้น พระ สารีบุตร นั่ง
อยู่ที่ นั้น ใ้ ยินภิกษุ เหล่า นั้น ทูล พิจารณา คุณ พระปทุมุตระ ประสงค์
รู้จัก แล ะ สั่ง สันตนา กัน เมื่อ พระศาสดา เสด็จ มา เมือง สāvคถิ

แล้ว ท่านมาเล่า พอหลุดไป จากที่เล่าแล้ว พระสารีบุตร ทราบ ชั่ว
จึงไปหาปราโสภาแล้ว ถามว่าท่านผู้มีอายุ ท่านประพจน์พรหมจรรย์
ใน พระ ศาสดา ของเรา หรือ

ป. อย่างนั้นแหละ ท่านผู้มีอายุ

สา. ท่าน ประพจน์ พรหมจรรย์ เพื่อศีล บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ จิตต์ บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ความ เหนือ บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็น เครื่อง ค้ำถั่ง ความ สงสัย บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็น เครื่อง รู้ เหนือ ธรรมดา ที่เป็น ทาง แล ไม่ใช่ ทาง
อื่น บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็น เครื่อง รู้ เหนือ ใน ข้อ ปฏิบัติทาง อื่น บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็น เครื่อง รู้ เหนือ ใน วิมุक्ति อื่น บริสุทธิ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า ท่าน ประพจน์ พรหมจรรย์ เพื่อ

อย่างนั้นหรือ ฯ ท่านก็ตอบว่า ไม่อย่างนั้น ฯ เมื่อเป็นอย่างนี้
ท่าน ประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่ออะไรเล่า

ป. เรา ประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อความ คับไม่มีเชื้อ

สา. คือ บริสุทธฺ์ หรือเป็นความ คับไม่มีเชื้อ หรือขรรณมีจิต
บริสุทธฺ์ เปนดังนี้

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ความ คับไม่มีเชื้อ นั้น พ้นจากขรรณเหล่านี้หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ข้าพเจ้าถามท่านว่า อย่างนั้น ฯ หรือ เป็นความ คับ
ไม่มีเชื้อ ท่านก็ตอบว่าไม่อย่างนั้น ฯ ความแห่งคำที่ ท่าน พุคณ
ะ พึงเห็นได้ อย่างไรเล่า

ป. ท่านผู้มีอายุ ถ้า พระ ศาสตราจก บัญญัติขรรณเหล่านี้ว่า
เป็น ความ คับไม่มีเชื้อ แล้ว ก็ จะ ชื่อว่า บัญญัติขรรณ ที่ ยังมี เชื่อว่า
เป็นความ คับไม่มีเชื้อไป ถ้าความ คับไม่มีเชื้อ จักพ้นจากขรรณ
เหล่านี้ไป บุตรชน ก็ จะ พึง ชื่อว่า คับไม่มีเชื้อ เพราะ บุตรชนไม่มี
ขรรณเหล่านี้ ถ้าอย่างนั้น ข้าพเจ้า จะ ทำความ เปรียบให้ ท่าน พัง
คน มีบัญญัติบาง พวกในโลกนี้ ย่อมรู้ ความแห่งคำที่ พุคณ ได้ ทัก
ความเปรียบ เปรียบเหมือน ราชการ รัชชอย่าง คณิงใน เมือง สาเกต
มีขึ้นแก่ พระเจ้า ปเสนทิ ยัง กาลัง เสกรา อยู่ ที่ กรุง สวักถิ ก็ใน
ระหว่างแห่ง กรุง สวักถิแล เมือง สาเกต ะ ต้อง เสกรา พระราช คำนิร

กัวย รด พระที่นั่ง เจ็ด ผลัก พระเจ้า ปเสนทิ ก็เสด็จออกจาก กรุงสาวัตถี
 ทรวง รด พระที่นั่ง ที่หนึ่ง ที่ ประคอง พระราชวัง ถึง รด พระที่นั่ง ที่ สอง จึง
 เสด็จ ลง จาก รด พระที่นั่ง ที่ หนึ่ง ขึ้น รด พระที่นั่ง ที่ สอง เป็น ผลัก ๆ
 ไทยนัย นี้ จนถึง เสด็จ ขึ้น รด พระที่นั่ง ที่ เจ็ด ถึง เมือง สาเกต
 ประทับ ที่ ประคอง พระราชวัง ถ้า มี พระวงศ์ หรือ ข้าราชการ ที่ คอย
 รัย อยู่ ที่ ประคอง พระราชวัง นั้น ทูลถาม ว่า พระองค์ เสด็จ พระราชทาน เนิร
 จาก กรุง สาวัตถี ถึง เมือง สาเกต กัวย รด พระที่นั่ง ผลัก นี้ ผลัก เกี้ยว
 หรือ พระเจ้า ปเสนทิ ครั้ว บอก อย่างไร จึง ะ เป็น อัน ครั้ว บอก
 ถูก ต้อง

สา. ท่านผู้มีอายุ พระเจ้า ปเสนทิ ครั้ว บอก เรื่อง ที่ พระองค์
 ทรวง รด ออกจาก กรุง สาวัตถี เป็น ผลัก ๆ ทั้ง แด่ ผลัก ที่ หนึ่ง จน
 ถึง ผลัก ที่ เจ็ด จึง ถึง เมือง สาเกต จึง ะ เป็น อัน ครั้ว บอก ถูก ต้อง

ปุ. ท่านผู้มีอายุ ข้อ นี้ ก็ ฉัณห์ นั้น จรรวม เจ็ด ประการ มี ศีล
 บริสุทธิ์ เป็น คັນ ก็ เป็น ประโยชน์ แก่ กัน แล กัน ขึ้น ไป ไคย ถ้า คับ จน
 ถึง ความ คับ ไม่มี เชื้อ เหมือน กัน

เมื่อ พระ ปุณณะ ชัก ความ เปรียบ ให้ ฟัง อย่าง นี้ แล้ว พระสารีบุตร
 ถาม ว่า ท่านผู้มีอายุ มี ชื่อ ว่า อะไร สพรหมจารี เรียก ท่าน ว่า อย่าง ไ

ปุ. ข้าพเจ้า ชื่อ ปุณณะ สพรหมจารี เรียก ข้าพเจ้า ว่า มันทานียบุตร

สา. เป็น อัคคารวบี คณธ จรรวม อัน ลึก ท่านผู้มีอายุ ปุณณ

มันตาหิบุตร ได้ชักมาแก้แล้ว ด้วยปัญญาอันลึก เหมือนสาวก
ผู้ใด ศักดิ์แล้วรู้จักคำสอน ของ พระ ศาสตราโคช ถูกต้องแก้แล้ว

ครั้น พระ สารีบุตร ว่าอย่างนี้แล้ว พระปุณณะถามว่า ท่าน
ผู้มีอายุ มีชื่ออะไร . สพรหมจารี เรียกท่านว่าอย่างไร

สา. ข้าพเจ้าชื่ออุปติสสะ สพรหมจารี เรียกข้าพเจ้าว่า สารีบุตร
ป. ถ้าข้าพเจ้ารู้ว่าท่านผู้มีอายุ ชื่อ สารีบุตร คำที่พูดไปเพียงนี้
คงจะไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้าได้ เป็นอัครรรบีหนอ ขรรณอันลึก
ท่านผู้มีอายุ สารีบุตรได้ชักเอามาถามแล้ว ด้วยปัญญาอันลึก

พระเถระทั้งสอง ก็อุโมทนาภาษิตของ กันแลกัน พระ
ปุณณะนั้น อาศัยความที่ตนตั้งอยู่ในคุณเช่นใดแล้ว สอนผู้อื่น
ให้ตั้งอยู่ในคุณเช่นนั้น พระ ศาสตราทวง สรรเสริญว่า เป็นยอดเยี่ยม
จรรณกถิกองค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา

— ๑๑๘ —

ปริจเฉทที่ ๑๐

ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงทราบว่า พระราชาโอรส ของพระองค์
ได้ ครีสูตรุ ขรรณพิเศษแล้ว เสด็จมาทรงตั้งสอนมหาชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์
มีพระราชประสงค์ จะใคร่เห็น จึง ครีสูตรุ ภาพูทายี อมาตย์ ซึ่ง
เป็นคนคุ้นเคย กับ พระ ศาสตราแต่ครั้งยังเยาว์ด้วยกัน ได้ไปเชิญ
เสด็จมายัง กรุงกบิลพัสดุ์ ภาพูทายี อมาตย์ กราบบังคมทูล
ไปถึง กรุงราชคฤห์เข้าไปเฝ้า พระ ศาสตรา ได้ฟังขรรณเทศนาบัลล

พระอรหันตคณฺท ทั้งอยู่ในความเป็นภิกษุแล้ว ทูลเชิญเสด็จพระ
 ศาสตราพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นพุทธบริษัทไป กรุงกบิลพัสดุ์ พระ
 ศาสตราเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์แล้วประทับอยู่ที่นิโครธาราม ทรง
 แสดงธรรมเทศนาแก่พระราชบิดาและนางมคธปติชายก็โศกมีพระ
 นางประกาศศุภวิคิตให้ไว้ความเชื่อความเลื่อมใสแล้ว วันหนึ่ง
 มีการอาพาธวิเวก มังคลาภิเษกแห่งนั้นทกกุมาร พระองค์เสด็จไป
 เสวยที่ค้ำหนักแห่งนั้นทกกุมารเสวยแล้ว ทรงส่งบาตรให้นันทกุมาร
 ถือไว้แล้ว ครั้นอวยไชยมงคลแล้วเสด็จกลับ ส่วนนันทกุมาร
 ถือบาตรตามเสด็จไป ด้วยสำคัญว่า ถ้าทรงรับบาตรในที่แห่งใด
 แล้วก็จะรับกลับมา แต่ไม่สามารถจะทูลเตือนได้ เพราะมี
 ความเคารพ ส่วนนางที่จะเป็นเทวีของนันทกุมาร ได้เห็นอาการ
 อย่างนั้นจึงร้องสั่งว่าขอพระตูลเกล้าฯ งดเสด็จกลับมา ครั้น
 พระศาสดาเสด็จถึงวิหารแล้ว ครั้นถามนันทกุมารว่า นันทะ
 ท่านจักบวชหรือ นันทกุมารแม้มีใจไม่สมัครบวช แต่ไม่อาจชัก
 เพราะมีความเคารพมาก จึงทูลรับยอมบวช ครั้นบวชแล้ว หวน
 รลึกถึงค่านางเทวีที่ร้องสั่งไว้เมื่อมา มีความกระสันไม่ผาสุก
 ในที่ประทับปฏิบัติพรหมจรรย์ต่อไป คิดจะใคร่สึกออกมา ภายหลัง
 พระศาสดาพาเที่ยวจาริกไป ได้เห็นหญิงที่มีรูปงามกว่านางเทวี
 นั้น ให้พระนันทละความรักรูปนางเทวีเสีย มุ่งหมายในรูปหญิง
 ที่งาม ๆ กว่านั้นต่อไป ภายหลังพระนันทเห็น ว่า ความรักไม่มี

ที่สุด ก็ยังหาเสียได้ เช่น ผู้ไม่ประมาณ ข้ำเพ็ญเพียร ก็ได้บัลลุ
พระอรหันตผล

วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปที่พระราชนิเวศน์ของพระราชบิดา
นางยโสธรา ซึ่งเป็นพระราชเทวีเก่าของพระองค์ ส่งราชกุมาร
ผู้เป็นโอรสออกมาขอราชสมบัติที่ตนควรจะได้ เพราะว่า พระศาสดา
เป็นพระโอรสใหญ่ ของพระเจ้าสุทโธทนะ ควรจะได้รับราชสมบัติ
สืบพระองค์ เมื่อพระองค์ไม่ทรงรับแล้ว ก็ควรที่จะประทาน
ให้พระโอรส นางเห็นเหตุอย่างนี้ จึงส่งราชกุมารออกไป
ทูลขอราชสมบัติ ราชกุมารออกไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลมีความรัก
มีประการต่าง ๆ ครั้นเห็นพระศาสดาจะเสด็จกลับ ก็วิ่งทูลขอ
ราชสมบัติตามเสด็จมา ก็ยังทูลขอสมบัติที่จะดำรงมั่นคง แล
ประเสริฐยิ่งกว่าคุณสมบัติมิได้มี เหตุนี้ พระศาสดาจึงตรัสสั่ง
พระสารีบุตรว่า ถ้าอย่างนั้นสารีบุตรจงบวชให้ราชกุมาร ครั้นนั้น
ราชกุมารยังเยาว์อยู่ มีอายุยังไม่ครบอุปสมบท พระสารีบุตร
จึงทูลถามว่า จะโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชราชกุมารอย่างไร พระ
ศาสดาทรงปรารภเรื่องนี้เป็นเหตุ จึงทรงพระอนุญาตให้ภิกษุ
บวชกุลบุตร ที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบทให้เป็นสามเณร ด้วย
ให้รับสวดคัมภีร์ตาม เหมือนวิธีอุปสมบทที่ทรงอนุญาตแก่ภิกษุ
เมื่อครั้งแรกส่งไปประกาศศาสนาในทิศนั้น ๆ แล้ว รับสั่งให้เลิก
เสีย เมื่อครั้งทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยญัตติทุกกถกรรม

ฝ่าย พระเจ้า สุธโตะนระ เมื่อ พระ ศาสตราแล พระ นนท ซึ่ง เปน
พระโอรส ะได้สืบ พระวงศ์ ทรง ผนวยแล้ว ทรง พระโถมหัต เปน
อันมาก ถึง อย่าง นั้น ก็ ยัง หวัง พระ หฤทัย อยู่ ว่า ราชูล กุมาร
จะ สืบ พระวงศ์ ต่อไป ครั้น ราชูล กุมาร ขวช แล้ว สิ้น ผู้ที่ จะ สืบ
พระวงศ์ ยิ่ง ทรง พระโถมหัต มาก ขึ้น ทรง พระ ปราบภ ถึง ทุกข์
อันนี้ที่ จะ พึง มี แก่ มารดา บิดา ใน ครอบครัอื่น ใน เวลา เมื่อ ยศ ขอก
ขวช จึง เสก ไป เฝ้า พระ ศาสตรา ทูล ขอ พว ว่า ขอ ขอให้ ภิภุ
ทั้ง หลาย ขวช บุตร ที่ มารดา บิดา ยัง ไม่ อนุญาต ต่อไป พระ ศาสตรา
ก็ ทรง อนุมัติ ตาม ที่ ทูล ขอ ครั้น เสก อยู่ ใน กรุง กนิลพัสดุ โภย ครอบ
แก่ ความ ต้อง การ แล้ว เสก เทียว ทวีก ไป ใน บ้าน เมือง นั้น ๆ ตาม
สม ครอบ แก่ เวลา

ฝ่าย พระ ราชูล ขวช เปน สาม เณร แล้ว ตาม เสก พระ ศาสตรา
แล อุปัชฌายะ ของ คนไป ครั้น อายุ ครอบ แล้ว ก็ได้ อุปสมบท เปน ภิกษุ
วัน หนึ่ง พระ ราชูล อยู่ ที่ สอน มะม่วง แห่ง หนึ่ง ใน กรุง ราชคฤห์ พระ
ศาสดา เสก ไป ที่ นั้น พระ ราชูล ได้ เห็น เสก มา แก่ โกล จึง
ปุ้อสาณะ แล ตั้ง หน้า ถ้าง พระบาทไว้ พระ ศาสตรา เสก ถึง แล้ว ประทับ
บน อาสนะ นั้น แล้ว ทรง ถ้าง พระบาท แล้ว ทรง ยก ภาชนะ น้ำ ขึ้น
ครั้น ตาม พระ ราชูล ว่า ราชูล เจ้า เหน ภาชนะ น้ำ นี้ เปลา ไม่ มี น้ำ
หรือไม่

พระ ราชูล กราบ ทูล รับ ว่า พระ พุทธเจ้า ข้า

พ. นี้แหละฉันใด สมณคุณของชนที่ไม่มีความละอายใน
การแก่งกล่าวเท็จ ก็เปล่าไม่มีฉันนั้น ผู้ใดไม่มีความละอาย
ในการแก่งกล่าวเท็จ ผู้นั้นจะไม่ทำความชั่ว แม้แต่อย่างใด
อย่างหนึ่งไม่มีเลย เหตุนี้เจ้าจงสำเหนียกว่า เราจักไม่พูดเท็จ
เลย ราชูล กระพองเรามีประโยชน์อะไร

ว. มีประโยชน์สำหรับจะส่ง พระพุทธเจ้าข้า

พ. นี้แหละฉันใด บัณฑิตก็มีประโยชน์สำหรับ สก สก ฉันนั้น
เจ้า พึงพิจารณา คุเสีย ก่อนแล้ว จึงทำ การจาง ด้วย ภาย วาหาใจ เจ้า
ใครจะ ทำการ จางอะไร พึง พิจารณา คุเสีย ก่อน ถ้ารู้ว่า สิ่งนี้
เป็นไป เพื่อ เยียกเยียฟ ทัณ กิ กิ เพื่อ เยียกเยียฟ ผู้อื่น กิ กิ เพื่อ
เยียกเยียฟ ทั้ง คนแล ผู้อื่น กิ กิ เป็นอกุศล มีผลเป็นทุกข์ การ
จางเช่นนี้เจ้าไม่ควร อาจไม่ควร ทำ ถ้ารู้ว่า สิ่งนี้ไม่เป็นไป เพื่อ
เยียกเยียฟอย่างนั้น เป็น อกุศล มีผลเป็นสุข การจางเช่นนี้เจ้า
ควรอาจควร ทำ แม้ทำอยู่ ก็ พึง พิจารณาอย่างนั้น ถ้ารู้ว่า มีโทษ
เช่น กล่าวแล้ว เจ้า พึงงดเสีย ถ้ารู้ว่าไม่มีโทษ เจ้า พึงหมั่น
ทำเถิด แม้ทำแล้ว ก็ พึง พิจารณาอย่างนั้น ถ้ารู้ว่า มีโทษ
ถ้าเป็น ภาย กรรม วิกรรม เจ้า พึงแสดงเปิดเผย ทำให้กระจาง
ในครู หรือ สพรหมจารีอื่นแล้ว ร่วง ต่อไป ถ้าเป็น มโนกรรม เจ้า
พึง เบื่อหน่าย ละอาย เกิดียก ชัง แล้ว ร่วง ต่อไป ถ้ารู้ว่าไม่มีโทษ

เจ้า พิง อยู่ด้วยปีติ ปราโมทย์ ศึกษาในธรรมที่เป็นกุศลทุกคืน
 วันเกิด ราชสุล สมณพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่งในกาลล่วงแล้ว
 ไล่ชำระ การ การ ด้วย ภาย วาใจให้หมดภาคแล้ว สมณ พราหมณ์
 เหล่า นั้น ทั้ง สมก . ไ้ พิจารณา แล้ว อย่าง นี้ ก่อน แม้ ถึง สมณ
 พราหมณ์ ใน กาล ช่าง น้า แล ใน กาล บั้คนี้ ก็ เป็น อย่าง นั้น เหตุ นั้น
 เจ้า พิง สำเนียง ว่า เรา จัก พิจารณา แล้ว ชำระ ภาย กรรม วิกรรม
 มโนกรรม ให้ หมด ภาค เจ้า พิง สำเนียง ไว้ อย่าง นี้ พระ ศาสตรา
 ทวีต สอน พระ ราชสุล อย่าง นี้ แล้ว เสก ภาณ ไป

วันหนึ่ง พระ ราชสุล ไป แล้ว พระ ศาสตรา ทรง สั่ง สอน ใน รูป กับ
 มัญจนา ว่า ราชสุล ชาติ ชาติ อย่าง คือ ปฐวีธาตุ ๓ อไปธาตุ
 ๓ เทโชธาตุ ๓ วาโยธาตุ ๓ อากาษธาตุ ช่องว่าง ๓
 ปฐวีธาตุ เป็น อย่างไร ปฐวีธาตุ มี ทั้ง ภาย ใน ภาย นอก ปฐวีธาตุ
 ภาย ใน เป็น อย่างไร สิ่งใด เป็น ไป จำเพาะ คน คือ ที่ บุคคล กำหนด
 ถือ เป็น ของ คน อัน แค้น แสง มี ใจ ของ คือ สม ชน เล็บ ฟัน
 ศันษ์ เนื้อ เอ็น กระดูก เนื้อ ใน กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด
 ไต ปอด ใส สาย รั้ก ได้ อาหาร ใหม่ อาหาร เก่า แล สิ่ง อื่น อีก
 ที่มี อาการ เช่น นี้ สิ่ง นั้น เรียก ว่า ปฐวีธาตุ ภาย ใน อไปธาตุ
 เป็น อย่างไร อไปธาตุ มี ทั้ง ภาย ใน ภาย นอก อไปธาตุ ภาย ใน
 อย่างไร สิ่งใด เป็น ไป จำเพาะ คน คือ ที่ บุคคล กำหนด ถือ เป็น ของ คน
 อัน ชี้น ขา ขอบ ขา อยู่ ใน ปฐวีธาตุ มี ใจ ของ คือ ตี เสมะ หนอง

เลือก เหยื่อ มั่นขัน หน้าตา เปลวมัน หน้าลาบ หน้ามูก ไซซ้อ มุตร
 แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า อาโยชาตุภายใน
 เทโชชาตุเป็นอย่างไร เทโชชาตุมีทั้งภายในภายนอก เทโชชาตุ
 ภายในเป็นอย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะตน คือที่บุคคลกำหนด
 ถือเป็นเจ้าของตน เป็นของอันมีใจครอง คือสิ่งที่ทำกายให้ร้อน
 สิ่งที่ทำกายให้ทรุดโทรม สิ่งที่ทำกายให้กระวนกระวาย สิ่ง
 ที่ทำอาหารที่กินแล้ว ก้มแล้ว เคี้ยวแล้ว ชิมแล้วได้แปรไป
 แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า เทโชชาตุภายใน
 วาโยชาตุเป็นอย่างไร วาโยชาตุมีทั้งภายในภายนอก วาโยชาตุ
 ภายในเป็นอย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะตน คือที่บุคคลกำหนด
 ว่าเป็นของตน อันพักไม่มีใจครอง คือลมอันพักขึ้นเบื้องบน
 ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมนอนอยู่ในท้อง ลมนอนอยู่ในลำไส้ ลม
 สว่างไปคามตัว ลมหายใจเข้าออก แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการ
 เช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า วาโยชาตุภายใน อากาศชาตุเป็นอย่างไร
 อากาศชาตุมีทั้งภายในภายนอก อากาศชาตุภายในเป็นอย่างไร
 สิ่งใดเป็นไปจำเพาะตน คือบุคคลกำหนดถือว่าเป็นของตน ที่เป็นช่อง
 วางอันเหินแต่เลือกไม่ถูกต้อง กัน คือช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก
 ช่องที่กลืนอาหาร ช่องที่อาหารตั้งอยู่ แลช่องที่อาหารออกโดย
 ส่วนภายในได้ แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า อากาศ
 ชาตุภายใน ชาตุห้าภายในก็ดี ภายนอกก็ดี ก็เป็นแต่เพียง

ธาตุละ อย่าง ๆ เท่านั้น เจ้าพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็น
จริงอย่างไรว่าสิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ส่วนนั้นไม่เป็นเรา ส่วนนั้น
ไม่ใช่ตัวของเรา ครั้นเห็นอย่างนี้แล้ว บ่อมเชื้อหน่าย ทำใจ
ไม่ให้กำหนัดอยู่ในธาตุคำนั้นได้ ราหูลเจ้าจงเจริญภาวนา ทำใจ
ให้เสมอ คิน หน้าไฟ ลมอากาศ เพราะว่าเมื่อเจ้าทำใจอย่างนี้ อารมณ์
ที่ มาถูก ต้อง เป็นที่ ชอบใจ ก็ดี ไม่เป็นที่ ชอบใจ ก็ดี ซึ่งเกิดขึ้น
แล้ว จักไม่ครอบงำจิต ตั้ง อยู่ได้ เปรียบเหมือนขนทั้งหลาย ทั้ง
ของ สากบ้าง ไม่ สากบ้าง ลงในแผ่นหิน เท ของ สากบ้าง
ไม่ สากบ้าง ลงในผ้า ไฟไหม้เผา ของ สากบ้าง ไม่ สาก
บ้าง ลมพัด กระพือ ของ สากบ้าง ไม่ สากบ้าง คิน หน้าไฟ
ลมไม่ รัด หรือ ชิง ของ ที่ สากหรือไม่ สาก แลอากาศไม่ติด
อยู่ในที่ไหน ๆ ฉะนั้น เจ้าจงเจริญภาวนาให้เสมอ ด้วย คิน หน้าไฟ
ลมอากาศ ฉะนั้น เมื่อเจ้า ทำใจอย่างนี้ อารมณ์ที่ มาถูก ต้อง
เป็นที่ ชอบใจ ก็ดี ไม่เป็นที่ ชอบใจ ก็ดี ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว จัก
ไม่ครอบงำจิต ตั้ง อยู่ได้

ครั้น พระ ศาสตราทวิศ สอน ในรูปก็มีฐานะอย่างนี้ แล้ว ครัส
สอนใน ก็มีฐานะอื่นต่อไปว่า ราหูลเจ้าจงเจริญภาวนา คือ
เมตตา คิดให้หมู่สัตว์เป็น สุขทั่วหน้า ภรรณาคิด จะให้หมู่สัตว์
พ้นจากทุกข์ทั่วหน้า มุทิตา รื่นเริงบันเทิงเพราะ สมบัติที่ผู้อื่นได้

อุเบกขา เพิกเฉยเป็น กลางไม่เข้าข้างไหน ชุภ พิหารณา เหน
 ร่าง ภาย ว่าไม่งาม อหิเรตัญญา พิหารณา เหน สังขาร ว่าไม่เที่ยง
 เมื่อเจ้าเจริญเมตตา จัก ละ พยายาม ความ คึกแข็ง ผู้อื่นให้ คืบคายน
 เลียไก่ เมื่อเจริญกรุณา จัก ละ ความ คึก เบียดเบียนผู้อื่นเลียไก่
 เมื่อเจริญมุทิตา จัก ละ ความ อิจฉาไม่ยินดี เลียไก่ เมื่อเจริญ
 อุเบกขา จัก ละ ความ ชอบใจแลไม่ ชอบใจอื่น กระบวยจิตต์เลียไก่
 เมื่อเจริญ ชุภ จัก ละ ความ กำหนัด รักใคร่ เลียไก่ เมื่อเจริญ
 อหิเรตัญญา จัก ละ ความ ถือตัว เลียไก่ อนึ่ง เจ้า จเจริญภาวนา
 คือ ทั้ง สติ กำหนัด ลมหายใจเข้าออก เพราะ ว่าภาวนา นี้ บุคคล
 เจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลชานิสงส์ใหญ่

ครั้น ทรง สอน จบแล้ว พระ ราชกุมาร มีจิตต์ยินดี รับ คำ สอน
 ของ พระ ศาสตรา ภายหลัง พระ ราชกุมารได้ พังโอวาท ที่ พระ ศาสตรา
 ทรง สั่ง สอนในทาง วิบัสสนา คล้าย กับโอวาท ที่ ครัส สอน ภิกษุ
 บัญญัติไว้ เป็นแต่ในที่นี้ ยัก ขยับคนะ ภายใน ภายใน นอกเป็น คั่น
 ขึ้น แสลง แทน ชันห้ ห้า ส่ง จิตต์ ไป ตาม เทศนา ก็ได้ บัณฑิตพระ
 อหิเรตผล พระ ราชกุมาร นี้ เป็นผู้ ใฝ่ คึก ขาว รรม วินัย ทั้ง แค ครึง
 ยัง เป็น สามเณร พระ ศาสตรา จึง ทรง สรรเสริญว่า เป็น ยอดแห่ง
 สาวกในชั้นนี้

ปริเฉทที่ ๑๑

ครั้งหนึ่ง พระศาสดา เสด็จอยู่ในอุปัชฌาย์นิคม ของ มลละ
กษัตริย์ ในเวลานั้น ศากยกุมาร ซึ่งเป็นคนมีชื่อเสียง คน
รู้จัก มาก ออกบวชตามพระศาสดาเป็นอันมาก วันหนึ่ง มหานาม
ศากยะ ซึ่งเป็นโอรสของ อมิตกน ศากยะ ตรัสถึงเรื่องนี้แล้ว
จึงว่า แก่ อหุรุธ ศากยะ ผู้น้องว่า พ่อ อหุรุธ ไม่มีใครๆ ออกบวช
จากตระกูลของเราตาม พระศาสดาเลย ควร เจ้าหรือพี่ คนใด
คนหนึ่ง จะ ออกบวชบ้าง

อหุรุธศากยะตอบว่า น้องเป็นคนเคยทั้ง อยู่ในความสุข ไม่
สามารถ จะ บวชได้ พี่บวชเถิด

มหานามศากยะ จึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงเวียนให้รู้จัก
การงาน ของผู้ อยู่ครองเรือน พี่จะ สอนเจ้า ผู้ อยู่ครองเรือน
เมื่อถึง นาคำนา พึงให้ไถนา ก่อน ครั้นให้ไถเสร็จแล้ว พึงให้
หว่าน หรือให้ ตกกล้าไว้ พอไถ่ที่ แล้วเอาลง คำ ครั้นให้หว่าน
หรือทำแล้ว ต้องให้ ขุดหลุมวาง ซึ่งเป็นทาง ใช้น้ำเข้า ออกเตรียมไว้
ถ้า น้ำน้อย มีไม่พอ เลี้ยง คั้นเข้า ต้องให้ ใช้น้ำเข้า ถ้า น้ำมาก
เกินไป จนท่วม คั้นเข้า ต้องให้ ใช้น้ำออก เมื่อ คั้นเข้า ออก รวง ต้อง
คอย ระวังให้ ชิบ หลที่ มา กินเข้า ครั้น รวงเข้า แก่ไถ่ที่ แล้ว พึงให้
เกี่ยว ครั้นให้เกี่ยวแล้ว พึงให้ ขน มารวม ทำให้ เป้น ลอมไว้
ครั้นให้ทำ เป้น ลอมไว้แล้ว พึงให้ ทำ ลาน ที่ หวด แล้วเอาเข้า นี้

มา นวก ครั้นไ้ นวก แล้ว พึ่งไ้ เกีย ฟาง ออก เสียบ ครั้นไ้
เกีย ฟาง ออก แล้ว พึ่งไ้ ไร่ หรือ สาก เข้า สืบ ไม่ มี เนื้อ ออก เสียบ
แล้ว เลือก ทวง ไ้ แต่ เข้า ที่ มี เนื้อ เสร็จ แล้ว พึ่งไ้ ขน เอา มา เกีย ไ้
ใน นาง ถึง หน้า ฝน อีก ต้อง ทำ อย่าง นั้น ถึง หน้า ฝน อีก ต้อง ทำ
อย่าง นั้น ทุก ปี ไป

มหานาม ศาถะ สอน อมรุต ศาถะ ผู้น้อง ใน การ งาม ของ
ผู้อยู่ครองเรือน ยก การ ทำ นา ขึ้น ว่า อย่าง นั้น นั้น เพราะ ใน เวลา นี้
การ ทำ นา เปน ถึง สำคัญ ใน ประเทศ นั้น เหมือน ใน ประเทศ ของ เรา
ใน บัด นี้ แล นัย ถึง ว่า เข้า เปน ทวัพย์ สำคัญ กว่า ทวัพย์ อื่น พระเจ้า
สีหคหุ จึง ตั้ง นาม พระโอรส ลง ท้าย ว่า โอทนะ ๆ ว่า เข้า ๆ ถึง นี้
ทุก องค์ แม้ พระ ศาสตราคริธ สอน ใน ประโยชน์ นรवास ก็ ทรง
ยก เข้า ว่า เปน ทวัพย์ ใหญ่ ภาณิต ของ คน บาง คน ว่า บัณฑ
ความรัก ที่ จะ เสมอ ด้วย ความ รัก ลูก ไม่ มี บัณฑ ทวัพย์ ที่ ควร สงวน
ที่ จะ เสมอ ด้วย โศก ไม่ มี บัณฑ แสง สว่าง ที่ จะ เสมอ ด้วย แสง อาทิกย์
ไม่ มี บัณฑ ที่ ชัง ห้ำ มี บึง คน ของ เปน กัน มี ทะเล เปน อย่าง ยิ่ง
อธิบาย ความ แห่ง ภาณิต นี้ ว่า ลูก เปน ผู้ ที่ จะ สืบ ประเพณี วงศ์
ตระกูล จะ ตั้ง อยู่ ไ้ ก็ เพราะ ลูก แล ลูก นี้ เกิด แต่ ตัว แล อาศัย ตัว
เกิด เปน ที่ สนิท ไ้ ใจ แล ร่วม สุข ทุกข์ ไ้ กว่า ผู้ อื่น มาร ภาณิตา จึง
ไ้ รัก มาก กว่า ผู้ อื่น จึง ควร ว่า บัณฑ ความ รัก ที่ จะ เสมอ ด้วย
ความรัก ลูก ไม่ มี ส่วน ไ้ นั้น เปน ประโยชน์ ที่ จะ ใช้ เปน พาหนะ

ในการหา แลเป็นสัตว์ที่นิยมว่าเป็นพาหนะของ พระอิศวร ทั้ง
มีน้ำมันไค้ อาศัย ที่มดทำเป็นเหยบวิโลก ซึ่งนิยมว่าเป็นอาหาร
วิเศษ แม้แต่ไค้มีด ก็ไม่เสียเปล่า สัตว์วิเศษใช้ของ เจริญหน้า
แล ทา ฉายได้ ฝาแล พื้นเรือนเป็น คัน โคเป็น ประโยชน์อย่างนี้
จึงควร ว่าบัณฑิต ทรัพย์ที่ ควร สงวนที่ จะ เสมอ ด้วยไค้ไม่มี ส่วน
แสงของ สิ่งอื่น ๆ บาง สิ่ง ก็ ต้อง อาศัยแสง อาทิตย์ เช่น พระจันทร์
แล ดาว บาง สิ่ง แม้ ไม่ไค้ อาศัยแสง อาทิตย์เช่นไฟ เป็น คัน ก็ไม่
เสมอ ด้วยแสง อาทิตย์ไค้ จึงควร ว่า บัณฑิต แสง สว่าง ที่ จะ เสมอ
ด้วยแสง อาทิตย์ ไม่มี ส่วน ทลเป็น ประเทศ มีน้ำใหญ่ กว่า ประเทศ
ทั้ง ปวง จึงควร ว่า บัณฑิต ซึ่ง น้ำ มี ทลเป็น อย่างยิ่ง ส่วน พระ
ศาสดาคริสต์ ภาณิก เทียบตามแบบ นี้ แสง ความ โดย อย่างอื่น ว่า บัณฑิต
ความรัก ที่ จะ เสมอ ด้วย ความ รัก ตัวไม่มี บัณฑิต ทรัพย์ ที่ ควร สงวน
ยิ่ง กว่า เข้าไม่มี บัณฑิต แสง สว่าง ที่ จะ เสมอ ด้วย ปัญญาไม่มี บัณฑิต
ที่ ซึ่ง น้ำ มี ฝน เป็น อย่างยิ่ง อธิบายใน พุทธ ภาณิก นี้ว่า แม้ลูก เป็น
ที่ รัก มากกว่า ผู้อื่น ก็จริง ถึง อย่างนั้น จน ทั้ง ปวง ย่อม ปรารถนา
เพราะ อาศัย สุข ทุกข์ ก่อ ให้ กว่า ปรารถนา ผู้อื่น มี ลูก เป็น คัน จึงควร
ว่า บัณฑิต ความ รัก ที่ จะ เสมอ ด้วย ความ รัก ตัวไม่มี ส่วน เข้า เป็น
อาหาร สำคัญ ของ มนุษย์ ทั่วไป ที่ จะ เว้น เลย ไม่ไค้ เป็น ทรัพย์ ที่ จำ
ต้อง การ แสง หา ไว้ วิโลก เสี่ยง ชีวิต ยิ่ง กว่า ไค้ เพราะ ประโยชน์
อันใด ที่ จะ สำเร็จ แต่ ไค้ ประโยชน์ นั้น ยังมี ทาง ที่ จะ หา ได้ แต่ สัตว์

อื่น มีกระเบื้องแลพระเป็นยันต์ จึงควรว่ายันคาทวิทย์ที่ควรสงวน
ที่จะเสมอด้วยเขาไม่มี แสงอาทิตย์ก็เป็นแสงสว่าง เห็นได้ง่าย
อยู่แล้วว่าสว่างกว่าแสงอื่น ถึงอย่างนั้น แสงอาทิตย์ย่อมส่อง
ให้สว่างได้ในที่ควรให้สว่าง ไม่ส่องได้ในที่ทั่วไป เช่นในถ้ำที่
ลึกเกิน ก็ส่องเข้าไปไม่ได้ ส่วนปัญญาอาจพาให้คิดได้ แม้
สิ่งที่เหลือ คาดกันว่า จะคิดได้ กุญแจสว่างทำให้เห็นในที่มืด
จึงควรว่า ยันคาแสงสว่างที่จะเสมอด้วยปัญญาไม่มี ส่วน
ทะเลเป็นประเทศมีน้ำ ใหญ่กว่าประเทศทั้งปวง ก็ปรากฏอยู่
แล้ว อนึ่งแม้ตามคำราวนักปราชญ์ว่า ยันคาน้ำทั้งปวง กลายมา
แต่หน้าทะเลเป็นอันก่อน ถึงอย่างนั้น ก็ต้องเป็นฝนตกลงก่อน
ถ้าไม่อย่างนั้น ก็ไม่สามารถทำที่ซึ่งน้ำทั้งปวงได้เต็มได้ จึง
ควรว่ายันคาที่ซึ่งน้ำมีฝนเป็นอย่างยิ่ง เข้าเป็นที่ยึดถือว่า เป็น
ทวิทย์สำคัญของชาวประเทศนั้นในเวลา นั้น อย่างนั้นมหานามศากระ
จึงยกการทำนาขึ้น สอนอนุรุธศากระ กุญแจแล้ว

ในเวลา นั้น อนุรุธศากระ ยังเป็นหนุ่มอยู่ ไม่เคยดู การงา
มัวแต่เล่น ครั้นได้ฟัง มหา นามศากระ ผู้พี่ สอนด้วยเรื่อง การงา
ของผู้อยู่ครองเรือนอย่างนี้แล้ว ตามว่า การงาไม่รู้จักสู้
ที่สุก ของ การงาไม่ปรากฏอย่างนี้ เมื่อไร การงา จักสู้ เมื่อไร
ที่สุก ของ การงา จักปรากฏ เมื่อไรเล่าเรา จักได้เป็นผู้ไม่ต้อง

ชวนชวาม บ้าเรอ คนท้วมกามคุณห้า มหานามศักดิ์ขะ คอย ว่า
 พ่อ อหุทธ การงารไม้สั้น ที่สุดของการงารไม่มีปรากฏ พ่อ
 แลปู่ของเรา เมื่อกำลังยังไม่สั้นการงารนั้นเที่ยว ทยไปหมด
 แล้ว อหุทธ ศากยะ คอย ว่า ถ้าอย่างนั้น พี่รู้เอาเองเด็กด้วย
 ประโยชน์ของผู้อยู่ครองเรือน ห้อง จัดบวชละ ครัว อหุทธศากยะ
 ว่า อย่างนี้แล้ว เข้าไปหา มารดาบอก ว่า แม่ฉันอยาก ะบวช
 ขอแม่ ึงอนุญาตให้ฉันบวชเด็ก มารดา คอย ว่า พ่อ อหุทธ เจ้า
 สองคนเป็นลูกที่รักที่ซอใจ ไม่เป็นที่เกลียดชังของแม่ แม่
 เจ้าทั้ง สอง รัก ทยแม่ก็ไม้ออยาก ะพลัดพราก จากเจ้า ทั้ง สอง เหตุ
 โฉนจึงยอมให้เจ้า ซึ่งยังเป็น อยู่ ออกบวช อหุทธศากยะ ก็อ้อนวอน
 ขอให้อนุญาตให้บวชเป็นหลายครั้ง

ในเวลา นั้น ภัททิยศากยะ ซึ่งเป็นโอรสของ นาง กาฬิโคธาใน
 พระวงศ์ นั้น เมื่อสั้น ศากยะ ที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้เป็นเจ้าแผ่นดิน
 ปกครอง หมู่ศากยะ พระ มารดา ของ พระเจ้า ภัททิยะ นี้สืบเนื่องมาแต่
 กิ่งแห่ง พระวงศ์ ไทห ข่าพเจ้ายัง สืบไม่ได้ความ เพราะในหนังสือ
 นี้ๆ มักแสดงแต่ถึง พระวงศ์ ของ พระศาสดา แล ถึง พระวงศ์ ที่
 เกี่ยวข้อง ด้วย พระศาสดา นั้น ข่าพเจ้าใคร่ควรวิญญูเหว่า เกิมที่
 พระราชาบุตร ของพระเจ้าโอกกากราชเจ้กระองค์ สร้างพระนครขึ้นใหม่
 แล้วถึง ศากยะ วงศ์ สืบ มา ศากยะ ทั้ง เจ้กระองค์ นั้นคงแบ่ง ที่แผ่นดิน
 ใน อาณาเขต ที่ ออกเป็นเจ้กระส่วน ให้ กันแล กันเป็นผู้ปกครอง คน ละ

ส่วน ๆ ทั้งเป็นเจ๊ก ตระกูล ในตระกูลอื่นหนึ่งแลอีกหนึ่ง เมื่อบุรพ
บุรุษ ล่วงไปแล้ว มีอนุบุรุษ สืบตระกูลต่อกันมา แต่คง รวมตระกูล
ทั้งเจ๊กนั้นเรียกว่า ศากยวงศ์ แลในตระกูล ทั้งเจ๊กนั้น บางคราวก็
ไม่รวม อยู่ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน บางคราวก็ รวมอยู่
ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน เทียบด้วยธรรมเนียมเก่า เหมือน
ธรรมเนียม ในแคว้นแคว้นวัชชีแลแคว้นแคว้นมัลละ ในแคว้นแคว้น
วัชชี มีเจ้าวงศ์หนึ่งเรียกว่า ลิจฉวี ในแคว้นแคว้นมัลละ มีเจ้าวงศ์
หนึ่งเรียกว่า มัลละ เป็นผู้ปกครอง ในวงศ์เจ้าทั้งสองนั้น ไม่ได้
เรียกเจ้า ผู้ใดผู้หนึ่งว่าเป็นราชา ไม่เรียกอย่าง พระเจ้าพิมพิสาร
พระเจ้าแผ่นดินมคธ และพระเจ้าปเสนทิ พระเจ้าแผ่นดินโกศล
ท่านทั้งสองนี้เขาเรียกว่า ราชา ส่วนเจ้าในพระวงศ์ทั้งสองนั้น เขา
เรียกว่า ลิจฉวี แล มัลละ เสมอกันหมด เมื่อมีกิจเกิดขึ้น
เช่น การสงคราม เป็นต้น เจ้าเหล่านี้ ก็ประชุม กันปรึกษาแล้ว
ช่วยกันรักษาตามควร เทียบด้วยธรรมเนียมใหม่ เหมือนธรรมเนียม
ในแคว้นแคว้นเขมรนี้เหมือนกัน ในแคว้นแคว้นเขมรนี้ แบ่งอาณาเขต
เป็นส่วน ๆ มีเจ้าเป็นผู้ปกครองทุกส่วน ๆ ทั้งเป็นตระกูลอื่นหนึ่ง
อีกหนึ่งสืบกันมา มียศเรียกเจ้าผู้ปกครองต่าง ๆ กันตามมีอำนาจ
แลที่กินมาก หรือ น้อย ตระกูลเจ้าเหล่านี้ นัยเหมือนเช่น พระวงศ์
เดียวกัน แต่บางครั้งก็ไม่อยู่ในความปกครองอันเดียวกัน บางครั้ง
ก็อยู่ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน คือยกเจ้าในเมืองหนึ่งขึ้น

เป็นราชาธิราช มีอำนาจปกครองทั่วไป เหมือนในบัดนี้ เขาขกเจ้า
 ในกรุงปรัศเซียขึ้นเป็นราชาธิราช รวมอยู่ในความปกครองอันเดียวกัน
 ขรรณหิบบุในแคว้นแคว้นศากยะ ก็เช่น จะเป็นเหมือนอย่างนี้ เกิมที
 ตระกูลเจ้าผู้ปกครอง กรุง กบิลพัสดุ์ จะมี ราชาธิราช ปกครอง หรือ
 จะเป็นเมือง อยู่ในความปกครอง ของ ตระกูลแห่ง พระศาสดา ผู้แต่ง
 หนังสือนี้ ๆ จึงว่าแต่เพียง ย่อ ๆ ว่า พระราชบุตร ของ พระเจ้าโอก
 กาทราชเจก พระองค์ สร้าง กรุง กบิลพัสดุ์ ขึ้นใหม่แล้ว ตั้งศากยะ วงศ์
 สืบ มาถึง เวลา พระ เจ้าสุทโธทนะเป็นผู้ปกครองกรุงกบิลพัสดุ์ พระวงศ์
 ศากยะ ทั้งเจก ถึง จะไม่ได้ รวม อยู่ในความ ปกครอง อันเดียวกันหรือถึง
 อัน จะเป็นราชาธิราช ผู้แต่งขาศิ จึงไม่เรียกว่า ราชา หรือศากยะ
 ราชา เรียกแต่เพียงว่า สุทโธทนะ สักโก เหมือนเรียกมหา
 นาโม สักโก อมรุต ไซ สักโก เป็นต้น ฉะนั้น ส่วนผู้แต่งอรรถ
 กถาทั้งหมด เรียก ว่า ราชา ข้าพเจ้าได้ ว่าไว้ข้าง คั้น ว่า เป็น
 พระเจ้าแผ่นดินเทียบ ยศ ราชา นั้น ตามคำในอรรถ กถา ซึ่ง รู้ กัน มาก
 แม้ พระเจ้า สุทโธทนะจะไม่ได้ เป็น ราชาธิราช ก็ไม่ผิดนัก เพราะผู้
 ปกครองแผ่นดินโดยลำพังตนเองไม่ขึ้นอยู่ในใคร ก็ควรเรียกว่าพระเจ้า
 แผ่นดินได้ ครั้นถึงเวลา พระเจ้าภคทิสจะเป็นผู้ปกครอง แผ่นดิน ขรรณ
 หิบบุ พระวงศ์ ของ ท่าน จะเป็นราชาธิราช ผู้แต่งขาศิ จึงได้เรียกว่า
 ศากยะ ราชา เหมือนเรียกพระเจ้าพิมพิสารว่า ราชา มากโข
 ไม่เรียกว่า สักโกเฉย ๆ อย่างเรียก พระเจ้า สุทโธทนะ เป็น คั้น แต่

พระเจ้า ภัททิยะ นั้นคง จะไม่ได้ อยู่ใน ถึง พระวงศ์ ผู้ปกครอง กรุง
กบิลพัสดุ์ เป็นแน่ ผู้แต่งบาป จึงไม่ได้ อ้าง ถึง ชื่อเมือง

ครั้น อหุรุทธ ศากยะ อื่นนอน เหนียง ๆ อย่าง นั้น มารดา จึง คิด ว่า
พระเจ้า ภัททิยะ เป็น สหาย ของ อหุรุทธ ลูกเรา ท่านคง ไม่ อาจ ขวช
เป็นแน่ จึง พูกว่า พ่อ อหุรุทธ ถ้า พระเจ้า ภัททิยะ ขวช ด้วย เจ้า
จง ขวช เด็ก อหุรุทธ ได้ พัง อย่าง นั้น แล้ว ไป เฝ้า พระเจ้า ภัททิยะ
ทูล ตาม ไหวหาร ของ ผู้คน เคย กัน ว่า เพื่อน เอ๊ย บัพพชา ของ เรา
เนื่อง ด้วย บัพพชา ของ ท่าน

ภ. ถ้า อย่าง นั้น อย่า เหนียง เลย เพื่อน ท่าน จง ขวช ตาม สหาย
เด็ก

• อ. ไป ด้วย กัน เด็ก เพื่อน เรา จัก ขวช ด้วย กัน ทั้ง สอง คน

ภ. เรา ไม่ อาจ ขวช ถ้า สิ่ง อื่น ที่ เรา อาจ เรา จัก ทำ ให้ แก่
ท่าน ได้ ท่าน จง ขวช เอง เด็ก

อ. มารดา พูกว่า เรา ว่า ถ้า พระเจ้า ภัททิยะ ขวช ด้วย เจ้า จง
ขวช เด็ก ท่าน ได้ พูกว่า แล้ว ว่า ถ้า อย่าง นั้น อย่า เหนียง เลย
เพื่อน ท่าน จง ขวช ตาม สหาย เด็ก ถ้า ท่าน ไม่ ขวช บัพพชา ของ
เราก็ ยัง ต้อง เหนียง ด้วย ท่าน เรา จะ มี ไม่ ได้ ขวช หรือ ไป ด้วย กัน
เด็ก เพื่อน เรา จัก ขวช ด้วย กัน ทั้ง สอง คน

สมัย นั้น สม ทั้ง สหาย เป็น คน ต้อง พูกราว ได้ ปฏิญญา
อย่างไร แล้ว ต้อง ทำ อย่าง นั้น รัง พระเจ้า ภัททิยะ พลาททำ

อย่างนั้นแล้ว ก็จำเป็นที่เราต้องบวชด้วย จึงขอฝากว่า เพื่อน
 รอสักเจ็ดปี ก่อนเด็ก ต่อล่วงเจ็ดปี เราจึงค่อยบวชด้วยกัน
 ทั้งสองคน

อ. นานหนักเพื่อน เราไม่อาจรอถึงเจ็ดปี

พระเจ้าภักทิยะ ก็ขอฝากผ่อนลง มา ๆ จนถึงถึงเดือน อหุทธ
 ศากยะ ก็ไม่ยอม พระเจ้าภักทิยะ จึง ครัสว่า เพื่อน รอสักเจ็ดวัน
 เด็ก พอเรามอบ ราชสมบัติแก่ลูกแล้ว พี่น้อง ก่อน

อ. เพียงเจ็ดวันเท่านั้น ไม่นานเลยเพื่อน เราจักรอ

ครั้น พระเจ้าภักทิยะ ยอม เราบวชด้วยแล้ว อหุทธศากยะ ชวน
 ศากยะ อื่นได้อีกสาม คือ อาหันทะ ภคฺ ภิณพิสะ โกลิยะ หนึ่งใน
 เทวทัตต์ เป็นเจ็ดกับตั้งอุปาติ ซึ่งเป็นภุญามาลา พร้อมใจ
 กันออกจากเมือง ไปเฝ้า พระ ศาสตราทิอนุปิยนิกม ทูลขอบวช เมื่อ
 ก่อนบวช ศากยะ เหล่านั้น ทูลว่า ข้าพระเจ้าทั้งหลายเป็นศากยะ
 มีมานะ ถึง ตัณถา อุปาติ ผู้นี้เป็นคนรับใช้ ของข้าพระเจ้าทั้งหลาย
 มานานแล้ว ขอ พระ องค์ ของเราให้อุปาติ บวชก่อนเด็ก ข้าพระเจ้า
 ทั้งหลาย จักได้ทำการไต่กรวย ลูก ค้อนรับ ประถม มีธ และภา
 ที่สมควร อื่น ๆ แก่อุปาติ เมื่อเป็นอย่างนี้ ข้าพระเจ้าทั้งหลาย จัก
 ละมานะ ความถึงทั่วว่า เป็นศากยะได้ พระ ศาสตราทิโปรดให้บวช
 อุปาติ ก่อน ให้บวช ศากยะ เหล่านั้น ภายหลัง

ในภิกษุที่บวชใหม่ นี้ พระอุปาติได้ พัง ก็มีภูฐาน ที่ พระ ศาสตรา

ทวิศ สอน ข้าเพ็ญ เพ็ชร ก็ให้สำเร็จ พระ อหังคัตถ์ ท่านได้ศึกษา
จำทรงวิหิตปีฎก แหม่น ข้าชำนาญ มาก พระ ศาสตรา ทวิศ สวรรเสณ
ว่า เปน ยอด ของ ภิกษุ ผู้ ทรง วิหิต ภายหลัง เมื่อ พระ ศาสตรา นิพพาน
แล้ว พระ มหาภิเศกสยะ ทำ การ สังคายนา พระ ชรรณ วิหิต สังฆ สมมติ
ให้ ท่าน เปน ผู้ วิสัชนา ส่วน วิหิต เรื่อง นี้ ก็ ก็มี ยาวาก ข้าง หน้า

ส่วน พระ ภักทิตะ ไก่ บัลลุ พระ อหังคัตถ์ ใน พรหมชาติ ขวั้น แล้ว
ไป โย ปาถิกิ อยู่ ไตร่วม ไผ่ ถิกิ อยู่ โย ที่ ว้าง จาก เรือน แห่ง อื่น ๆ
ถิกิ มัก เปล่ง อุทาน ว่า สุข หนอ ๆ ทั้ง นี้ เนิื่อง ๆ ภิกษุ ทั้ง หลาย
จึง ทำ ความ ทูล พระ ศาสตรา ว่า พระ ภักทิตะ เปล่ง อุทาน อย่าง นี้ คง
ไม่ นิยติ ประพฤติ พรหมจรรย์ มัว นึก ถึง สุข ใน ราช สมบัติ เปน แน่
ไม่ ต้อง สงสัย พระ ศาสตรา รับ สั่ง ให้ หา พระ ภักทิตะ มา แล้ว ทวิศ
ถาม ว่า ภักทิตะ ไก่ นิยติ ว่า ท่าน เปล่ง อุทาน อย่าง นี้ จริง หรือ อ
จริง พระ พุทธ เจ้า ข้า ท่าน เคย อธิษฐาน ประโยชน์ อะไร จึง เปล่ง
อุทาน อย่าง นี้ เมื่อ ก่อน ข้า พระ เจ้า เปน เจ้า แผ่นดิน ต้อง ให้ การ
รักษายัชน์ ถิ่น ทั้ง ภายใน วัง นอก วัง ทั้ง ภายใน เมือง นอก เมือง จน
ตลอด ทิว อาณา เขต ที่ ข้า พระ เจ้า แม้ มี คน รักษา ทั่ว อย่าง นี้ แล้ว
ยัง ต้อง กลัว หวาด รัง เกียจ สกุง อยู่ เปน นิยติ เกียจ นี้ ข้า พระ เจ้า แม้ ไป
ใน ป่า แม้ อยู่ ไตร่วม ไผ่ แม้ อยู่ โย ที่ ว้าง จาก เรือน แห่ง อื่น ๆ ไม่ กลัว
แล้ว ไม่ หวาด แล้ว ไม่ รัง เกียจ แล้ว ไม่ สกุง แล้ว ไม่ ต้อง
ชวน จวบ มี คน ตก เปน ปกติ ไม่ ลุก ขึ้น เหตุ ความ กลัว อาศัย

อาหาร ที่ผู้อื่นให้ เลี้ยงชีวิต มีใจเป็นกามฤคอยู่ ข้าพระเจ้า
เห็นอำนาจประโยชน์อย่างนี้ จึงเปลี่ยนอุทานอย่างนั้น

ส่วนพระ อหุทธะ วันหนึ่งตรึกถึงธรรมวินัยว่า ธรรมนี้ของ
ผู้มีความปรารถนาน้อย ไม่ใช่ของ ผู้มีความปรารถนาใหญ่ ของ
ผู้สันโดษ ยินดีด้วยของที่มีอยู่ ไม่ใช่ของผู้ไม่สันโดษ ของผู้สงัด
แล้ว ไม่ใช่ของผู้ยินดีในหมู่ ของผู้ปรารถนาความเพียร ไม่ใช่
ของผู้เกียจคร้าน ของผู้มีสติทั้งนั้น ไม่ใช่ของผู้มีสติหลง
ของผู้มีใจทั้งนั้น ไม่ใช่ของผู้มีใจไม่ทั้งนั้น ของผู้มีปัญญา
ไม่ใช่ของผู้มีปัญญาทึบ เพราะ ศาสตราเสกไปถึง ทรงทราบว่า
พระ อหุทธะ ตรึกอย่างนั้น ทรงอุบายถามว่า ชอบ ละ อหุทธะ
ท่านตรึกธรรมที่ พระ มหาบุรุษ ตรึกชอบ ละ อย่างนั้น ท่าน
จึงตรึก ธรรมที่ พระ มหาบุรุษ ตรึกเป็นที่แปลกนี้ว่า ธรรมนี้ของผู้
ยินดีในธรรมที่ไม่ให้เห็นซ้ำ ไม่ใช่ของผู้ยินดีในธรรมที่ได้เห็นซ้ำ
เพราะท่าน ตรึก ธรรม ที่ พระ มหาบุรุษ ตรึกแปลกข้อนี้ ท่าน จัก
บัญญัติ ฌานที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ตามท่านจักหวัง แต่
นั้นยังสุกสุจิวิระ จักปรากฏแก่ท่าน (ผู้ยินดี อยู่ด้วยความยินดีอันไม่
มีความสับสน เป็นเครื่องอยู่ สำราญ หายสงสัยนิพพาน) เหมือนดียว
เก็บผ้าอันเต็มด้วยผ้าที่ย้อมแล้วต่าง ๆ ของกฤตยคติ หรือของบุตร
แห่งกฤตยคติ โภชนะ คือ ถังน้ำเข้าที่ไค้ด้วย กำลัง ปลีแข็ง จัก
ปรากฏแก่ท่าน เหมือนเจ้าสุกแก่แห่งเจ้า สาลิอัน ปราศจาก มลทิน

มีแสงแลกับ มาก ของคฤหบดี หรือของบุตร แห่งคฤหบดี เสนาสนะ
คือโคณ คณไม้ จัก ปรากฏแก่ ท่าน เหมือน เรือน ยอด มี ปุณ อินชวก ก็
แล้ว ทั้ง ภายใน ภายใน นอก มีบาน หน้าต่าง อัน ชิค สนิท ก็กับ เชิญนำลม
เข้าไม่ไ้ ของคฤหบดี หรือของบุตร แห่งคฤหบดี ที่ หิ้ง ที่ นอก ที่ ลาก
ด้วย กล้วย จัก ปรากฏแก่ ท่าน เหมือน บัลลังก์ อัน ปลูกด้วย เครื่อง ลาก
อัน วิจิตร ของคฤหบดี หรือของบุตร แห่งคฤหบดี ยากของ ด้วย
บุตร เหน่า จัก ปรากฏแก่ ท่าน เหมือน บาต่าง ๆ คือ เหยใส่ เหยขัน
น้ำ มั่น น้ำ ผั่ง น้ำ อ้อย ของคฤหบดี หรือของบุตร แห่งคฤหบดี
ณ หัน ครั้น ทรสกับ พระ อนุรุทธะ อย่าง นี้แล้ว เสด็จ กลับ มา ที่
ประทับ ทรง แสดง มหาปุริส วิคต แปลก ชื่อนี้ แก่ ภิกษุทั้งหลาย ใน
ข้อว่า ชรรณนี้ ของผู้ มีความ ปราดนา น้อย ไม่ใช่ ของผู้ มีความ
ปราดนาใหญ่ หัน ทรง แสดง ลักษณะ ของผู้ มีความ ปราดนา น้อย ว่า
ภิกษุใน ชรรณ วิสัยนี้ เช่น คน มีความ ปราดนา น้อย สัน โทษ สัก
มีความ เพียร ปราดนา แล้ว มีสติทั้ง มั่น มีใจทั้ง มั่น มีปัญญา ยินดี
ใน ชรรณ ที่ไม่ให้ เห็น ช้า ไม่อยากว่า ขอ จน ทั้ง หลาย จง รู้ว่าเรา
เป็นอย่าง นี้ เด็ด อย่างนี้ เรียกว่า ผู้มีความ ปราดนา น้อย ในข้อ
ว่า ชรรณนี้ ของผู้ สัน โทษ ยินดี ด้วย ของ อัน มี อยู่ ไม่ใช่ ของผู้ ไม่
สัน โทษ หัน ทรง แสดง ลักษณะ ของผู้ สัน โทษ ว่า ภิกษุใน ชรรณ
วิสัยนี้ ยินดี แล้ว ด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ แล เกสัชชีย์ ยิ่ง

แต่ก่อนท่านมีตามไก่ อย่างนี้เรียกว่าผู้สันโทษ ในข้อว่า ขรรณ
 นี้ของผู้สงฆ์แล้ว ไม่ใช่ของผู้บัณฑิตในหมู่นั้น ทรงแสดงลักษณะ
 ของผู้สงฆ์แล้วว่า เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่สงฆ์ มีภิกษุ
 ภิกษุณีอุปัฏฐากอุปัฏฐิกา หรือพระราชาวาชมาคตย์ คิตติยะ
 ศาวกของคิตติยะ ผู้ใดผู้หนึ่ง เข้าไปหา เขามีใจหมิ่นไปในวิเวก
 ท้องการทักขวิเวก บินทิในความคลั่งออก กล่าวด้อยคำประณอย
 ทักขความส่งเขา กลับ (ไม่พูดซักคำ) อย่างนี้เรียกว่าผู้สงฆ์ ใน
 ข้อว่า ขรรณ นี้ของผู้มีความเพียรปรารภแล้ว ไม่ใช่ของผู้เกีย
 ติวานั้น ทรงแสดงลักษณะของผู้มีความเพียรปรารภแล้วว่า
 ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีความเพียรปรารภแล้ว เพื่อจะละอกุศล
 ขรรณ แลถึงพร้อมกุศลขรรณ มีความเพียร เปนทุกข์เรี่ยวแรง
 เกวียงก้าวไปสู่คุณเบื้องหน้าอันนี้ ไม่ทอดธุระในกุศลขรรณเสีย
 อย่างนี้เรียกว่า มีความเพียรปรารภแล้ว ในข้อว่า ขรรณ นี้
 ของผู้มีสติทั้งนั้น ไม่ใช่ของผู้มีสติหลงนั้น ทรงแสดงลักษณะ
 แห่งผู้มีสติทั้งนั้นว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เปนผู้มีสติ คือ
 ประกอบทักขสติเป็นธรรมอันรักษาตน เปนอย่างยิ่ง ตามระลึกได้ ซึ่ง
 กิจที่ได้ทำแล้วนาน แลว่าทำที่ได้พูดแล้วนาน อย่างนี้เรียกว่าผู้
 มีสติทั้งนั้น ในข้อว่า ขรรณ นี้ของผู้มีใจทั้งนั้น ไม่ใช่ของผู้ไม่
 มีใจทั้งนั้นนั้น ทรงแสดงลักษณะของผู้มีใจทั้งนั้นว่า ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้สงฆ์แล้ว ทากถาม สงฆ์แล้ว หากอกุศลขรรณ ได้

บัลลูนาน คือ ขรรณ อันบัลเจติเพ่ง ที่หนึ่ง พร้อมด้วยวิทก วิหาร
 มีปิติแลสุข เกิดแต่วิเวก ได้บัลลูนานที่สอง มีความผ่องใสใน
 ภายใน มีความที่แห่งจิตต์เป็นทวงเคี้ยว เกิดขึ้น ไม่มีวิทก
 วิหาร เพราะวางวิทกวิหารเสียได้ มีปิติแลสุข เกิดแต่สมาธิ
 เพราะคลายปิติเสีย เธอเป็นคนอุเบกขาอยู่เฉย ๆ มีสติสัมปชัญญะ
 แลเสวยสุขด้วย นาม ภายใต้บัลลูนานที่สาม ที่พระอรหันเจ้ากล่าว
 ว่า ท่านผู้ใดมานั้น เป็นคนอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ได้
 บัลลูนานที่สี่ มีสติเป็น ขรรณอันสมค จก เพราะ อุเบกขา ไม่
 มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะ ละสุข ทุกข์เสียได้ แลโสมนัสส์ แล
 โทมนัสส์ ตก ล่วง ลับไป ก่อผลแล้ว อย่างนี้เรียกว่าผู้มีใจ ตั้งมั่น
 ในข้อว่า ขรรณนี้ของผู้มีปัญญา ไม่ใช่ของผู้มีปัญญา ทรมาน
 นี้ ทรงแสดง ลักษณะ ของผู้มีปัญญาว่า ภิกษุในขรรณวิสัยนี้
 เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบ ด้วยปัญญาไป ยัง ความเกิดแก่กับของ
 สังขาร เป็นเครื่องไป จากกิเลส ทั้ง ฆ่าศึก สามารถ ละ ละระชุก กิเลส
 ได้สิ้นได้ ได้ถึงความดับทุกข์โดยชอบ อย่างนี้เรียกว่าผู้มี
 ปัญญา ในข้อว่า ขรรณนี้ของผู้มีสติในขรรณไม่ได้เห็นซ้ำ ไม่ใช่
 ของผู้มีสติในขรรณได้เห็นซ้ำนี้ ทรงแสดง ลักษณะ ของผู้มีสติใน
 ขรรณไม่ได้เห็นซ้ำว่า จิตต์ของ ภิกษุในขรรณวิสัยนี้ แล่นไป แล
 เต็มโต ทั้ง อยู่ น้อมไป ในความกับขรรณที่ได้เห็นซ้ำ (คันทา
 มาณะ ญาณู) อย่างนี้เรียกว่าผู้มีสติในขรรณไม่ได้เห็นซ้ำ พระ

คาสภา ทรงแสดง มหาปฐวิตถก แยก ข้อ แก่ ภิกษุ ทั้งหลาย อย่างนี้
 ฝ่าย พระ อหุรุทชะ ข้าพเจ้าเพียรไป ก็ได้บัลลุ พระ อหุคัททผล
 วันหนึ่ง ภิกษุ ทั้งหลาย ไปหาแล้วถาม พระ อหุรุทชะว่า ท่านผู้
 มีอายุ ได้ถึงความเพนผู้รู้ยิ่งใหญ่แล้ว เพราะ เจริญธรรม
 อะไร ทำได้มาก เพราะเราได้เจริญ สติปัฏฐานสี่ ทำได้มาก คือ
 พิจารณาเห็นในกาย เพนแต่สักว่า กาย พิจารณาเห็นในเวทนาเพน
 แต่สักว่า เวทนา พิจารณาเห็นในจิต เพนแต่สักว่า จิต พิจารณา
 เห็นในธรรมที่เกิดขึ้นกับจิต เพนแต่สักว่า ธรรม มีความเพียร มี
 สติสัมปชัญญะ ข้า อภิธมา ความมั่ง หมาย แล โทมนัสส์ ความเสีย
 ใจในโลกเสีย ท่านสรรเสริญผู้ที่เจริญ สติปัฏฐานสี่ ให้ภิกษุ
 ทั้งหลาย พึง ด้วย ข้อ อุปมาว่า เปรียบเหมือนแม่ น้ำ คงคาอันไกล
 ไปในทิศ ทวัน ออก มหาชน มา ด้วยหวัง จะ ทกให้ ไหล กลับไป ข้าง
 หลัง ท่าน ทั้ง หลาย จะ สำคัญ ข้อ นั้น เป็น โฉน จะ ทำได้ อย่าง นั้น
 หรือ ทำไม่ได้เลย ท่านผู้มีอายุ เพราะ เหตุอะไรเล่า เพราะ ว่า
 แม่ น้ำ คงคา ที่ ไหล ไป ใน ทิศ ทวัน ออก นั้น จะ ทำได้ ไหล กลับไป ข้าง
 หลัง นั้น ไม่ ย่าง เลย มหาชน นั้น จะ ต้อง เหนิง เหนือ ย ลำบาก เปล่า
 เท่านั้น ท่านผู้มีอายุ ข้อ นี้ แล ฉันทโก ภิกษุ ผู้เจริญ สติปัฏฐาน
 สี่ ทำได้ มาก ถัด นั้น ถ้า จะ มี พระ ราชา หรือ ราช มหา มา ตบ
 ญา ตี มิตร มา ปรอลบ เล้า โลม ด้วย โภค ทรัพย์ ว่า พ่อ แะน เจ้า จัก
 หุง ห่ม ผ้า ย้อม หน้า ผาก ทำอะไร เจ้า จัก โทณ หัว ดีธ ภาชนะ กระเบื้อง

เที่ยวขอทำอะไร เจ้าจงสืบมาบริโภคสมบัติแลทำบุญเกิด ภิกษุ
นี้ะ ละสิกขาสิกมาตามคำที่ว่านี้ไม่มีเลย เพราะเหตุอะไรเล่า
เพราะจิตต์ของเขาน้อมไปในวิเวกเสียนานแล้ว พระอนุรุธะท่าน
ไ้เจริญสติปัฏฐาน สี่จบแล้ว สรรเสริญผู้เจริญสติปัฏฐานสี่ ดังนี้

ฝ่าย พระอานนท์ไ้ฟังโอวาทของพระปัญจณ มหันตานุตร ไ้
บัตถุ พระโสภณัตถกนิล วันหนึ่ง พระศาสดา ครัสต์ขอให้สงฆ์เลือก
หาภิกษุซึ่งจะเป็นผู้อุปัฏฐาก พระองค์เป็นนิฯ ท้วงว่าเมื่อก่อนแต่
กาลนี้ ภิกษุที่เป็นผู้อุปัฏฐาก พระองค์ ไม่คงตัวผลัดเปลี่ยนกันไป เวลา
ที่ผลัดเปลี่ยนกันยังไม่ มีผู้รับ ค่อ ต้องเสกขอยู่ พระองค์เกี่ยวไ้
ความลำบาก สงฆ์จึงเลือก พระอานนท์ถวาย พระอานนท์ทูล
ขอพร แยกประการ ข้อที่หนึ่งและข้อที่สองว่า ถ้า พระองค์จักไม่
ประทานจิวร แลบิณฑบาตอันประณีต ที่พระองค์ไ้แล้วแก่ข้าพระเจ้า
ข้อที่สามว่า ถ้าจักไม่โปรดให้ข้าพระเจ้า อยู่ใญ่ที่ประทับของ พระ
องค์ ข้อที่สี่ว่า ถ้าจักไม่ทรงพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์ ข้อที่ห้า
ว่า ถ้าพระองค์จะเสกขไปสู่ที่นิมนต์ ที่ข้าพระเจ้ารับไว้ ข้อที่หกว่า
ถ้าข้าพระเจ้า จักพาบริษัถซึ่ง มาเฝ้าพระองค์ แต่ที่ไกลเข้าเฝ้าไ้ ในขณะ
ที่มาแล้ว ข้อที่เจ็ดว่าถ้าความสงสัยของข้าพระเจ้า เกิดขึ้นเมื่อใด
ขอให้ไ้เข้าเฝ้าทูลถามเมื่อนี้ ข้อที่แปดว่า ถ้าพระองค์ทรงแสดง
ธรรมเทศนาอันใดในที่ลับหลังข้าพระเจ้า จักเสกขมา ครัสต์บอกธรรม
เทศนาอัน นั้น แก่ข้าพระเจ้า ถ้า พระองค์ประทานพร แยกประการ นี้

แก่ข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้า จักเป็นผู้^๑อุปัฏฐาก พระองค์ อาคันธกะ ท่านแทน
โทม อโรโหสี ช้อข้าง คัม เหม อาณิสส อโรโหสี ช้อข้าง ปลาบ จึงขอ
อย่างนี้ ถ้าข้าพระองค์จักได้ของสี่ช้อข้างนั้น จักมีคนพูดได้ว่า
พระอาณนทได้ลาภอย่างนั้น อย่างนั้น จึงบำรุงพระศาสนา บำรุง
อย่างนี้ จะหมักหมิ่นอะไร ถ้าข้าพระเจ้าจักไม่ได้พรสามช้อเบื้องปลาบ
จักมีคนพูดได้ว่า พระอาณนทบำรุงพระศาสนา ทำอะไร เพราะพระ
องค์ไม่ทรงอนุญาตแม้ด้วยกิจเท่านี้ ถ้าข้าพระเจ้าจักไม่ได้พร
ที่สุด จักมีผู้ถามข้าพระเจ้าในที่ลับ หลังพระองค์ว่า ชรรมนี่
พระองค์ทรงแสดงในที่ไหน ถ้าข้าพระเจ้าบอกไม่ได้ เขาจะพูดได้
ว่า ท่านไม่รู้แม้แต่เรื่องเท่านี้ ไม่ละ พระศาสนาเที่ยวตามเสก
อยู่ กุณเภาตามตัวสันถาสนาน เพราะเหตุอะไร ครั้นพระอาณนท
ทูลแสดงโทษในข้อที่ไม่ควรได้ แลอาณิสสในข้อที่ควรได้ อย่างนี้
แล้ว พระศาสนาก็ทรงอนุญาตตามขอ ทั้งแต่ถาดนั้นมา พระ
อาณนทก็อุปัฏฐาก พระศาสนาโดยชอบเพื่อ เพราะท่านอยู่ในที่ใกล้
พระศาสนา ได้ฟังธรรมที่ทรงแสดงแก่ตนเองแลผู้อื่น มีสติ
จำทรงไว้ได้ มากไม่พลั้งพลาด มีเพียงเอาใจใส่ในการเวียนสาธยาย
จำทรง จึงเป็นผู้ฉลาดในการที่จะแสดงธรรมมาก พระศาสนา
ทรงสรรเสริญว่า เป็นยอดของภิกษุ พุทธศาสนิก มีสติมีคตมีความเพียร
ถ้าบริษัทหมู่ใดหมู่หนึ่งเข้าไปหา พระอาณนท บริษัทนั้นมิไย ยินดี
แม้ด้วยได้เห็น ถ้าพระอาณนทแสดงธรรม บริษัทนั้นมิไย ยินดี

แม้ตัวได้ฟัง ขริขัตถ์นั้นยังไม่ทันเขื่อนในการ ฟัง พระอาณัติ
 ก้อง หยุต ก่อน อึ้ง ท่านเอาใจใส่ อุบัติจาก พระศาสดา เป็นที่พอ
 พระทัยแลเป็นคนอุบฏฐากยิ่ง ยิ่งกว่า ภิกษุที่ได้เคย อุบัติจาก มาแล้ว
 พระศาสดาจึงทรง ยกว่าเป็นยอดของ ภิกษุผู้อุบฏฐาก พระองค์ อึ้ง
 เพราะอาศัยคุณ คือ ความเป็นพหูสูต เมื่อ พระศาสดา นิพพานแล้ว
 พระมหากัสสปะทำการสังคายนา พระธรรมวินัย สงฆ์ได้เลือก ท่านขึ้น
 เป็น ผู้วิสัยชนา ในส่วน พระธรรม ซึ่ง จะกล่าวข้าง หน้า

ส่วน พระภิกษุแล พระภิกษุพิละ ข้าพเจ้าเพียรใน วิสัยชนา ก็
 ได้บัลลุ พระอรหัตผล แต่ไม่มีเรื่องอะไร ที่ควร จะกล่าวในที่นี้
 ส่วน พระเทวทัตไม่ได้ธรรมพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ภายหลังมี ลาก
 ตักการครอบงำ จิตต์ประพฤติวิปริต จาก พระธรรมวินัย ทำคนให้เป็น
 หม่ำศึก ต่อศาสนา เรื่องนี้ จักมีข้าง หน้า

— ๐๐๐ —

ปริจเฉท ที่ ๑๒

ครั้งหนึ่ง พระศาสดาเสด็จ อยู่ ที่เขาทิมมิกกุฏ แคว้นกรุงราชคฤห์
 ชาวบ้านเป็นอัน มากเข้าไปเฝ้า ฟังธรรมเทศนาแล้ว กลับไปแล้ว
 กุลบุตรผู้หนึ่ง ชื่อโสณะ เป็นโคตร โกฬิวิสะ ซึ่งอยู่ในหมู่ชาว
 บ้านนั้น เข้าไปเฝ้า พระศาสดาทูลว่า ข้าพระเจ้าได้ ฟังธรรม ที่
 พระองค์ ทรง แสดง เห็นว่า ผู้อยู่ครองเรือน จะ ประพฤติพรหมจรรย์
 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง กุศลซึ่งได้ ชักแล้ว ไม่ทำได้ด้วยง่ายเลย

ข้าพเจ้า ขากะไร ขวช ขอ พระ องค์ งดไปรคให้ข้าพเจ้า ขวชเด็ก
 พระ ศาสตรา ก็ไปรคให้ ขวช ตาม ประสงค์ ครั้น พระ โสณะ โกฬวิริยะ
 ขวชแล้ว ทำ ความเพียร เกิน ขนาก เกิร จกรรม ไม่หยุด จนเท่า
 แดก ก็ไม่ไ้ บัลดุ ขรรณ พิเศษ อย่างใด อย่าง หนึ่ง จึงทำ วิธ ในใจ ว่า
 บัณฑิลา สวกร ของ พระ ศาสตรา ที่ ประวรภ ความเพียร แล้ว เรา ก็เป็น
 คน หนึ่ง ถึง อย่าง นี้ จิตต์ ของ เรา ก็ยังไม่ พ้นไป ทาก อาสวะ ทั้งปวง ไ้
 สมบัติ ใน กระจก ของ เรา ก็ ยังมี อยู่ ถ้า อย่างไร เรา จะ สึก ออกไป
 ขวช โลก สมบัติ แล บำเพ็ญกุศล เด็ก จะ เป็น การ ดี กว่า ฝ่าย พระ
 ศาสตรา ก็ ทรง ทราบ ว่า พระ โสณะ โกฬวิริยะ ประวรภ ความเพียร เกิร
 จกรรม จนเท่า แดก แล้ว ทำ วิธ เช่น นั้น จึง เสก ไป ถึง ที่ อยู่ แห่ง
 พระ โสณะ โกฬวิริยะ คริ สตาม ว่า โสณะ เมื่อ ก่อน แต่ ครั้ง ทำ ยัง
 เป็น กฤต สัตถ์ ท่าน ฉลาด เข้าใจ ใน เสียง แห่ง สาย พิณ หรือ พระ
 พุทธ เจ้า ข้า เมื่อ ไ้ สาย พิณ ของ ท่าน ดัง เกิน ไป เมื่อ นั้น สาย พิณ
 ของ ท่าน มี เสียง คว พัง ไ้ หรือ ไม่ อย่าง นั้น พระ พุทธ เจ้า ข้า เมื่อ ไ้
 สาย พิณ ของ ท่าน ห่อน เกิน ไป เมื่อ นั้น สาย พิณ ของ ท่าน มี เสียง
 คว พัง ไ้ หรือ ไม่ อย่าง นั้น พระ พุทธ เจ้า ข้า เมื่อ ไ้ สาย พิณ
 ของ ท่าน ไม่ ถึง แก่ ไม่ ห่อน นึก ตั้ง อยู่ ใน ชัน เสนอ แต่ พอดี เมื่อ นั้น
 สาย พิณ ของ ท่าน มี เสียง คว พัง ไ้ หรือ อย่าง นั้น พระ พุทธ เจ้า ข้า
 โสณะ ข้อ นี้ แล ณ ไ้ ใด ความ เพียร ก็ ณ นั้น ความ เพียร ที่ ประวรภ
 เกิน ไป นึก ก็ เป็น ไป เพื่อ ความ พัง สว่าง ที่ ย่อ ห่อน นึก ก็ เป็น ไป

เพื่อเกิดจักษุวัน เหตุ นั้น ท่าน จึง ตั้ง ความ เพียร แต่ พอ เสมอ แดง
 ทราบ ความ ที่ อินทรีย์ ต้อง เป็น ของ เสมอ กัน ๆ คือ ศรัทธา กับ ปัญญา
 ความ เพียร กับ สมาธิ ต้อง พอ ที ๆ กัน ให้ ตลอด แล้ว ถ้า คน ใด
 หมายถึง ข้อ นี้ พระ ศาสตรา ครีส์ สอน พระ โสณะ โกฬิวิสะ อย่าง นี้ แล้ว
 เสกฯ กลับ ไป ที่ ประทับ พระ โสณะ โกฬิวิสะ ตั้ง อยู่ ใน โอวาท ที่ พระ
 ศาสตรา ประทาน ทั้ง ความ เพียร แต่ พอ ประมาณ ไม่ ยิ่ง ไม่ หย่อน นัก
 เจริญ วิสัย สติฯ ได้ บัณฑิต พระ อรหัตต ผล แล้ว เข้า ไป เฝ้า พระ ศาสตรา
 ทูล ว่า พระ องค์ ผู้ เจริญ ภิกษุ ผู้ อรหันต์ มี อาสวะ สิ้น แล้ว อยู่ บ
 พรม รวย แล้ว มี กิจ ที่ จำ ไร ต้อง ทำ ให้ ทำ เสร็จ แล้ว มี ภาระ ของ
 หัก อหิงสา แล้ว มี ประโยชน์ ของ คน ได้ ถึง แล้ว มี ขรรพ ที่ ประกอบ ไว้
 ใน ภพ สิ้น รอย แล้ว วัชระ จึง พ้น แล้ว จาก อาสวะ ภิกษุ ผู้ อรหันต์ นั้น
 ห้อม เข้า ไป แล้ว ใน คุณ หก สถาน คือ ห้อม ไป แล้ว ใน บัพพสา ออก ไป
 จาก กาม ใน ที่ สัก ใน ความ สारวม ไม่ เบียด เบียด ใน ความ สัน
 แห้ง ความ ถือ มั่น ใน ความ สัน แห้ง ความ อยาก ใน ความ ไม่ หลง
 ความ สำคัญ อย่าง นี้ ะ พึง มี แก่ ท่าน บาง คน ว่า ท่าน ผู้ นี้ อาศัย
 คุณ แต่ เพียง สัก ว่า ความ เชื่อ อย่าง เทียว เช่น แหม จึง ห้อม ไป ใน
 บัพพสา ข้อ นี้ ไม่ ควร เห็น อย่าง นั้น ภิกษุ ผู้ นั้น ไม่ เห็น ว่า คน
 ยัง มี กิจ ที่ จำ ไร ต้อง ทำ หรือ ะ ต้อง กลับ สละ สม ทำ กิจ ที่ ได้ ทำ แล้ว
 อีก เพราะ ราคะ โทมะ โมทะ สิ้น แล้ว จึง เปน ผู้ ห้อม ไป ใน

บัพพชา ความสำคัญอย่างนี้ จะพึงมีแก่ท่านบางคนว่า ท่าน
 ผู้นี้ ใคร่ลาภสักการ แต่ความสรวเสริญเป็นแน่ จึงหนีไปในที่
 สงัด ข้อนี้ไม่ควรเห็นอย่างนั้น ภิกษุผู้นี้ เพราะสิ้น ราคะ
 โทษะ โมหะแล้ว จึงเป็นผู้หนีไปในที่สงัด ความสำคัญอย่าง
 นี้จะพึงมีแก่ท่านบางคนว่า ท่านผู้นี้ เชื่อถือสัจพณะปรมาส โทษ
 ความเป็นแก่นสารเป็นแน่ จึงหนีไปในความสรวม ข้อนี้ไม่
 ควรเห็นอย่างนั้น ภิกษุผู้นี้ เพราะสิ้นราคะ โทษะ โมหะแล้ว จึง
 เป็นผู้หนีไปในความสรวม อนึ่งเป็นผู้หนีไปแล้วในความสิ้น
 แห่งความถือมั่น ในความสิ้นแห่งความอยาก ในความไม่หลง
 ก็เพราะสิ้นราคะ โทษะ โมหะแล้ว ถ้าอารมณ์มีรูปเป็นต้น ที่
 กล้ามา กระทบคล่อง ทวาร มีจักขุเป็นต้น แห่งจักขุ มีจิตต์หนีพ้น
 ไปแล้วโดยชอบ อย่างนี้ อารมณ์นั้นก็ไม่ควรอบงำ จิตต์ของเธอ ทั้ง
 อยู่ได้ จิตต์ของเธอ อันอารมณ์นั้นไม่ทำให้เธอ ติดอยู่ได้ เป็น
 จิตต์ทั้งนั้นไม่หวั่นไหว เปรียบเหมือนภูเขาศิลาล้วน ไม่มีช่อง
 ไม่มีโพรง แห่งเคี้ยวทีย แม้ลมพัดมาในสี่ทิศ แต่ทิศใดทิศหนึ่ง
 ก็ไม่อาจ ทำให้หวั่นไหว สเทือน สท้านได้ ฉะนั้น เธอเห็นความเสื่อม
 สิ้นแห่งสังขาร อยู่โดยปกติ พระศาสดาได้ทรงฟัง ครุส สรวเสริญ
 ว่า พระโสณะโกฬิวีระ พยากรณ์พระอรหันต์ กล่าวแต่เพื่อควม
 ไม่หาคณเข้าไปเปรียบ แลเพราะท่านได้ปรารภความเพียร ด้วย
 อุตสาหะแรงกล้า แต่ครั้งยังไม่ได้บรรลुพระอรหันต์ จึงได้เป็น

ผู้ที่พระศาสดาทรงยกว่า เป็นยอดของ ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร
ใน พระพุทธศาสนา

สมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จจาริกไปในแคว้นกัณฐะ พร้อมด้วย
ภิกษุ หมู่ใหญ่ ถึง ดุลลโกฏฐิยะ นิกม พราหมณ์ แล คฤหบดี ชาว
ดุลลโกฏฐิยะ นิกม ทราบว่า พระศาสดาเสด็จมาถึง พร้อม กัน
เข้าไปเฝ้า ข้าง พวก ดวาย ยิงคม ข้าง พวก เป็น แก้ว พุก ปราโส ข้าง
พวก เป็น แก้ว ประณม มีธ ข้าง พวก ร้อง ประกาศ ชื่อ แล ไศตร ของคน
ข้าง พวก นิ่ง อยู่ ทุก หมู่ นี้นี้หนึ่งในที่อื่น สัมภว ส่วน ข้าง หนึ่ง พระ
ศาสดา ทรง แสดง ขรรณ เทศนา แะ นำให้ พราหมณ์ แล คฤหบดี ชาว
นิกม นั้น ให้ เห็น ขา ปะณู แล สภา พาย อาจ หาญ รำ เริง ใน การ ละยา ป
ขำ เพี้ย ะณู แล้ว กุล ลา กลับ ไป ก็ แล ใน เวลา ที่ พระศาสดา ทรง
แสดง ขรรณ อยู่ นี้น กุล บุตร ผู้ หนึ่ง ชื่อ วัฏฐ ปาละ เป็น บุตร แห่ง
ตระกูล ที่เป็น ศักดิ์ ใน นิกม นั้น นิ่ง อยู่ ใน หมู่ ชาว นิกม นั้น วัฏฐ
ปาละ ได้ พัง ขรรณ เทศนา เกิด ศรัทธา เลื่อมใส คิด จะ ไหว้ บวช พอ
ชาว นิกม นั้น กลับ ไป แล้ว จึง เข้า ไป เฝ้า พระศาสดา ทูล ขอบ พัพพา
พระ องค์ ครัสตาม ว่า มารดา บิดา อนุญาต ขอม ให้ ทำน บวช แล้ว หรือ
วัฏฐ ปาล ทูล ว่า ยัง ไม่ ใ้ อนุญาต ครั้น ได้ พัง รับ ตั้ง ว่า ไม่ ทรง
บวช กุล บุตร ที่ มารดา บิดา ยัง ไม่ อนุญาต จึง กุล ลา กลับ ไป บ้าน
เข้าไป สภา มารดา บิดา จะ ขอ ออก บวช มารดา บิดา ตอบ ว่า พ่อ
วัฏฐ ปาล เจ้า เป็น ลูก ผู้ เกิด แล เป็น ที่ รัก ที่ ชอบใจ ของ เรา

เคยตั้งอยู่ในสุข เราเลี้ยงมาได้เป็นสุขแล้ว เจ้าไม่เคยรู้จักทุกข์
แม้สักน้อยหนึ่ง เจ้าจงอยู่กินดื่มบำรุงตนให้สบายเถิด จง
บริโภคบริโภคคามคุณแลทำบุญกุศลอยู่ในที่นี้เถิด เราไม่ยอมให้
เจ้าบวช แม้จะตายเรายังไม่อยากพลัดพรากจากเจ้า จะช่วย
กล่าวไปใย ถึงจะยอมให้เจ้าซึ่งยังเป็นอยู่ออกไปบวช รัฐบาล
พูดอ่อนหวานเป็นหลายครั้ง มารดาบิดาก็ไม่ยอม รัฐบาลเสียใจ
ลงนอนไม่ลุกขึ้น อออาหารเสียไม่กิน คิดว่าจักตายเสียใน
ที่นี้ หรือจักบวชเท่านั้น มารดาบิดาปล่อยให้ลุกขึ้นกินอาหาร
รัฐบาลก็นิ่งเสีย มารดาบิดาจึงไปหาสหายของ รัฐบาล ขอ
ให้ช่วยกันห้ามรัฐบาล สหายเหล่านั้นก็ไปช่วยห้าม และ
พูดปล่อยด้วยคำต่าง ๆ เหนรัฐบาลนิ่งเสีย จึงคิดว่าถ้า
รัฐบาลไม่ได้บวช ก็จักตายเสีย หาเป็นคุณอย่างหนึ่งอย่างใด
ไม่ ถ้ารัฐบาลได้บวช มารดาบิดาแลเราจักได้เห็น รัฐบาล
ตามเวลาที่สมควร ก็ชื่อว่าความบวชนี้เป็นภาระหนักไม่เบาเลย
ผู้บวชต้องถือบาตรเคียวเที่ยวบิณฑบาตทุกวัน ๆ เมื่อต้องการ
ถ้วยของร้อน ย่อมได้ของเย็น เมื่อต้องการถ้วยของเย็น ย่อม
ได้ของร้อน ต้องประพฤติพรหมจรรย์ นอนเวลาเดียว กินเวลา
เดียว ก็รัฐบาลนี้เป็นคนอ่อนเคยตั้งอยู่ในสุข เป็นชาติชาว
เมือง เมื่อไม่อาวประพฤติน่าอย่างนี้ได้ ก็จักกลับมาที่นี้อีก
ควรเราจักพูดให้ มารดาบิดาของ รัฐบาลยอมให้บวช ครั้นคิด

อย่าง นั้นแล้ว จึง เข้าไปหา มารดาบิดา ของ รัฐบาล ซึ่ง เหตุผล
ให้ พึ่ง มารดาบิดา ของ รัฐบาล เสนอ ด้วยแล้ว ขอมตาม แต่ ขว
แล้ว ขอให้ กลับ มา เข้ม มั่น ภาย เหล่า นั้น ก็ กลับ ไป ขอ ความ
แก่ รัฐบาล ฯ ทราบ ว่า มารดาบิดา ขอม แล้ว ก็ ไป ลูก ขึ้น เชือก
ตัว แล้ว อยู่ บริโภค อาหาร พอ ร่างกาย มี กำลัง สัก ไม่กี่ วัน แล้ว
ไป เฝ้า พระ ศาสตรา ทูล ว่า มารดาบิดา อัญญาแล้ว พระ ศาสตรา ก็
ไป รบ ให้ ขว ครั้น พระ รัฐบาล ขว ได้ ไม่ หลน ประมาณ สัก ถึง
เกือบ . พระ ศาสตรา เสด็จ จาก ดุสิต โกฎิ ตระ นิคม ไป ประทับ เมือง
สาวิตรี ส่วน พระ รัฐบาล ตาม เสด็จ ไป ด้วย ท่าน ทั้ง อยู่ใน ความ
ไม่ ประมาท เจริญ วิสัย สนา ได้ สำเร็จ พระ อภิศก ผล ซึ่ง เป็น ที่ สุข
ของ พรหมจรรย์ แล้ว เข้า ไป เฝ้า พระ ศาสตรา ทูล ลา กลับ ไป เข้ม มั่น
มารดาบิดา พระ ศาสตรา ทรง ทราบ ว่า พระ รัฐบาล ไม่ ควร จะ
กลับ สัก ออก ไป เปน ฤทธิ สัตว์ แล้ว ก็ ทรง อัญญา ให้ ไป พระ รัฐบาล
ถวาย บังคม ลา ออก จาก เมือง สาวิตรี เทียว มา ถึง ไป ถึง ดุสิต โกฎิ ตระ
นิคม พัก อยู่ ที่ พระราช อุทยาน ของ พระ เจ้า โกรัพพะ ซึ่ง เป็น พระ เจ้า
แผ่นดิน กุรุ ซึ่ง ชื่อ มี ศิระ วัน ครั้น เวลา เช้า ท่าน เข้า ไป บิณฑบาต ใน
นิคม นั้น ใน เวลา นั้น บิณฑบาต ของ พระ รัฐบาล ถูก การ เขียน อยู่ ที่ ศาลา
กลาง เสนอ พระ รัฐบาล จำ ไม่ ได้ นึก น้อยใจ เพราะ ลูก ของ คน ออก
ขว จึง ร้อง ว่า สมณะ ตัว นั้น เหล่า นี้ ที่ เคี้ยว ขว ลูก คน เคี้ยว
ซึ่ง เป็น ที่ รัก ของ เรา พระ รัฐบาล ไป ถึง เรือน บิณฑบาต ไม่ ได้ อไร ที่

เขาได้ แม้แต่คำบอกส่งให้กลับก็ไม่ได้ ได้อยู่แต่คำทำเท่านั้น
 เวลานั้น ทาสีแห่งญาติของพระวิสุทธิชนคนหนึ่ง กำลังจะถึง
 ขณมยุตซึ่งค้างคืน พระวิสุทธิชนจึงพูดกะทาสีนั้นว่า ถ้าของนี้
 มีอันจะต้องทิ้งเสียเป็นธรรมดา ท่านจงเถลิงในบาตรของเรา
 นี้เถิด ทาสีนั้นจำเสียงของพระวิสุทธิชนได้ เมื่อเทขณมยุตลง
 ในบาตรก็จำลักษณะมือแล้วทำได้ จึงไปบอกมารดาของพระ
 วิสุทธิชนว่า แม่เจ้าทรายเกิด ชุกเจ้ามาถึงแล้ว มารดาทราบ
 แล้วมีความยินดีที่พูดว่า ถ้าจริงจริง เจริญจักเป็นไทไม่ต้อง
 เป็นทาสีแล้ว จึงไปบอกบิดาของพระวิสุทธิชนให้ทราบ บิดา
 รับทราบไปพบพระวิสุทธิชน จึงมีขณมยุตที่ซึ่งเจ้าเรือนแห่งหนึ่ง
 จึงถามว่า พ่อวิสุทธิชนเคยมีหรือ เจ้าก็มีขณมยุตเช่นนี้ ควร
 เจ้าจะไปเรือนของคนมีใช้หรือ ฤๅชยที่ เรือนของเราผู้บวชแล้ว
 จักมีแต่ที่ใดน เราเป็นคนไม่มีเรือน เราได้ไปเรือนของท่านแล้ว
 ไม่ได้อะไรที่เขาได้ แม้แต่คำบอกส่งให้กลับก็ไม่ได้ ได้อยู่แต่
 คำทำเท่านั้น พ่อมาไปเรือนด้วยกันเถิด ฤๅชยที่ อย่าเลยวันนี้
 เราฉันแล้ว ถ้าอย่างนั้นขอพ่อจงรีบไปฉันในวันพรุ่งนี้เถิด พระ
 วิสุทธิชนก็รีบด้วยอาการที่รีบอยู่ บิดาก็ลากลับไป ครั้นรุ่งขึ้น
 พระวิสุทธิชนไปถึงเรือนแล้ว บิดาก็นำเอาสมบัติซึ่งมีอยู่ในเรือน
 ออกก่อนแล้ว ช้อนวอนให้สีกออกมายังโลกสมบัติ พระวิสุทธิชน
 พูดว่า ฤๅชยที่ ถ้าท่านจะทำตามคำเรา ๆ จะพูดจงพูดเถิดพ่อ

ถ้าอย่างนั้น ท่านจงให้ทำตุ่มใหญ่ ๆ แล้ว กรอกเงินทองนี้ให้
เต็มแล้ว ให้บรรพตภเวียสนชนไปถ่วงเสียในกระแสน้ำในท่าม
กลางแม่น้ำ เราพูดอย่างนี้เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุทุกข์ภายใน
ทุกข์ใจซึ่งมีเงินทองนั้นเป็นเหตุ จักไม่เลิกแก่ท่าน ครั้นพระ
รัฐपालพูดอย่างนี้แล้ว มีกาเสียบใจว่า เหตุใดน พอรัฐपाल
พูดแล้วอย่างนี้ ฝ่ายภริยาเก่า เจ้าชัยเท้าแล้วถามว่า ลูกเจ้า
นางฟ้าที่เป็น เหตุ ให้ ท่าน ประพฤติ พรหมจรรย์ นั้นมีรูปร่างเช่น ไหน
น้องหญิง เราไม่ได้ ประพฤติ พรหมจรรย์ เพราะเหตุนางฟ้า ภริยา
เก่านี้ไม่ได้ พัง พระ รัฐपालเรียก คน ว่า น้องหญิง อย่างนั้น ก็เสียบใจ
พระรัฐपाल พูดกะบิศาว่า คฤหบดี ถ้าโกธนะ จำจะต้องได้ ท่าน
จงให้เลิก อย่าเยือกเยิบพิเราให้ลำบากเลย ฉันเลิกพ่อ เจ้าเสร็จ
แล้ว บิศาว่าอย่างนี้แล้ว ก็เลี้ยงพระรัฐपाल ด้วยของเคี้ยว
ของฉันอย่าง ประณีต ด้วยมือ ของตนเอง จนอิ่มแล้ว พระรัฐपाल
กล่าวคาถาอนุโมทนา พอเป็นทางให้เกิด สังเวชนี้ ในร่างกาย
แล้ว กลับไปมีคจิววัน

ฝ่าย พระเจ้าโกวัฬพะเสศาไปประพาส พระ วาสุธูทยาม ทอด
พระนคร เหนพระ รัฐपाल ทรงจำได้ เพราะ ทรงรู้จัก มาแต่เดิม
เสศาเข้าไปใกล้ภริยา ปราโสแล้ว ประทับพระราชอาสน์ ครั้นถามว่า
รัฐपालผู้เจริญ ความเสื่อมมีสี่อย่าง ที่คนบางพวกต้อง เข้าแล้ว
จึงออกบวช คือ แก่ชรา ๑ เจ็บ ๑ สิ้นโลกทรัพย์ ๑ สิ้นญาติ ๑ คน

บางคนแก่ได้เป็นผู้ใหญ่ ล่วงการ ถึงขั้นนิมิตแล้ว ก็คิดว่า เกือบนี้
 เราแก่แล้ว ความที่เราจะ แสวงหาได้ซึ่งโลก ทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือ
 จะทำโลก ทรัพย์ที่ได้แล้ว ให้เจริญขึ้น ไม่ทำไถ่อย่างเลย ควร
 เรา จะบวชเสีย ดีกว่า ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว ก็ออกบวช ถึงคนที่
 เจ็บไข้ แล คน มีโลก ทรัพย์สิ้นแล้ว คนมีญาติสิ้นแล้ว ก็คิดเหมือน
 อย่างนี้แล้ว จึง ออกบวช ส่วน ท่านนักก็ ถ้ายัง เป็นหนุ่ม ยังเยาว์
 มีผม ยังทำ สนิท ประคบด้วย เขว้าที่อื่น เจริญ ทั้งอยู่ในวัยที่ แวก
 มีความ เจ็บไข้ น้อย มีไฟ ภาคุย่อย อาหาร พอเสมอ รักษา ร่างกายได้
 เปะ ปกติ ไม่เย็น หัก ไม่ร้อน หัก อื่น ท่านก็ เป็นลูก แห่ง ตระกูลที่
 เป็นหัวหน้า ในลุลลโกฏฐิตะ นิคมนี้ ไม่มีความ เสื่อม แห่งโลก ทรัพย์
 ชนในนิคมนี้ เป็นญาติมิตร ของท่านโดยมาก ความเสื่อม สืออย่างนี้
 ไม่มีแก่ ท่าน ท่านรู้ เห็น หรือได้ พังอย่างไร จึงได้ ออกบวช มหาบพิตร
 มีอยู่ ชรรวมุทธะ (ธรรมที่ แสงขึ้น เป็นหัว ข้อ) สี่ ข้อ ที่พระศาสดา
 ซึ่งเป็นผู้รู้ เห็น เป็นอหันทะ ตรี รู้เอง โดยชอบ ทรง แสงขึ้น แล้ว
 ซึ่ง อากมภาพ ได้รู้ ได้ เห็น แล้ว จึง ออกบวช ชรรวมุทธะ สี่ ข้อ นั้น ข้อ
 ที่หนึ่งว่า โลกคือ หมู่สัตว์ อันชรา เป็นผู้ นำ ๆ เข้าไปใกล้ ไม่ยัง ยืน
 ข้อที่สองว่า โลกคือ หมู่สัตว์ ไม่มีผู้ บัง กัน ไม่เป็นใหญ่ จำเพาะ
 คน ข้อที่สามว่า โลกคือ หมู่สัตว์ ไม่มีอะไร เป็น ของ ๆ คน จำต้อง
 ละทิ้ง ตั้งทิ้ง ไป ข้อที่สี่ว่า โลกคือ หมู่สัตว์ พร่องอยู่ เป็นนิตย
 ไม่รู้จักอื่น เป็นทาส แห่ง คณหา กังนี้ ผู้เจริญ ท่านพูดว่า โลกคือ

หมู่สัตว์อันชราเป็นผู้มาๆ เข้าไปใกล้ ไม่ยังยืน ความแหว่งคำที่ท่าน
 พุทนี จะพึงเห็นได้อย่างไร มหายพิตร เมื่อครั้งพระองค์ยังมี
 พระชนมายุไฉย สิบปี หรือยี่สิบห้าปี ทรงชำนาญใน ศิลปศาสตร์
 ช่าง ม้า รถ อนุศาสตร์ พระองค์อาจรู้สงคราม กว้างกำลัง พระอรุ
 แลกำลัง พระพาศา ไ้หรือไม่ ข้าพเจ้าอาจรู้สงครามได้ บางที
 ข้าพเจ้าไม่เห็นการ พลาดพลั้ง เสียท่วงที กว้างกำลัง ของตนเอง บัดนี้
 พระองค์อาจรู้สงคราม กว้างกำลัง พระอรุ แลกำลัง พระพาศาเหมือน
 อย่าง นั้น ไ้หรือไม่ เกียวนี่ ข้าพเจ้าแก่แล้ว มีอายุได้แปดสิบปี ล่วง
 วัยแล้ว บางที คิดว่า จะเหยียบเท้าไปข้างนี้เหยียบไปเสียข้างอื่น
 มหายพิตร พระศาสดาทรงอาศัยเหตุนี้แล จึง ครุส ขวรมุกเทศ ข้อที่
 ห้างแล้ว ผู้เจริญ ข้อนี้ น่าอัศจรรย์ พระผู้มีพระภาคควัสชอบแล้ว
 เพราะสัตว์โลก อันชราเข้าไปเสมอ ไม่ยังยืน ยังอีกข้อหนึ่ง ใน
 ราช กระฎนี้ มีหมู่ช้างม้ารถพลไว้ เพื่อสำหรับ คอชบุรุษ ใน
 เวลาเมื่ออินทรายเกิดขึ้นแก่เรา ท่านพูดว่าโลกไม่มีผู้บงกัน ไม่
 เปนใหญ่จำเพาะ ตน ความแหว่งคำที่ท่าน พุทนี จะพึงเห็นได้
 อย่างไร มหายพิตร พระโรคที่สำหรับพระองค์ อย่างใด อย่างหนึ่ง
 ของ พระองค์ มีบ้าง หรือไม่ โรค สำหรับตัวของข้าพเจ้า มีอยู่บางคราว
 ญาติมิตร ต้องบิณฑลอมข้าพเจ้า กว้างเข้าใจว่าข้าพเจ้าจักตาย พระองค์
 เวียนให้ พระญาติ มิตร มาช่วย แบ่งทุกขเวทนาไป ให้ พระองค์ ต้อง

ทนรู้สักทุกขเวทนาแค่น้อยได้ หรือ พระองค์ ต้องเสวยทุกขเวทนา
แต่ผู้เดียว ข้าพเจ้า เรียกให้เขาช่วยไม่ได้ ข้าพเจ้า ต้องเสวยทุกข
เวทนาแต่ผู้เดียว มหાયพित्र พระศาสดาทรงอาศัยเหตุนี้แล จึง
ตรัสธรรมเทศนาข้อที่สองแล้ว ผู้เจริญข้อนี้ว่า อัครวรย์ พระผู้มี
พระภาค ตรัสชอบแล้ว เพราะโลกไม่มีผู้ช้องกัน ไม่เป็นใหญ่
จำเพาะ คน ยังอีกข้อหนึ่ง ในราชตระกูลนี้มีเงิน แลทองเป็นอัน
มาก ทั้งอยู่ทั้งที่พื้นแลเวาศ ทานพูดว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของทน
จำ ต้องละทิ้งทั้งปวงไป ความแห่งคำที่ท่านพูดนี้ จะพึงเห็นได้ อย่าง
ไร มหાયพित्र ในเวลานี้ พระองค์ถึงพร้อมด้วยงามคุณค่า บำเรอ
พระองค์อยู่ พระองค์จักปรารถนาได้ หรือว่า ข้างหน้าเราจัก อย่างนี้
หรือว่าผู้อื่นจักครอบครอง สมบัติอันนี้ ส่วน พระองค์ ก็ จะเสกไป
ตาม กรรม ข้าพเจ้า จักปรารถนา อย่างนี้ไม่ได้ ผู้อื่นเขา จักครอบ
ครองสมบัตินี้ ส่วนข้าพเจ้า ก็ จักไป ตาม กรรม มหાયพित्र พระ
ศาสดาทรงอาศัยเหตุนี้แล จึงตรัสธรรมเทศนาข้อที่สามแล้ว ผู้
เจริญข้อนี้ว่า อัครวรย์ พระผู้มีพระภาค ตรัสชอบแล้ว เพราะโลกไม่มี
อะไรเป็นของทน จำต้องละทิ้งทั้งปวงไป ยังอีกข้อหนึ่ง ท่านพูดว่า
โลกพร้อมอยู่เป็นนิคย ไม่รู้จักอิม เป็นทาสแห่งตัณหา ความแห่ง
คำที่ท่านพูดนี้ จะพึงเห็นได้ อย่างไร มหાયพित्र พระองค์ทรงครอง
แค้นแค้นวัน กุรุ อันกว้างใหญ่นี้ หรือ อย่างนั้นเจ้าข้า ถ้ามีคนก็ควร
เชื่อได้ มาแต่ทิศตะวันออกแล้วพูดว่า ขอเกษะ ฯ ข้าพเจ้าไปทิศ

ควัน ออก ไล่ พยชนบทใหญ่ขึ้นหนึ่ง มั่งคั่งกว้างขวาง มีหมู่มนุษย์
เกลื่อนกล่น หมู่ช้างม้ารถพล แลเงินทองที่ยังไม่ไ้ทำเป็นรูปพระ
บ้าง ทำเป็นรูปพระแล้วบ้าง ในชนบทนั้นมีอยู่มาก สัตว์ในชนบท
นั้นก็มาก พระองค์อาจชำระไ้ด้วย หมู่พลประมาณเท่านี้ พระองค์
จะทรง ทำอย่างไร ข้าพเจ้า จัก ปราย ชนบท นั้น ครอบครองเอา เป็น ของ
ข้าพเจ้า ถ้า มีคน ที่ควร เชื่อไ้ มาแต่ ทิศ ทวัน ตก แต่ทิศ เหนือ
แต่ทิศ ไ้ แต่ฝั่ง ทะเล ฟาก ไ้นั้น แล้ว ทูล เหมื่อน อย่าง นั้นอีก พระองค์
จะทรง ทำอย่างไร ข้าพเจ้า ก็ จัก ปราย ชนบท นั้น ๆ ครอบครองเอา เป็น
ของ ข้าพเจ้า อีก มหายศิทร พระศาสดาทรง อาศัย เหตุนี้ แล จึง
ทวิต ธรรม เทศ ช้อ ทิส แล้ว ผู้ เจริญ ช้อ นี้ เป็น อัครวรย์ พระผู้มี
พระภาค ทวิต ช้อ แล้ว เพราะ โลก พ้อง อยู่ เป็น นิคย ไม่รู้ จัก อิม
เป็น ทาส แห่ง กัณหา พระ วัชรบาล ทูล เหตุ ที่ไ้ คน ออก ขวช แก่ พระ
เจ้า โกรธ พะ อย่าง นี้ แล้ว กลับ มา อยู่ ใน สำนัก พระศาสดา ท่าน ผู้ นั้น
เป็นผู้ ขวช ด้วย ศรัทธา มาแต่ เถิม แลกว่า จะ ขวช ไ้ ก็ แสย ลำบาก
พระศาสดาทรง ยก ว่า เป็น บอช ของ ภิกษุ ผู้ ขวช ด้วย ศรัทธา

ส่วน กุลบุตร อื่น ๆ ที่ไ้ พัง ธรรม เทศนา ไ้ ความ เชื่อ ความ เตื่อม
ใส แล้ว ก็ ขวช ใน พระศาสนา ก็ ยังมี อีก เป็น อัน มาก ไ้ บัลดุ พระ
อรหัตตผล บ้าง ไ้ บัลดุ แต่ เพียง ผล เบื้อง คำ บ้าง ไม่ไ้ บัลดุ มัคคผล
เป็น แต่ ถึง คน ไว้ ใน ถัด ยาน คุณ บ้าง ใน หมู่ ภิกษุ พุทธ สาวก นั้น มี
ภิกษุ ที่ ขก ขึ้น เป็น สาวก ผู้ ใหญ่ แยก สิบ รูป มี จำนวน จะ แสย ไว้ ข้าง หน้า

สาวกเหล่านี้ ก็มีเรื่องเล่ามาแล้วทั้งนี้ ไม่ได้เล่าทั้งนี้ ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเรียงให้ถูก ตามลำดับ ที่บวชก่อนแล หลังให้ถูกถ้วนได้หมด เพราะในหนังสือเก่าไม่ได้ใช้ศก ในที่บางแห่ง ก็บรรยายชี้ว่าใคร แก่ใคร อ่อน ความที่ปรากฏในเรื่อง เช่น วัณณวัคคิยะ พระยสะ กับสหาย ๗๖ คนเก่าสามคนพี่น้อง พระสารีบุตรแล พระโมคคัลลานะ เหล่านี้ แก่ อ่อน กว่า กันโดยลำดับ บรรยายชี้โดยโวหาร พูก เช่น พระมหา กัสสปะ แก่กว่า ท่านที่ เหลือ นั้น เช่น ท่าน ในสาวกเหล่านี้ บางองค์ ก็ นิพพานก่อนพระศาสดา มี พระอัญญาโกณฑัญญะ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระราหุล เป็นต้น บางองค์ ก็ นิพพานทีหลัง พระ ศาสดา มี พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอนุรุธะ พระอาณนที เป็นต้น บางองค์ ก็ไม่ ปรากฏว่า นิพพานก่อน หรือ หลัง พระศาสดา

จำนวน สาวก ผู้ใหญ่แปดสิบ รูป

๑	อัญญาโกณฑัญญะ	๙	ปุลณเจติ
๒	ภัททิยะ	๑๐	กวัมปติ
๓	วิปัส	๑๑	อูรุเวล กัสสปะ
๔	มหานามะ	๑๒	นที กัสสปะ
๕	อัสสชิ	๑๓	คชา กัสสปะ
๖	ยสะ	๑๔	สารีบุตร
๗	วิมล	๑๕	โมคคัลลานะ
๘	สุพาตุ	๑๖	มหากัสสปะ

๑๗ มหาภิธานะ
๑๘ อชิตะ
๑๙ ทิสสเมตเตยยะ
๒๐ ปุณณกะ
๒๑ เมตตกุ
๒๒ ไชยยะ
๒๓ อปัสสิวะ
๒๔ นันทกะ
๒๕ เหมกะ
๒๖ ไชยยะ
๒๗ กัปปะ
๒๘ ชกุกัณณิ
๒๙ ภัทรวาหะ
๓๐ อุตตะ
๓๑ ไปสาละ
๓๒ โมฆราชะ
๓๓ ปิงกียะ
๓๔ ราชะ
๓๕ ปุณณ มันทานีปุคคะ
๓๖ กาฬุทายิ

๓๗ นันทะ ศากยะ
๓๘ ราชะ
๓๙ อปาลี
๔๐ ภัททิยะ ศากยราชะ
๔๑ อมรุตะ
๔๒ อานันทะ
๔๓ ภัคคะ
๔๔ กิมพิละ
๔๕ ไสณะ โกฬิวิสะ
๔๖ วิภูษิตะ
๔๗ ปิณฑิลภากรทวาหะ
๔๘ มหาขันณกะ
๔๙ รุสขณกะ
๕๐ ไสณะกุกัณณะ
๕๑ ลกุกะจาก ภัททิยะ
๕๒ สุนทริ
๕๓ กังขาเรวตะ
๕๔ วัคคิ
๕๕ กุณฑลราชะ
๕๖ วัคคิ

๕๗ ปิณฑกวัณณะ
 ๕๘ กุมาร กัสสปะ
 ๕๙ มหาโกฏฐิตะ
 ๖๐ ไสภิกะ
 ๖๑ หันนกะ
 ๖๒ มหากัปปิณะ
 ๖๓ ศากกะ
 ๖๔ อุตตะมะวังคันตปุคคะ
 ๖๕ เววกะ จทิว วณิยะ
 ๖๖ สีวลี
 ๖๗ พาคิยะการุจิวิยะ
 ๖๘ พากุละ

๖๙ ทัพพะ มัลล ปุคคะ
 ๗๐ มหาอุทากิ
 ๗๑ อุตตะวาณะ
 ๗๒ เมฆิยะ
 ๗๓ นาคิกะ
 ๗๔ รุณกะ
 ๗๕ ยโสธะ
 ๗๖ สภิยะ
 ๗๗ เถลทะ
 ๗๘ มหา ปรีนตปะ
 ๗๙ นาลกะ
 ๘๐ อังคุลิมาละ

— ๗๕๐ —

ปริจเฉท ที่ ๑๓

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่ที่นิโครธารามแขวงกรุง
 กบิลพัสดุ์ นางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้า นาง เมื่อพระเจ้า
 สุทโธทนะเสด็จทิวงคตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขออนุญาต
 ให้ผู้ศรัทธาได้บวชในพระธรรมวินัยนี้ พระศาสดาไม่ทรงอนุญาต
 พระนางเจ้าทูลอ้อนวอนหลายครั้ง ก็ไม่ทรงอนุญาต พระนางเจ้า

เสียบ พระหฤทัย ทรง ถิ่นแสงเสภา ถลึงไป ครั้น พระศาสดาเสภา จาก
 กรุง กบิลพัสดุ์ ถึงเมืองเวสาฬห ประทับอยู่ที่ป่า มหาวัน ณะพระ
 คำคณิก มี ยศก ฝ่าย นาง มหาปชา ปกติโคกมี ถิ่นให้ คัก พระ เมล็ด ของ
 พระองค์ เสียบ แล้ว ทรงผ้า กาสาวพัสดุ์ อธิษฐาน เพศัปปพชา จำเพาะ
 พระศาสดา พร้อม กับ นาง สากิยานี เปนอัน มาก ไปถึงเมือง
 เวสาฬห บิน ทรง ถิ่นแสง อยู่ ที่ ชุ่ม พระ ทวาร พระ คำคณิก มี ยศก ที่
 ป่า มหาวัน พระอาณัติ ไต่ เหน แล้ว ตาม ทราบ ความ ว่า พระ นาง
 เจ้า ทรง ถิ่นแสง เพราะ เสียบ พระ หฤทัย เหตุ พระศาสดา ไม่ ทรง
 อัญญา ทั้ ผู้ หึง ขวช ใน พระธรรม วินัย ท่าน สั่ง ให้ พระ นาง เจ้า
 ทรง รอ อยู่ คุ้งหนึ่ง ถว่า ท่าน ะ ทูล ขอ อัญญา ทั้ แล้ว เข้า ไป เผ้า
 พระศาสดา ทูล เรื่อง นาง มหาปชา ปกติโคกมี คัก พระ เมล็ด ทรง
 ผ้า กาสาวพัสดุ์ พร้อม กับ นาง สากิยานี เปนอัน มาก เสภา มา
 บิน ทรง ถิ่นแสง อยู่ ที่ ชุ่ม พระ ทวาร พระ คำคณิก ให้ ทรง ทราบ แล้ว
 ทูล ขอ ให้ ทรง อัญญา ทั้ ผู้ หึง ได้ ขวช ใน พระธรรม วินัย เปน หลาย ครั้ง
 พระศาสดา ก็ ไม่ ทรง อัญญา พระอาณัติ คัก ะ ทูล ขอ โดย ขยาย
 อย่าง อื่น จึง ทูล ตาม ว่า พระองค์ ผู้ เจริญ ผู้ หึง ถ้า ได้ ขวช
 ใน พระธรรม วินัย แล้ว ควร ะ ทำ มรรค ผล ให้ แจ่ม ทั้ หรือ ไม่ ควร
 อาณัติ ถ้า ควร นาง มหาปชา ปกติโคกมี ซึ่ง เปน พระ หน้า นาง ของ
 พระองค์ มี อุปการะ มาก เมื่อ พระ ชนนี้ ของ พระองค์ สิ้น พระชนม์

แล้ว ใ้เป็นผู้เลี้ยงแลถวายนมมา ขอผู้หญิงพึงไ้บวชใน
พระธรรมวินัยนี้เถิด อานนท์ ถ้านางมหาปชา ปติโคคมิ ขอม วั
ครุจรรวมแปดประการ ข้อนี้ จงเป็นอุปสัมปทา ของนางเถิด ครุ
จรรวมแปดประการ นั้น คือข้อที่ ๑ นาง ภิกษุณี แม้บวชแล้วไ้ร้อยปี
ต้อง ทำการ กราบไหว้ ลูกค้อน วั ประณมมือ แล กรวมธัม สมควร
อื่น ๆ แก่ภิกษุแม้บวชแล้ว ในวันนั้น ข้อที่ ๒ ภิกษุณีอย่าพึง
อยู่ จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ข้อที่ ๓ ภิกษุณีต้อง หวัง จรร
มสองประการ คือ ถาวันอุโบสถ ๑ เข้าไปพึง คำ สอน ๑ แก่ภิกษุ
สงฆ์ ทุกถึงเถื่อน ข้อที่ ๔ ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้อง ปวารณา
ในสงฆ์สองฝ่าย โดยสถานทั้งสาม คือโดยใต้ เหนือ โดยใต้ ยิน
หรือโดยวังเกียจ ข้อที่ ๕ ภิกษุณีต้อง จรรวมที่หนัก (อาชัทธิก) แล้ว
ต้อง ประพฤติ มาณคค์ใน สงฆ์สองฝ่าย บัณห์หนึ่ง (๑๕ วัน) ข้อที่ ๖
ภิกษุณีต้อง แสวงหาอุปสัมปทา ในสงฆ์สองฝ่าย เพื่อ นาง สิกขมานา
ผู้ศึกษาในจรรวมหกประการ (ตั้งแต่ ปาณาติปาตา เวรมณี ถึง วิกาล
โภชณา เวรมณี) ครบสองปีแล้ว ข้อที่ ๗ ภิกษุณีอย่าพึง ทำอย่างพึง
เพิกเพี้ยภิกษุ ด้วยอาหาร อย่างใด อย่างหนึ่ง ข้อที่ ๘ ตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไป ห้ามมิไ้ภิกษุณี ว่ากล่าวภิกษุ ไม่ห้าม ปลดอบไ้ภิกษุ
ว่ากล่าวภิกษุณี จรรวมแปดประการนี้ ภิกษุณีพึง สักการ เคารพ
นับ ถือนุชาไม่ถ้าวล่วง ในตลอดชีวิต ถ้านางมหาปชา ปติโคคมิ ขอม

วัชรธรรมแปดประการนี้ ข้อนี้แห่งเป็นอุปสัมปทา ของ หางเกิด
พระอาณัติจำกรุ ธรรมแปด ประการนี้ก็ได้แล้ว ไปบอกแก่พระนางเจ้า
คาม พระศาสดาวัชรธรรมแปด ประการนี้ พระนางเจ้า ตรัสตอบว่า พระอาณัติผู้เจริญ
จำพเจ้า ยอม วัชรธรรมแปด ประการนี้ ปฏิบัติไม่ถ่วงถ่วง หน คดชก
ชีวิต ด้วยความยินดี เปรียบเหมือนหญิง หรือ ชาย ที่ยังรุ่นสาว
หรือรุ่นหนุ่ม กำลังรักแท่ง ภายหน้า สวรรค์แล้ว ได้พบ
กอดอุบถ หรือ พวง มณี พวง ลำกวนแล้ว ะ พึง รักด้วยมือทั้งสอง
แล้ว ถึงไว้บนศีรษะ ด้วยความยินดี ฉะนั้น พระอาณัติก็ กลับมา
ทูลความที่พระนางเจ้า มาทูลขอ ปกติโคตมี ยอม วัชรธรรมแปด
ประการนี้แล้ว นัยว่า เป็นอุปสัมปทานี้ แก่พระศาสดา ๆ ตรัสว่า
อาณัติ ถ้าผู้หญิง รักไม่ไต่ ขวชในธรรมวินัยนี้แล้ว พรหมจรรย์
รักทั้งอยู่ไต่ นาน เพราะ ผู้หญิงไต่ ขวชแล้ว พรหมจรรย์ รักไม่
ไต่ อยู่ นาน เหมือน กระจูด อันใด อันหนึ่ง ที่มี ผู้หญิง มาก มี ผู้ชาย
น้อย กระจูดนั้น ใคร ถ้ารักไต่ ง่าย อีกอย่าง หนึ่ง เหมือน
ขอกที่ลงในหาเข้า สาลีที่ ขวชในไว้ อ้อย ชัก
ให้เข้า สาลีในหาแล้ว อ้อยในไว้ เสียบไป * ไม่ไต่ อยู่ นานไต่ เรา บัญญัติ
กรุ ธรรมแปดประการนี้ ไม่ได้ ภิกษุที่ ถ่วงถ่วง คดชกชีวิตเสีย
ก่อน เหมือน ขวช ก็ทำนบแห่ง สระใหญ่ . กัน ห้าไม่ได้ ไหล ออก
กัน นั้น

ครั้น นาง มหาปชาบดีโคตมี ได้เป็น ภิกษุณี ด้วยยอม รับศุ
 ขรวม แยก ประการ อย่าง นี้แล้ว เข้าไปเฝ้า พระศาสดา กราบทูล
 ตามว่า ข้าพระเจ้า จะปฏิบัติใน ทาง สากิยานี เหล่านี้ อย่างไร พระ
 ศาสดาทรง อาศัย เหตุนี้ ตรัส เว้น ภิกษุทั้งหลาย มาแล้ว ทรง
 อนุญาตให้ อุปสมบท ทาง สากิยานี เหล่านี้ ทาง ภิกษุณี เหล่านี้ ได้
 อุปสมบท แต่ใน ภิกษุสงฆ์ ฝ่าย เกือบ ก่อน เพราะ ภิกษุณี มี ยัง ไม่ครบ
 คณะสงฆ์ ภายหลัง เมื่อ ภิกษุณี มี ครบ คณะสงฆ์แล้ว ทรง อนุญาต
 ให้ ภิกษุณี สงฆ์ อุปสมบท หนึ่ง ที่ โคร จะ อุปสมบท เล็บ ก่อน แล้ว จึง
 พาไป อุปสมบท ใน ภิกษุ สงฆ์ อีก เทว หนึ่ง ตามแบบศุ ขรวม ข้อ ที่ ๖
 นี้ แล ทรง อนุญาต ให้ ภิกษุณี ขวชุกุมารี ที่ มี อายุ ยัง ไม่ครบ อุปสมบท
 เป็น สามเณรี ๆ นี้ เมื่อ มี อายุ จน อุปสมบท ได้ ให้ รับ ศึกษา สมมต
 แต่ ภิกษุณี สงฆ์แล้ว วิชา ศึกษา ขก ประการ ตั้งแต่ เว้น จาก
 ปาณาติยาต จนถึง เว้น จาก วิกาลโภชนา ให้ ครบ สอง ปี ก่อน จึง
 อุปสมบท ได้ ทาง สามเณรี ที่ ได้ รับ ศึกษา สมมต อย่างนี้ เรียกว่า
 สิกขมานา ใน ระหว่าง สองปี นี้ ถ้า ล่วง ศึกษา ขก นั้น แต่
 อย่างใด อย่างหนึ่ง ต้อง หัก วัน ตั้ง ต้น ไปใหม่ ส่วน ศึกษา ขก ของ
 สามเณรี อีก สี่ อย่าง นั้น ก็ ต้อง วิชา เหมือน กัน แต่ ไม่ กวัก ขัน
 เช่น ศึกษา ขก นั้น . หนึ่ง ที่ ได้ ความ เชื่อ ความ เลื่อมใส ออก ขวช
 เป็น ภิกษุณี ได้ บัณฑิต พระอรหันต์ ที่ จัก เป็น นาง สามี ใหญ่ นั้น
 มี จำนวน ๑๓ รูป อย่างนี้

- ๑ นาง มหายชา ปตีโคกมี
- ๒ นาง เขมา
- ๓ นาง อูปลงวัฒนา
- ๔ นาง ปฐาการา
- ๕ นาง ชัมมทินนา
- ๖ นาง หันทา
- ๗ นาง โสณา
- ๘ นาง พกฺลา

- ๙ นาง ภัททา กุณฑลเกสา
- ๑๐ นาง ภัททาปิลาณี
(ที่ออกบวชพร้อม กับ
พระ มหากัสสปะ)
- ๑๑ นาง ภัททา กัจจนา
- ๑๒ นาง กิสาโคกมี
- ๑๓ นาง สิงคาล มาตา

W 20

